

L'ENTORN FAMILIAR DE FRANCESC MACIÀ A VILANOVA I LA GELTRÚ

60

Jordi Ferrer i Pumareta
Geògraf

A primer cop d'ull, pot semblar reiteratiu que un treball d'investigació centri el focus en Francesc Macià Llussà, perquè ja hi ha un gruix bibliogràfic notable que s'ocupa d'aquest vilanoví que fou militar, empresari, polític i que excel·lí com a president de la Generalitat de Catalunya. La majoria de llibres i articles tracten del vessant polític de Macià i, més darrerament, hom ha parat atenció en la faceta tècnica desenvolupada en enginyeria militar i civil. Tanmateix, diversos «macianòlegs» han alertat sobre l'escàs coneixement de la primera etapa vital de Macià, que sovint s'ha reblert amb els records de la seva filla Maria, que no sempre han resultat prou nítids.

L'objectiu de la present recerca és aplegar informació contrastada per traçar una semblança de l'entorn familiar vilanoví de Francesc Macià i de com aquest entorn va interactuar amb algunes de les activitats que Macià va desenvolupar a dins i a fora de Vilanova i la Geltrú, sobretot, en la primera etapa de la seva vida. No es tracta de confegir una genealogia exhaustiva, sinó de subjectivar alguns dels membres familiars i d'inserir-los en el context econòmic, social i polític vilanoví.

At first glance, it might seem reiterative to present another research paper on Francesc Macià Llussà —soldier, businessman, politician and prominent president of la Generalitat de Catalunya— given the extensive amount of literature about him. The majority of these existing works have focused on Macià's political career and, lately, on his technical developments in military and civil engineering. However, several experts on Macià have pointed out the scarcity of information regarding the first part of his life, which mostly consists of the often blurry memories of his daughter, Maria. The goal of this research is to gather corroborated data in order to create a better picture of Francesc Macià's family dynamic in Vilanova. The present research aims to investigate how his surroundings affected and interacted with the various activities that Macià performed within and outside of Vilanova i la Geltrú; specifically in the first part of his life. Though not a thorough genealogy, this article seeks to identify various family members and insert them in the analysis of the economic, social, and political context of Vilanova.

JOAN MACIÀ ARTIGAS: COMERCIANT, ASSOCIACIONISTA, NAVILIER I REGIDOR

Com és ben sabut, Joan Macià Artigas i Maria Llussà Segarra —els pares de Francesc Macià— eren nascuts a les Borges Blanques; en Joan el 29 d'abril de 1823 i la Maria el 29 d'octubre de 1832¹. Ambdós eren d'origen pagès. Els pares d'en Joan eren el Ramon i la Rosa, també naturals de les Borges² i els de la Maria eren el Ramon, també borgenc, i la Francesca.

Joan Macià “abans d'instal·lar-se definitivament a Vilanova s'havia fet un tip de dur-hi oli d'oliva, sobretot des de l'Albi”³, a través de llargs viatges en carro⁴. En Joan i la Maria es van casar a les Borges el 16 d'abril de 1855⁵ i, probablement, el mateix any ja es van traslladar a Vilanova⁶. El primer fill, homònim del pare, va néixer el 19 de novembre de 1856 al carrer anomenat de *Muralla Descalzos*⁷, l'actual c. de Joaquim Mir. En la butlleta d'aquest naixement consta que el pare treballava de jornalier. Però aquesta feina genèrica i momentània va durar poc, perquè Joan Macià es va enregistrar en la matrícula d'indústria i comerç de l'Ajuntament de Vilanova l'11 de març de 1857 per obrir un “mesont”. Des de l'inici estigué adscrit al gremi de “mesoners” i l'adreça declarada de l'activitat era el c. dels *Descalzos*, núm. 7, ben a prop del primer domicili familiar que Joan Macià situà a l'*Alameda del Hospital*, l'actual c. de Sant Josep. L'establiment tenia la llicència anual expedida per l'Ajuntament com a “*Posada pública*”⁸. Inclòs el regentat per Macià hi havia 7 hostals a Vilanova⁹. El

de Macià era freqüentat per naturals de les Borges i d'Arbeca¹⁰.

Paral·lelament a la feina d'hostaler, Macià es continuava dedicant a la compravenda d'oli, especialment del produït a l'Albi, que era un “oli perfumat, conceptuat com el millor de Lleida”¹¹. Per això, a Vilanova tothom el coneixia com Joan de l'Albi¹².

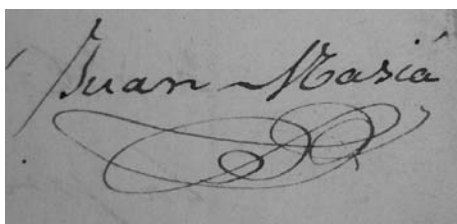
Joan Macià aviat assoleix un cert estatus com a oliaire. Ho prova el fet que, el 23 de març de 1857, va ser elegit, conjuntament amb Maurici Puig, “*por los cosecheros, fabricantes y tratantes en aceite de oliva de esta villa*”¹³ com a síndic, perquè actués de representant a l'hora d'acordar amb l'Ajuntament l'import de l'impost de consums d'oli que s'havia de satisfer a Hisenda. Macià i Puig també van repetir aquesta funció el 1858¹⁴.

El 30 de gener de 1858 neix el segon fill dels Macià Llussà, en Ramon, a l'hostal del c. de *Muralla Descalzos*¹⁵.

El fet de raure a Vilanova no va desvincular el Joan i la Maria de llur vila nadiua. A les Borges, en Joan va adquirir a Ramon Macià Sans una terra campa de 6,5 pórques d'extensió (2.357 m²) per un preu de 1.280 rals¹⁶. Aquesta compra fou transformada a perpètua a través d'una escriptura de 7 de juliol de 1858, amb un cost afegit per a Macià de 320 rals¹⁷.

En l'àmbit social, Joan Macià se submergí de ple en la intensa vida associativa de Vilanova. El 1858 fou un dels impulsors del casino anomenat *Círculo de la Amistad*¹⁸. Ell fou un dels 27 signants de la sol·licitud adreçada al governador civil de Barcelona

per obtenir el permís de fundació d'aquesta nova societat¹⁹ centrada en l'oci. Aplegava membres de la classe artesana, que era la que agrupava "els homes d'ofici, que treballaven o no pel seu compte, petits industrials o comerciants, empleats i obrers emancipats"²⁰. El reglament del *Círculo de la Amistad* (1859) establia la prohibició expressa de "*toda discusión política ó religiosa en los locales que ocupa la Sociedad*". Els locals eren situats al c. de Sant Gervasi, núm. 33, en un edifici de Joan Samà Martí, propietari, comerciant i promotor de gran influència a Vilanova.

Signatura de Joan Macià Artigas. Font: Lligall 4194, Entitats locals, Correspondència, 1803-1919, carpeta de 1858, carta, de 13 de desembre de 1858, dirigida al governador civil, ACGAF.

Francesc Macià, el tercer dels fills, va néixer el 21 de setembre de 1859 a l'habitacler familiar del carrer o rambla de Sant Josep²². Es tractava d'un gran però modest bloc de cases²³, avui dia inexistent perquè el van enderrocar el 1896²⁴.

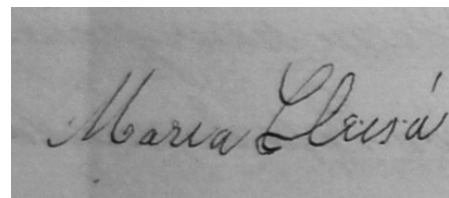
El matrimoni Macià Llussà no constituí un nucli familiar aïllat a Vilanova. En el registre d'habitants de 1860 apareix distingit Joan Macià com a cap principal de la cèdula d'inscripció censal núm. 101²⁵.

En la mateixa cèdula, a més de la muller i dels tres primers fills, també hi consten inscrites 9 persones més. Hi ha un germà gran d'en Joan: Ramon Macià Artigas, de 42 anys i de professió pagès. Per part de la Maria Llussà hi ha tres germanes petites: la Rosa, la Francesca i la Raymunda, de 22, 20 i 18 anys respectivament. La Rosa, nascuda a les Borges, s'havia casat a Vilanova el 1857 amb Ramon Fàbregas Cunillera²⁶, amb qui tenia una filla anomenada Maria²⁷; ambdós —espòs i filla— també integrants de la cèdula. Per acabar, la cèdula es completava amb Maria [Boirey ?]²⁸ Virella, de 34 anys, segurament casada amb Ramon Macià Artigas, i Pere Virella, de 18 anys i també pagès. És a dir, la llar encapçalada per Joan Macià es componia de 13 persones.

Rosa Llussà, abans de 1868, marxà de Vilanova per anar a viure a Tarragona amb el seu marit, que era tarragoní. Francesca Llussà, nascuda a les Borges, quan tenia 22 anys es va casar el 1862 a Vilanova amb Josep Moragas Cantí, natural de Tarragona. Després d'enviudar, es casà amb Domènec Fort Coll, un boter de Vilanova. La Francesca va morir a Vilanova el 1874. Raymunda Llussà va morir soltera a Vilanova el 1862²⁹.

També hi ha constància que Ramon Llussà Foraster i Francesca Segarra Piqué, els avis materns de Francesc Macià, van viure a Vilanova. En Ramon, nascut el 1803 a les Borges³⁰, era pagès i propietari, i morí el 1868. Francesca Segarra va morir el 1866. A més de les 4 germanes Llussà Segarra esmentades n'hi hagué, com a mínim, una altra, la Teresa, casada amb Pere Aldomà i

veïna de les Borges³¹. A més hi havia tres germans barons anomenats Joan, Ramon i Josep. En Joan Llussà, nascut a les Borges el 1847, també migrà a Vilanova on residí d'ençà de 1860³². Formà part de l'allistament de quintes de Vilanova per al reemplaçament de 1868³³. Fou boter de professió i es casà el 1870 amb la vilanovina Basilisca Rossell Puig. Morí a Vilanova el 19 de febrer de 1875 quan vivia al c. de Correu³⁴ i era membre de la Milícia Nacional³⁵. En Ramon Llussà residí a Fraga. En Josep Llussà —comerciant i propietari radicat a les Borges— era el primogènit i rebé del pare i dels germans poders per fer-se càrrec dels assumptes patrimonials de la família³⁶. Al llarg dels anys, Joan Macià i Josep Llussà van mantenir contactes sovintejats, com a mínim a través de les protocol·litzacions establertes entre els germans Llussà Segarra, en les quals en Joan Macià intervenia legalment com a consort de la Maria Llussà. La Maria era analfabeta i durant molts anys ni tan sols podia signar en escriptures notariales; però s'esforçà per superar aquesta mancança i, finalment, aprengué a escriure³⁷ i el 1883 la Maria sí que signava documents³⁸.

Signatura de Maria Llussà Segarra. Font: LPN Joan Torrents Higuero, sig. 537, 20 de setembre de 1883, Inventari de béns, ACGAF.

A més de comerciar amb oli, en Joan també ho feia amb vi. La primera dada coetània localitzada que documenta el comerç de vi data del 3 de desembre de 1859, dia en què va entrar a la rada de Vilanova el llagut *Angela* provinent de Tarragona i carregat de vi negre destinat a "*Juan Massià*". El vi es desembarcà el mateix dia, ja que l'*Angela* retornà al port d'origen amb pipes buides³⁹.

Joan Macià consta com a hostaler als registres anuals consecutivament fins al 1861⁴⁰, any en què finí l'establiment del "*mesón*" deixant sense ocupació a dues persones que hi treballaven⁴¹. És a dir, al llarg d'uns 6 anys, Joan Macià va compaginar la faceta d'hostaler i de comerciant d'oli i de vi.

Després de tancar l'hostal, Macià obrí, al c. de Sant Gervasi, un comerç d'olis, sabó, moresc, blat, etc.⁴² Tanmateix, el cognom Macià desapareix, a partir de 1861, dels registres d'activitats industrials i comercials que, com a tals, s'han pogut consultar a l'Arxiu Comarcal del Garraf (ACGAF), sense que se n'hagi discernit el motiu.

Els negocis d'aquests primers anys van marxar bé i Macià volgué expandir-los aprofitant els avantatges del transport marítim que brindava la rada de Vilanova. Així, Macià participà en l'adquisició, el 31 de desembre de 1861, del llagut Nostra Senyora del Vinyet al patró sitgetà Bartomeu Brell Rosés, que n'era el propietari d'ençà de 1854⁴³. El Vinyet havia estat construït a les drassanes de Blanes el 1853, a càrrec de Jaume Taulina i de Rafael Masó⁴⁴. El preu total de la compra va ser de 1.409,12 duros. L'operació fou compartida entre Macià, que

aportà un 45,5 %, Salvador Raldiris Carbó, també un 45,5 %, i Bartomeu Brell, que conservà el restant 9 %⁴⁵, i que continuà sent el patró habitual d'aquesta embarcació. Salvador Raldiris Carbó (1816-84) era, després de Joan Samà, el comerciant que registrà el 1860 més noliejaments de vaixells a la rada de Vilanova⁴⁶. Raldiris —que havia fet fortuna a Cuba— actuava a través de *Garriga y Raldiris*, una de les cases de comerç i navilieres més importants de Barcelona, i de la filial a Vilanova *Salvador Raldiris y Cia*. El 1856 Raldiris posseïa 12 vaixells i el 1862 la meitat. A més de comerciant, Raldiris fou inversor, industrial, financer, regidor de l'Ajuntament i vicecònsol comercial a Vilanova de Portugal, de Suècia i de Noruega. Fou un dels homes de més pes econòmic de la burgesia de la Vilanova vuitcentista⁴⁷. Estigué inscrit dins del Comitè local del Partit Progressista constituït el 1864, presidit per Pere Màrtir Pollés i procliu a les tesis del general Prim⁴⁸. Bartomeu Brell era un dels navegants de cabotatge més experimentats i el Vinyet un dels llaguts més actius de la costa catalana. Abans de l'adquisició per part de Raldiris i Macià, el Vinyet ja visitava Vilanova⁴⁹ i era un dels llaguts habitualment contractats per Joan Samà per transportar vi negre cap a Barcelona⁵⁰. Puntualment, Salvador Raldiris també havia usat el Vinyet⁵¹, abans de participar-ne en la compra.

El vaixell era un mitjà segur, relativament ràpid —amb bon vent es podia anar de Vilanova a Barcelona amb poc més de quatre hores— i rendible per a volums mitjans i elevats de mercaderia. La via marítima estalviava els burots terrestres⁵²,

encara que estava gravada per despeses quantioses associades a la navegació (matrícules, tripulació, càrrega i descàrrega, sanitat marítima, etc.).

La casa comercial de Raldiris i de Macià, com a armadora de cabotatge⁵³, destinà el Vinyet, principalment, al comerç de vi entre Vilanova, Tarragona i Barcelona, i ocasionalment també varava a les platges de Sitges i de Torredembarra⁵⁴. Algun autor ha citat la procedència penedesenca del vi amb què comerciava Macià i que era exportat, finalment, cap a Amèrica⁵⁶. Normalment sortia vi des de Vilanova i el vaixell de Raldiris i Macià entrava dogues per al taller de boteria de Raldiris⁵⁷.

El llagut Vinyet, de 18 tones, duia una tripulació de cinc o sis mariners i transportava entre 50 i 60 pipes amb càrregues d'uns 500 quintars (unes 20 tones). Gairebé sempre, el patró era Bartomeu Brell⁵⁸, però alguna vegada el Vinyet era pilotat per altres patrons com Manuel Roses o Tomàs Climent. A partir de mitjan 1866, Sebastià Montserrat substituï Brell, que morí el 3 de març de 1867 a Vilanova i fou enterrat a Sitges l'endemà.

A més de vi, el Vinyet trafegava, esporàdicament, altres mercaderies, com fusta⁶⁰.

En general, s'ha escrit que Joan Macià comerciava amb oli d'oliva procedent de les Garrigues —conegut a Vilanova com "*Aceite de Urgel*"⁶¹— i que des de Vilanova el noliejava cap a Barcelona. Hom ha afegit que des de Barcelona anava a Cuba⁶². A la taula 1 es presenten les dades del comerç

marítim d'oli a Vilanova entre el 1857 i el 1872. El 1863 és el primer any en què s'expedí oli. Aquest moviment, més o menys constant, fou viu fins al 1871. A partir de 1872 no es registren ni entrades ni sortides

d'oli, almenys fins al 1890, any fins al qual s'han comprovat les sèries estadístiques. Ara bé, de moment, no s'ha localitzat cap document o registre que acrediti que Joan Macià carregà oli al Vinyet o a qualsevol altra embarcació.

Taula 1. Comerç marítim d'oli d'oliva a la rada de Vilanova i la Geltrú, 1857-72

Any	Entrades d'oli		Sortides d'oli		Moneda
	Quintars mètrics	Valor	Quintars mètrics	Valor	
1857	0	0	0	0	Rals de billó
1858	0	0	0	0	Rals de billó
1859	366	56.202	0	0	Rals de billó
1860	0	0	0	0	Rals de billó
1861	0	0	0	0	Rals de billó
1862	77	15.450	0	0	Rals de billó
1863	0	0	38	16.636	Rals de billó
1864	0	0	151	30.176	Rals de billó
1865	0	0	91	3.812	Escuts
1866	0	0	0	0	Escuts
1867	0	0	136	4.080	Escuts
1868	122	4.440	448	16.960	Escuts
1869	0	0	226	5.650	Escuts
1870	0	0	0	0	Pessetes ^{lxiii}
1871	0	0	62	6.244	Pessetes
1872	0	0	0	0	Pessetes

Font: DIRECCIÓN GENERAL DE ADUANAS [i altres] 1857-72.

D'acord amb la bibliografia existent, Joan Macià sí que va ser protagonista de l'embarcament d'oli a Vilanova. Tanmateix, les dades demostren que les magnituds del comerç marítim d'oli van ser insignificants dins del moviment total generat a la rada vilanovina. Ni en quantitat ni en valor, en cap dels anys que hi hagué comerç d'oli, aquest va superar l'1 % del total del flux de mercaderies, bàsicament copat

pel vi. Suposant que tot l'oli que el 1863 va sortir de Vilanova hagués entrat al port de Barcelona, només hauria significat el 0,11 % de la quantitat i el 0,09 del valor⁶⁴ de les mercaderies arribades per mar a la capital. La mitjana anual de càrrega dels 7 anys que hi hagué sortides d'oli des de Vilanova és de 164,5 quintars mètrics (16,45 tones). És a dir, el Vinyet tenia prou arqueig per transportar en un sol viatge tot

l'oli que es movia en un any. Així, doncs, allò segur i destacable és que l'oli ocupava una proporció ínfima del comerç marítim vilanoví. Només si se suposa que Joan Macià operava en exclusiva en el tràfic d'oli, el negoci podia obtenir alguna rellevància econòmica. En qualsevol cas eren xifres modestes, que Macià complementaria amb els ingressos del comerç marítim de vi i d'altres productes, així com del rendiment de l'activitat naviliera. Altrament, Macià continuaria traçant més oli per terra que per mar. No endebades, el 1864 i el 1865 Joan Macià era un dels "cosecheros y tratantes" d'oli entre la quarantena dels que van signar el document de comunicació a l'Ajuntament dels noms dels síndics o representants que havien escollit per negociar amb l'Ajuntament els drets del consum d'oli dels corresponents exercicis⁶⁵, una feina que, com s'ha dit, Macià havia fet amb anterioritat.

A més del comerç a l'engròs, Macià servia d'oli les cases de la burgesia vilanovina⁶⁶ i practicava el comerç també d'altres productes alimentaris.

Mentrestant, Joan Macià no s'oblidava de les Borges on, el 7 de novembre de 1862, comprà a Ramon Macià Sans una casa amb corral al c. de la Bassa, núm. 30⁶⁷.

Amb més o menys oli i vi, el negoci creixia i la prole també. A l'adreça del c. de Sant Gervasi, sense número i núm. 42, van néixer, entre el 1862 i el 1867, els altres 4 germans Macià: el Josep, l'Antoni, el Ferran i la Maria. No s'han localitzat dades d'empadronament que identifiquin aquesta adreça com a domicili familiar dels Macià Llusa. Podria ser que aquesta adreça estigués vinculada amb l'establiment comercial. En Ferran moriria l'1 de maig de 1869, als 4 anys d'edat, sense que se n'especificés la causa⁶⁸.

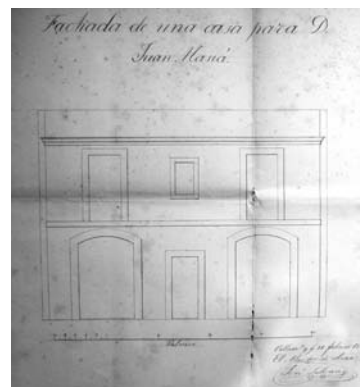
Nom	Data de naixement	Professió del pare	Residència
Joan	19 de novembre de 1856	Jornalero	Muralla Descalzos
Ramon	30 de gener de 1858	Hostelero	Muralla Descalzos
Francesc	21 de setembre de 1859	Mesonero	San Jos
Josep	3 de gener de 1862	Comercio	San Gervasio, sn
Antoni	10 de gener de 1864	Comercio	San Gervasio, sn
Ferran	1 de juny de 1865	Comercio	San Gervasio, sn
Maria	1 d'abril de 1867	Comercio	San Gervasio, 42

Font: Butlletes del Registre Civil de naixements, Vilanova i la Geltrú, ACGAF.

El 12 de febrer de 1864, Macià va comprar a Teodor Creus Corominas i Maria Corominas Sagra dos patis o solars i dues faixes de terra contigües situades al c. de la Playa, núm. 4 (avui passeig del Carme). La

superfície conjunta abastà uns 787 m² i el preu fou de 853 duros, 6 rals i 22 maravedís, pagat al comptat amb "monedas de oro y plata"⁶⁹. Pocs dies després, Macià sol·licità a l'Ajuntament el permís per construir en els

dos solars un magatzem, segons el projecte del mestre d'obres Josep Salvany Juncosa⁷⁰ que, a banda d'atendre encàrrecs particulars, fou el mestre d'obres municipal de 1858 a 1899. Aquest magatzem, de 20.000 pams de capacitat superficial⁷¹ —uns 754 m²—, es va construir i donar d'alta per a la contribució d'immobles l'any 1865⁷². La seva situació enfront de la platja era immillorable i cal remarcar que el magatzem immediatament veí per llevant era propietat de Joan Samà, que, com s'ha dit, desenvolupava una intensíssima activitat de cabotatge.

Fachada de una casa para D. Juan Macià. Magatzem de Joan Macià Artigas, projecte de Josep Salvany, 17 de febrer de 1864. Font: Lligall 7/1864, llicències d'obres, 1800-1899, ACGAF.

Joan Macià aviat necessità més espai a baix a mar. El 1865 comprà a Bonaventura Roig Ferrer un magatzem situat al c. de la Playa del Mar, núm. 67, conegut com "Almacén de la Figuera", per un preu de 1.100 duros (22.000 rals)⁷³. Aquest magatzem va ser donat d'alta en la contribució d'immobles en l'exercici 1868-69⁷⁴.

Sobre la solvència econòmica de Joan Macià va transcendir que a Vilanova "en molt pocs anys, dedicant-se al comerç de vins, havia fet una considerable fortuna"⁷⁵. És cert que, al principi de 1866, en Joan es comptava entre la trentena de contribuents més adinerats de la vila⁷⁶, però estava lluny de la riquesa dels Samà, dels Vidal, dels Raldiris, dels Gumà, etc., originada a terres antillanes.

No es coneix amb claredat l'evolució del *Círculo de la Amistad*. Hi ha alguna informació publicada contradictòria. Hom mantingué que aquesta societat "después de dos años de vagas actividades y pocos socios, quedó disuelta a principios de 1861"⁷⁷. En canvi, altres fonts sostenen que el *Círculo* prengué, uns anys més tard, el nom de *Casino Artesano*⁷⁸, malgrat que aquesta societat existia ja, pel cap baix, el 1856⁷⁹. Allò segur és que el març de 1860 el *Círculo de la Amistad* era viu, perquè el governador civil va aprovar una pujada de quotes⁸⁰, i que el 1867 encara féu alguna activitat⁸¹.

S'ignora fins quan Macià continuà dins del *Círculo de la Amistad*. El fet indubtable és que a partir de 1866 en Joan va ser actor principal de la creació d'una nova societat anomenada *Centro Artesano*. Podria ser que, abans, Macià s'hagués incorporat al *Casino Artesano*. La insurrecció del 3 de gener de 1866 que havia intentat sense èxit el general Joan Prim va ser motiu de dissensió entre els membres del *Casino Artesano*, arran de la qual es consumà, el 18 de març de 1866, l'escissió d'un nombrós grup de socis acomboiats pel suport que brindaven al militar reusenc⁸². Alguns dels dissidents, entre els quals, hipotèticament,

hi podria figurar Joan Macià, van instal·lar una seu provisional a un pis del c. de Santa Madrona⁸³ i van promoure la creació d'una nova societat que s'anomenà *Centro Artesano*, fundada el 9 de febrer de 1866⁸⁴.

El març de 1866 ja estava decidida la construcció d'un edifici a la plaça de Ventosa (avui de la Vila) a la cantonada del c. de Sant Gervasi promogut i finançat per Salvador Raldiris per allotjar el nou *Centro Artesano*⁸⁵. Les obres van començar el 9 d'abril⁸⁶. La participació de Joan Macià en la constitució d'aquesta nova entitat no va ser circumstancial, sinó ben activa, compromesa i amb repercussions econòmiques. Quatre dies després d'iniciades les obres, els protagonistes van protocol·litzar els acords. Joan Macià, conjuntament amb Francesc de Sales Vidal Torrents, Miquel Sala Famadas i Francesc Garriga Soler van escripturar un contracte d'arrendament amb Salvador Raldiris de l'edifici destinat a acollir una "casa Casino"⁸⁷. Per bé que Raldiris fos addicte a Prim i als escindits, això no obstà per recuperar la inversió feta en la construcció de l'edifici.

Raldiris aportava el sòl i corria amb el cost del plànol del projecte, de les obres de l'edifici i de les gestions associades. Els terrenys eren 4 solars contigus que junts feien 400 m². Raldiris els havia comprat a Pau Soler Morell immediatament abans d'estipular el contracte d'arrendament⁸⁸.

Pel que fa al plànol del projecte, Raldiris ja l'havia encomanat al mestre d'obres Josep Fabrès Fontanals i era conegut i acceptat definitivament pels 4 interessats. Els

elements decoratius de l'edifici i el mobiliari quedaven a càrrec d'aquests últims. El mateix mes d'abril es van començar a recaptar entre els associats les mensualitats destinades a l'adquisició d'aquest mobiliari⁸⁹. El termini de l'arrendament es fixà en 10 anys; de l'1 de juny de 1866 fins al 31 de maig de 1876. La quantia de l'arrendament consistia a satisfer a Raldiris el capital invertit en la compra del sòl i la construcció de l'edifici més l'interès corresponent. En termes monetaris, això significava que Raldiris havia de percebre 698 duros anuals que havien de pagar trimestralment en parts iguals els 4 arrendataris. Així, a Joan Macià li corresponia pagar 1.745 duros i per fer front a la garantia d'aquesta quarta part de l'arrendament de l'edifici hagué de constituir una hipoteca sobre la casa-magatzem situada a la *Calle de la Playa*, núm. 4⁹⁰.

El primer reglament del *Centro Artesano* fou signat el 10 d'octubre de 1866 per sis persones, entre les quals hi havia Joan Macià. Un altre dels sis emprenedors fou Miguel Guansé Puig, un dels polítics d'esquerres més influents de la Vilanova del segle XIX que dirigí, durant molts anys, els republicans federalistes locals. La societat va quedar constituïda amb el reglament aprovat pel governador civil de Barcelona, Cayetano Bonafós, el 14 de gener de 1867⁹². Bonafós va enviar un exemplar del reglament aprovat a l'alcalde el 9 de febrer de 1867⁹³.

L'edifici on s'ubicava el *Centro Artesano* fou inaugurat el 15 de febrer de 1867. En la primera assemblea del *Centro* es van escollir, entre d'altres càrrecs de la Junta Directiva, com a president Francesc Garriga i com a

tresorer Joan Macià. El 9 de març de 1867 el *Centro Artesano* tenia 360 inscrits⁹⁵. El gener de 1868 Joan Macià era vocal de la Junta d'un renovat *Centro Artesano*, presidit per Francesc de Sales Vidal⁹⁶. L'abril el nombre de socis s'havia reduït fins als 240⁹⁷.

Malgrat que l'article 2 del primer Reglament disposava —com era norma entre les societats— que "*no se permitirà la discusió de materias políticas ni religiosas*", el *Centro Artesano* estigué imbuït d'un tarannà ideològic liberal progressista que tingué com a referents, primer, les cuites del general Prim i, després, la personalitat del prolífic Víctor Balaguer⁹⁸. Aquest biaix polític, no obstà perquè el *Centro* conreés els vessants lúdic, carnavalesc i ballador consubstancials de les societats vilanovines.

Pel que sembla, el joc il·legal era una distracció que alguns socis practicaven al *Centro*. L'alcalde, Josep Golar, alertat que "*se juega a juegos de envite y azar particularmente al siete y medio*", va requerir al president del *Centro* perquè "*se corrija buenamente las transgresiones de la ley*"⁹⁹.

Les societats eren un mecanisme d'integració social que permetia als nouvinguts ser partícips del tarannà de la vila i convergir amb altres individus amb qui compartir afinitats i nuar projectes. Això sí, cada societat ocupava un cert nínxol de l'estratificació social imperant. Així, per exemple, Salvador Raldiris era soci del *Círculo Villanovés*, una societat nascuda per agrupar la capa aristocràtica i els capitalistes de la indústria i del comerç, a la qual Joan Macià no arribà a pertànyer.

Com la majoria de prohoms de la vila, Joan Macià formava part com a subscriptor del Patronat de Pobres de Vilanova¹⁰⁰.

El patrimoni immobiliari continuà augmentant. El 1868, Macià comprà a Antoni Brunet Juncosa un tros de terra de 8.181 pams quadrats (uns 309 m²) per un preu de 242 escuts i 400 mil·lèsimes (uns 484 duros). Aquest terreny era contigu al que Macià ja havia comprat l'any 1864¹⁰¹.

Joan Macià Artigas. Font: UCELAY 1984, p. 30.

Amb la bonança, i quan ja havien nascut els 7 fills, els Macià Llussà es van traslladar a una nova casa familiar "gran i ben posada"¹⁰², situada al centre de Vilanova, en concret al c. de Sant Pau, núm. 27, cantonada amb el c. de Sant Gervasi, núm. 31, on també hi tenia un portal. Macià no va fer construir aquesta casa, com alguna vegada s'ha escrit, sinó que la comprà per

un preu de 4.000 duros (8.000 escuts) a Pere Montserrat Rosich. L'escriptura de compravenda detalla que era una casa: “*de unos dos solares y cuarto y dos pisos de alto formando una superficie de dos áreas y veinte y una centiáreas incluso el grueso de las paredes con media pluma de agua*”¹⁰³.

Aquesta casa —avui dia ja desapareguda— tenia 7.000 pams superficials¹⁰⁴ (uns 264 m²) i va ser donada d'alta a nom de Joan Macià per a la contribució urbana el 1869¹⁰⁵. La planta baixa era ocupada pels magatzems d'oli¹⁰⁶.

Joan Macià va actuar en diversos moments com a prestador de diners cap a la família política dels Llussà. El 1866 Macià va deixar 640 escuts (1.600 ptes.) al seu sogre Ramon Llussà Forester. Posteriorment, el 1872, aquesta quantitat —que no havia estat retornada en el termini fixat— es va incrementar fins a sumar 4.000 ptes., de les quals l'hereu únic Josep Llussà se'n reconegué deutor¹⁰⁷.

Al març de 1869, Joan Macià va ser un dels molts impositors (16 duros) en la subscripció oberta a Vilanova per recollir fons per atendre la bonificació oferta als voluntaris que havien de marxar cap a Cuba amb l'exèrcit espanyol per combatre els insurrectes cubans¹⁰⁸. Aquesta subscripció la impulsà el seu soci Salvador Raldiris conjuntament amb Antoni Samà Urgellés, Pau Soler Morell i Ramon Junqué Escofet. Tots quatre, amb anterioritat, havien fet les «amèriques» a Cuba, i els interessava el manteniment de la situació colonial, un objectiu compartir per una gran majoria de vilanovins.

L'activitat agroalimentària de Joan Macià es diversificà. Una prova n'és que, a la primavera de 1870, comprà a Ramon Badia Ricart un terreny d'una pórca i mitja (544 m²) situat a les Borges¹⁰⁹, en el qual Macià va construir una fassina destinada a la fabricació d'aiguarent¹¹⁰.

La faceta de navilier de Joan Macià acabà el 7 d'agost de 1870, dia en què es va vendre el llagut Nostra Senyora del Vinyet. Curiosament, per formalitzar aquesta venda Macià es desplaçà fins a Saragossa. Els compradors foren els comerciants Marcos Vilar Olivé de Saragossa i Antoni Abello Cuchi de Reus i el preu obtingut fou de 1.000 escuts (2.500 ptes.)¹¹¹. En aquesta venda no es menciona que Raldiris en tingués part, per la qual cosa s'ha d'inferir que en un moment anterior Macià assolí la propietat íntegra del Vinyet. La venda del Vinyet coincideix, aproximadament, amb la desaparició dels embarcaments d'oli des de la rada de Vilanova.

La ideologia liberal progressista de Joan Macià va transcendir els salons del *Centro Artesano* i tingué una projecció en la política institucional. És ben significatiu que, de la mà de la Junta Revolucionària de Vilanova, Joan Macià entrà a formar part com a regidor en el primer Ajuntament constituït després de la Revolució de Setembre de 1868, que obrí el Sexenni Democràtic. La *Junta provisional de gobierno de Villanueva y Geltrú* va acordar nomenar l'Ajuntament interí i escollir Joan Macià com un dels regidors¹¹². Des del 3 d'octubre de 1868 fins a l'1 de gener de 1869 fou regidor del consistori encapçalat per l'advocat Josep

Golar Sirerol, militant del Partit Liberal Progressista. Macià formà part de la Secció de Peixateria i Escorxadors¹¹³ i també fou membre de la Junta Local de Sanitat¹¹⁴. Va intervenir, majoritàriament, en les qüestions del control alimentari a la vila i en especial les referents a l'oli. Un dels regidors d'aquest Ajuntament fou el ja referit Miquel Guansé.

El 1870, Guansé i altres vilanovins fundaren la *Sociedad Cooperativa de Consumo La Villanovesa*¹¹⁵. El reglament fou aprovat el 22 d'octubre de 1871 i en el segell hi ha l'asseveració “*La asociación es la emancipación de la clase obrera*”¹¹⁶. En aquesta cooperativa hi intervingué la família Macià. A Vilanova el moviment cooperativista, amb formats i èxits diversos, ha estat una modalitat econòmica ben present.

El desembre de 1868, Joan Macià va subscriure fins a 2.000 rals —una quantitat petita en comparació a l'aportada pels vilanovins més potentats— en l'emprèstit nacional de 200 milions d'escuts que el govern revolucionari de Madrid havia emès per obtenir liquiditat¹¹⁸. Tant la *Comisión para promover la suscripción al empréstito* constituïda a Barcelona¹¹⁹ com el governador civil de Barcelona, Manuel León Moncasi, van interpel·lar l'alcalde Josep Antoni Sans perquè esperonés els vilanovins solvents i afectes a la Revolució a participar en l'emprèstit. El governador apel·là a la crítica situació econòmica i recordà que: “*El orden y la libertad, seriamente amenazados por la reacción, necesitan hoy del concurso de todos*”¹²⁰. Modestament, Joan Macià es va sumar al propòsit.

Els liberals vilanovins, en una reunió que va tenir lloc el 29 de novembre, van nomenar un comitè electoral que confeccionà la “*Candidatura Liberal de Coalición*” per a les eleccions municipals. Joan Macià era un dels 18 homes que formava part d'aquesta candidatura, en concret per concórrer pel districte segon. Aquesta llista estava acomboiada per Josep Golar i comptava amb la presència d'altres homes del *Centro Artesano* propers a Macià com Francesc Garriga¹²¹. Les eleccions es van celebrar del 18 al 21 de desembre, i cal dir que van ser les primeres eleccions amb sufragi universal masculí celebrades a l'Estat espanyol. Joan Macià va obtenir 256 vots¹²², insuficients per ser regidor del nou Ajuntament¹²³, que es va constituir l'1 de gener de 1869. Amb vista a la renovació consistorial, Macià volgué que: “*conste en el acta para inteligencia de los Ayuntamientos venideros que las medidas del aceite que obran en esta Casa Consistorial fueron satisfechas de su propio peculio y son por consiguiente de su propiedad particular*”¹²⁴.

La Diputació provincial va ordenar unes eleccions municipals parcials a celebrar del 2 al 5 de maig de 1869, atès que, per diferents motius, havien causat baixa vuit regidors¹²⁵. Joan Macià havia estat proposat en una candidatura confeccionada per diversos electors al marge de la candidatura formada per cobrir les vacants de regidors¹²⁶, però Macià no fou escollit per a la recomposició del consistori constituït el 13 de maig¹²⁷.

Joan Macià féu una incursió esporàdica i poc reeixida en el món del negoci immobiliari. El 19 de novembre de 1869 va comprar al correligionari Antoni Serra Miró, confiter i

regidor de l'Ajuntament, dos solars iguals i contigus amb una superfície conjunta d'uns 217 m² situats al c. del Teatre, sense núm., “*por haberse abierto recientemente dicha calle*”. El preu que pagà Macià pels dos solars fou de 1.000 escuts¹²⁸. Incomprendiblement, uns tres mesos més tard, sense ni haver tingut temps de registrar la propietat, Macià va vendre per 800 escuts aquests solars a Joan Escofet Roig¹²⁹. La pèrdua de valor d'aquests solars no es pot explicar per una hipotètica fluctuació del mercat, ja que llavors la vila vivia una fase de forta demanda de sòl per l'expansió urbana.

L'absència de Macià com a regidor fou un parèntesi breu, perquè després de ser reelegit en les eleccions celebrades del 4 al 6 de gener de 1870, tornà a assumir el càrrec de regidor. La candidatura dels monàrquic-liberals estava de nou encapçalada per Josep Golar i Joan Macià va obtenir 554 vots¹³⁰. Els resultats van ser ajustats, ja que els de Golar van obtenir 1.374 vots i els republicans 1.226¹³¹. En aquest nou consistori, del qual va tornar a ser alcalde Golar, Joan Macià va formar part de la Comissió d'Equipatges i Allotjaments¹³², un àmbit en el qual també tenia experiència. En aquest període succeí l'afer de més complexitat en què intervingué Macià com a regidor. En condició de comissionat de l'Ajuntament, junt amb l'alcalde Golar i el regidor síndic Antoni Serra Miró, va prendre part en la protocol·lització amb Pau Soler Morell —que representava al contractista— de la negociació dels termes del quantios deute que l'Ajuntament havia contret arran de les obres subrogades de la nova Casa Consistorial, que havia estat inaugurada l'any 1867¹³³.

Macià fou regidor fins al final de gener de 1872, quan es renovà l'Ajuntament després de les corresponents eleccions i es nomenà Joan Baptista Simeon Llagostera com a nou alcalde¹³⁴.

És al principi de la dècada dels anys setanta quan Víctor Balaguer Cirera irromp a Vilanova. Balaguer serà, des de 1869, l'influent diputat a Corts del districte electoral¹³⁵ per més de dues dècades consecutives, i Joan Macià se'n mostrà partidari.

Com tants d'altres vilanovins, Joan Macià va aportar fons en les col·lectes contributives per finançar la vigilància de la vila durant la Tercera Guerra Carlina¹³⁶. Oposadament, Macià també hagué de participar en les forçades contribucions cap als carlins quan aquests dominaren momentàniament la vila i pogueren imposar-les¹³⁷. La Milícia Nacional va mobilitzar molts vilanovins allistats per defensar Vilanova de les ràtzies dels carlins que s'havien fet forts al rerepaís. L'estatus relativament benestant dels Macià els va permetre alguna exempció, com per exemple a través de la subscripció per lliurar del servei de guàrdia de la Milícia a Joan Macià durant les nits de Carnaval de 1875¹³⁸. Quan la guerra s'apaivagà, Macià va ser un dels molts vilanovins que van participar en la subscripció voluntària per fer un regal commemoratiu al tinent coronel Salvador Morana, cap de la Milícia Nacional a Vilanova. Macià va col·laborar amb 4 rals, que era la màxima quantitat d'aportació estipulada¹³⁹.

Joan Macià feia vida social i no només amb socis del *Centro Artesano*, sinó també

amb gent d'altres espectres com la vinculada al *Círculo Villanovés*. Per exemple, al final de gener de 1875, Joan Macià i algun dels seus fills estaven de tertúlia a casa del metge Cristòfol Parellada Roig, amb Josep Antoni Benach Barceló i Àngel Giribet Colomer, entre d'altres. Giribet va ser professor de diversos germans Macià a l'Institut. Al menjador, hi havia “*toda clase de licores y vinos generosos*” i la reunió s'allargà fins a dos quarts de tres de la matinada¹⁴⁰. Unes setmanes després, el divendres 14 de maig de 1875, l'amfitrió fou el mateix Joan Macià. Amb l'assistència, com a mínim, de Parellada, Giribet i Lluch¹⁴¹ hi va haver una “*Gran cena en casa Macia a las 12 noche*”¹⁴², que durà fins a les dues de la matinada i que alguns dels comensals van allargar amb cafès i converses a la casa del metge Parellada una hora més¹⁴³.

L'experiència comercial i naviliera valgué a Joan Macià per ser escollit el 1875 con un dels membres de la comissió nomenada per l'Ajuntament amb la finalitat d'estudiar la viabilitat del projecte de port promogut pel concessionari Magí de Grau Figueres i elaborat per l'enginyer Antoni Martí Tertas. Els dictàmens de les cinc subcomissions creades van ser coordinats per l'enginyer vilanoví Francesc Lluch Rafecas. Macià es va integrar en la quarta subcomissió dedicada a analitzar els rendiments econòmics del projecte. Els resultats es van publicar l'octubre de 1875 en una interessant memòria¹⁴⁴. Macià també va ser membre de la quarta de les cinc comissions encarregades d'activar la subscripció d'accions per tractar de constituir definitivament una societat i finançar el projecte portuari¹⁴⁵. No cal dir

que l'activitat comercial a través d'un port artificial hagués potenciat les expectatives de la majoria de comerciants de la vila, però finalment aquest projecte no reeixí i la construcció del port artificial no serà una realitat fins ben entrat el segle XX.

Josep Borràs Magrinyà va intercedir davant Víctor Balaguer per aconseguir alguna recomanació, perquè Francesc Macià ingressés a l'exigent *Academia de Ingenieros del Ejercito* de Guadalajara¹⁴⁶. En aquest tràmit Borràs manifestà un afecte gairebé filial per en Francesc¹⁴⁷. Borràs fou ramader i controlava el comerç carni a la vila. En política era d'adscripció monàrquica-liberal i de l'òrbita vilanovina més propera a Víctor Balaguer. Fou alcalde des del 1885 al 1887. Borràs i el seu fill Josep Borràs Ferrer van tenir diverses relacions amb els Macià Llussà.

El fet és que Francesc Macià ingressà a l'*Academia* el gener de 1876, després d'haver aprovat el preceptiu examen d'accés, amb intercessió o no de Balaguer. Alguns autors sostenen que la recomanació de Balaguer “*havia estat decisiva*”¹⁴⁸ i donen per feta l'existència d'una amistat entre els Macià i Balaguer¹⁴⁹. Tanmateix, ara per ara, no s'ha localitzat cap evidència documental per provar que existís una relació directa. La intervenció de Josep Borràs com a persona interposada es pot interpretar en el sentit que la possible coneixença entre els Macià i Balaguer no era prou ferma i que, amb posterioritat, ha estat magnificada.

Joan Macià tornà a ser elegit regidor en les eleccions municipals i entrà de nou a l'Ajuntament el febrer de 1877¹⁵⁰. Per

relativitzar el fet electoral, s'ha de dir que en aquestes eleccions censatàries hi havia 863 vilanovins amb dret a vot, dels quals només 119 el van exercitar. En concret, Joan Macià va obtenir 11 vots al col·legi electoral primer. Francesc de Sales Vidal, l'alcalde reelegit, fou el candidat més apreciat, amb uns escadussers 36 vots. A partir de l'1 de març de 1877, Macià exercí de regidor i fou escollit per al càrrec de síndic segon de l'Ajuntament¹⁵¹. Va ser membre de la Comissió Municipal de Beneficència i Sanitat¹⁵². L'agost de 1878 ascendí de quart a tercer tinent d'alcalde¹⁵³. Macià fou regidor fins a l'1 de juliol de 1879¹⁵⁴. Per renovar els membres de la Junta Local de Sanitat que s'havia de constituir fins al 30 de juny de 1881, Joan Macià fou inclòs com un dels veïns membres de la tercera terna¹⁵⁵, però no fou un dels escollits.

El pas de Macià per l'Ajuntament fou discret, ja que en totes les etapes participà en comissions secundàries i intervingué, segons allò recollit en les actes municipals, en pocs afers. Però els temps que visqué des del govern local foren apassionants. La primera etapa amb un fort component polític vinculat a la Revolució del 68 i la segona (1877-79) caracteritzada per l'expansió urbana i econòmica de la ciutat amb fets tan rellevants com la consecució de la concessió governativa al prohòm vilanoví Francesc Gumà Ferran per a la construcció de la línia del ferrocarril Valls-Vilanova-Barcelona.

En el vessant econòmic Joan Macià continuava explotant el sector agroalimentari. A les Borges era propietari d'algunes terres plantades d'oliveres i de vinya i continuava

treballant en el comerç d'oli i actuava com a arrendatari de molins d'oli borgenc¹⁵⁶. En canvi, el 5 de juliol de 1877, Joan Macià es desfèu de la fassina que havia construït a les Borges per venda a favor del borgenc Antoni Badia Farrerons. El preu de venda va ser de 22.600 ptes., que Macià havia de rebre en diferit al llarg de 10 anys i en 5 terminis amb el corresponent interès anual del 6 % i en pagaments que es farien a la ciutat de Tarragona¹⁵⁷. Tanmateix, aquests pagaments no es van fer efectius, almenys fins al novembre de 1880. Per intentar cobrar tot o una part d'aquest quantios deute d'Antoni Badia, que residia a Tarragona, Joan Macià va atorgar un poder especial al seu cunyat tarragoní Ramon Fàbregas Cunillera¹⁵⁸ —l'home de la Rosa Llussà Segarra—.

El 1879, consta que Macià continuava desplegant a Vilanova activitat comercial a l'engròs com a propietari de magatzems de productes alimentaris, als quals podia tenir un dipòsit de farines¹⁵⁹, un producte en el qual s'especialitzaria el seu fill Josep. L'any 1882, a Joan Macià se li comptaven unes existències de 216 sacs de farina¹⁶⁰.

Al llarg dels 10 anys de durada de l'arrendament del *Centro Artesano*, Macià va executar escrupolosament tots els pagaments anuals a què s'havia compromès. Per fi, el 8 de febrer de 1879, Salvador Raldiris atorgà una escriptura de carta de pagament en què donà per satisfeta tota la quantitat que corresponia a Macià i cancel·lada la hipoteca de garantia constituïda sobre la casa-magatzem de la platja¹⁶¹. Per aquestes dates, el *Centro Artesano* tenia 320 socis¹⁶², que era una xifra relativament força elevada.

Els negocis de Joan Macià no marxaven tan bé com al principi de l'arribada a Vilanova. Hom ha assenyalat com a motiu de la davallada la competència dels olis tortosins¹⁶³.

Ja s'ha dit que d'ençà de 1871 no s'embarcà cap partida d'oli des de la rada de Vilanova. Que la situació econòmica no era folgada ho demostra el fet que Joan Macià hagué d'hipotecar la casa familiar i els magatzems comercials que posseïa per un valor de 27.500 ptes. amb l'omnipresent Salvador Raldiris, que actuà de creditor¹⁶⁴.

Quan a l'agost de 1880 Joan Macià inscriu el darrer testament es reconeix afectat per una "salud algo quebrantada"¹⁶⁵ i el 1881 liquidà el negoci¹⁶⁶. En la cèdula personal de Joan Macià de l'any 1882 consta com adreça el c. de Sant Gervasi, núm. 17¹⁶⁷; un fet que s'afegeix al ball d'adreces i de numeracions postals de finques detectat en padrons i registres municipals.

Joan Macià morí el 22 de febrer de 1882 a causa d'hipertrofia i estretesa valvular¹⁶⁸, després de sofrir una "larga y penosa enfermedad"¹⁶⁹. La mort va commocionar el *Centro Artesano*, del qual Macià era el president¹⁷⁰. En senyal de dol es va suspendre el ball de Carnaval que s'hi havia de celebrar. Entre els socis del *Centro Artesano* el record de Macià va transcendir com un dels entusiastes i abnegats fundadors¹⁷¹.

Segons la crònica necrològica Joan Macià fou una "persona muy querida y respetada de toda las clases sociales de esta población por su afable y bondadoso carácter"¹⁷². La ressenya

del funeral apareguda al *Diario de Villanueva y Geltrú* (DV) fou la següent:

*Con numerosa y distinguida concurrencia celebráronse ayer los funerales de D. Juan Maciá, presidiendo el duelo el presbítero D. Ramón Roig, los hijos y parientes del finado y gran número de amigos. La mayoría de los socios del Centro Artesano, el pendón de la sociedad enlutado y la música del Sr. Urgellés que noble y desinteresadamente se prestó, acompañaron el cadáver hasta la última morada, rindiendo con este acto el último homenaje de respeto y consideración al que en vida prestó diversos servicios a dicha sociedad. ¡Séale la tierra leve al que en este mundo fue excelente padre y buen amigo!*¹⁷³

Just transcorregut un any, la família va publicar una esquila de recordatori de l'aniversari de la mort de Joan Macià que diu: "Su viuda é hijos, invitan á sus conocidos al oficio que en sufragio del alma del finado se celebrará hoy á las nueve y media de la mañana, en el templo de San Antonio Abad"¹⁷⁴.

En el testament, Joan Macià nomenà marmessors a la seva muller i als seus cunyats, Josep Llussà i Ramon Fàbregas. En primer lloc, com era de rigor, deixà dit que s'havia de pagar els deutes contrets. En pagament de la legítima paterna testà als seus sis fills vius la quarta part del capital líquid a parts iguals i designà la seva esposa com a hereva universal de la resta dels drets i dels béns mobles i immobles¹⁷⁵. Joan Macià no va poder saldar en vida la hipoteca de 27.500 ptes. contreta amb Salvador Raldiris que es va transmetre com a càrrega¹⁷⁶.

Era una quantitat molt elevada que va resultar ser superior al total del valor dels béns del difunt Joan Macià, inventariats en 26.963,75 ptes.

Atès que en l'inventari no figura el deute de 22.600 que Antoni Badia havia tingut amb Joan Macià s'ha de concloure que, d'alguna manera, aquest va quedar saldat amb la

Taula 3. Béns de Joan Macià Artigas segons l'inventari de 1883	
Béns	Valor en pessetes
Mobles i efectes	290,00
Diners en metàl·lic	123,75
Magatzem al c. de la Platja, 67 (Vilanova)	3.500,00
Casa Magatzem al c. de la Platja, 7 (Vilanova)	5.800,00
Casa al c. de Sant Pau, 27 (Vilanova)	15.500,00
Casa i corral al c. de la Bassa, 30 (Les Borges)	1.250,00
Terra campa d'uns 2.360 m ² (Les Borges)	500,00
TOTAL	26.963,75

Font: LPN Joan Torrents Higuero, signatura 537, 20 de setembre de 1883, Inventari de béns de Maria Llussà Segarra, ACGAF. Nota: sembla que aquest inventari fou incomplet, perquè Joan Macià tenia més terres a les Borges que no hi consten.

intervenció, o no, de Ramon Fàbregas; però els diners obtinguts no van anar a liquidar el deute que Joan Macià tenia amb Raldiris.

Sigui com sigui, a l'espera de trobar més documents que clarifiquin la situació econòmica que deixà Joan Macià, el resultat era delicat. Uns anys més tard, el 1888, en una carta que es comentarà més endavant, Francesc Macià va considerar, dolgut, que “*mi pobre padre*” va dur la família a la fallida.

Joan Macià Llussà: pèrit mercantil, emancipat, republicà federalista i governant local

Joan Macià va cursar el segon ensenyament a l'Institut Lliure de Vilanova entre el 1867 i el 1872. Durant tres cursos va coincidir amb el seu germà Francesc que estudià del curs 1869-70 al 1873-74. Al final de gener de 1868, en Joan va ser l'alumne encarregat de les observacions meteorològiques mesurades amb els aparells de l'establiment educatiu i

que es publicaven quotidianament al DV¹⁷⁷. El curs 1868-69 va obtenir un accèssit al premi de l'assignatura de francès¹⁷⁸. La matrícula del curs 1870-71 que va satisfer en Joan va ascendir a 24 ptes.¹⁷⁹. Finalment, es va graduar com a pèrit mercantil el 19 de juny de 1872, després d'aprovar la corresponent revàlida efectuada per professors de l'Institut de Barcelona, al qual el vilanoví estava adscrit¹⁸⁰.

Els Macià tingueren alguna relació amb el *Monte-pío del Santísimo Sacramento*, perquè el 4 de juny de 1874 el jove Joan va ser l'encarregat de dur el pendó principal d'aquesta germandat en la processó que sortia de la parròquia de Sant Antoni Abat¹⁸¹. Aquest mont de pietat, popularment dit del Sant Sepulcre, es fundà el 1818 i era el segon més veterà de Vilanova.

L'any 1881, en Joan entrà a treballar a les oficines del Banc de Vilanova¹⁸², acabat de crear per iniciativa de Francesc Gumà. Algunes relacions devien tenir amb Gumà els treballs que en Joan va efectuar per a l'organització del certamen literari celebrat a Vilanova el 30 de desembre de 1881 en commemoració de l'arribada del ferrocarril, esdevinguda el dia anterior. Per aquests treballs circumstancials va rebre, en concepte d'honoraris, la quantitat de 97 ptes. i 25 cts.¹⁸³.

El 1882, l'atzar volgué que en Joan tingués un primer contacte amb la gestió municipal, ja que va sortir escollit per sorteig com un dels ciutadans que havien d'exercir de vocals associats per intervenir en la tramitació dels pressupostos municipals¹⁸⁴. Al final d'any, el Joan, en acomplir les condicions establertes

en la legislació electoral, va ser donat d'alta al registre del cens electoral per poder votar en les eleccions de diputats a Corts¹⁸⁵.

La primera referència que lliga en Joan amb l'activitat agrocomercial familiar data de 1885 i prové d'un aforament que li atribueix la possessió de 50 sacs de segó¹⁸⁶, una quantitat relativament petita.

Políticament en Joan estigué arrenglerat amb els republicans federalistes; és a dir, s'allunyà de la posició paterna. Va ser escollit regidor de l'Ajuntament per primera vegada el 1885. Curiosament, aquell any, per a la renovació dels regidors, els comitès locals del Partit monàrquic-liberal i del Partit democràtic-federalista es van decidir col·ligar i van formar una candidatura unitària. Enfront d'aquesta candidatura se'n presentà una altra anomenada Administrativa, integrada per homes sense adscripció, perquè defensaven que a l'Ajuntament calia fer gestió i no pas política partidista. Les eleccions per completar les onze vacants de regidor van tenir lloc els dies 3, 4, 5 i 6 de maig. Joan Macià es presentà per la circumscripció del col·legi electoral segon, que tenia la mesa al vestíbul del Teatre Principal i abastava la part central de Vilanova. La victòria fou per a la candidatura col·ligada i en Joan va ser un dels electes que obtingué més vots, immediatament per darrera de Miquel Guansé¹⁸⁷, que encapçalava el moviment republicà a Vilanova. Macià fou proclamat regidor el 10 de maig de 1885¹⁸⁸.

Designat de Reial ordre (RO), Josep Borràs pren possessió de l'alcaldia l'1 de juliol de 1885, però per falta de quòrum

l'Ajuntament no es va constituir fins al 14 d'agost de 1885. Joan Macià fou presentat pels republicans federalistes per ocupar el càrrec de síndic segon de l'Ajuntament, però la majoria de regidors monàrquic-liberals, de 10 sobre 8, ho va impedir¹⁸⁹. Sí que pogué emular les passes administratives del seu difunt pare, ja que s'ocupà de matèries de consum alimentari en condició de vocal de la Comissió de Mercats i Escorxadors¹⁹⁰.

Va ser un moment de convulsió política, tant a escala general com local. La mort del rei Alfons XII —el 25 de novembre de 1885— va obrir una etapa d'inestabilitat. José Riquelme Gómez, Capità general de Catalunya, declarà uns dies després l'estat de guerra. En l'àmbit local, la incapacitació per al càrrec de regidor Cristòfol Raventós Soler —enquadrat en els republicans— i el processament i subsegüent suspensió com a regidor de Miquel Guansé, foren, entre d'altres, motius de controvèrsia i d'incidents. Fins que Guansé no va ser rehabilitat i tornà a ocupar el càrrec, Macià assumí el paper dirigent del grup republicà federalista al consistori. Així, malgrat la relativa joventut, en Joan fou un regidor molt actiu en els plens, interpel·lant la majoria sobre diversos afers. Com a electe més novell del consistori li va correspondre la secretaria de la mesa interina constituïda per a l'elecció dels tres compromissaris relatius a Vilanova¹⁹¹ acreditats per assistir el 25 d'octubre de 1885 a la Diputació provincial per a la nominació d'un senador per la província de Barcelona¹⁹².

Un dels problemes de Vilanova era la insuficiència de la plaça de la Verdura

(avui de les Cols) per acollir els venedors i compradors que venien a mercat. Des de l'Ajuntament el regidor Joan Solà Sans proposà que s'estudiés com a solució la construcció d'una plaça-mercat. Macià, membre de la comissió municipal competent, treballà en l'anàlisi d'aquesta possibilitat en una comissió creada *ad hoc*¹⁹³.

El desembre de 1885, Joan Macià va donar el vot favorable perquè la Comissió de Policia Urbana estudiés la proposició d'impulsar un projecte de clavegueram segons defensà el regidor conservador Josep Antoni Grífols. Contràriament al que passava gairebé sempre, en aquest tema del clavegueram sí que hi va haver coincidència entre les bancades polítiques. Estendre la higiene i el sanejament a totes les classes socials era un objectiu declarat dels federals i, malgrat que l'hagués presentat un adversari, la proposició del clavegueram salvà l'habitual obstrucció demagògica i partidista.

Macià s'oposà al nomenament del jove Joan Braquer Roger com a interventor municipal per al cobrament de l'impost de consums per considerar la plaça innecessària i irregular¹⁹⁴. La resistència ferma de Macià no va tenir èxit, però fou lloada expressament per *El Nuevo Mensajero*, que considerà Macià l'únic regidor “*que verdaderamente defendió los intereses del Municipio*”¹⁹⁵. A desgrat dels oponents, Braquer arribarà a ser una figura de gran pes en la futura vida municipal.

La ciutat experimentava una forta expansió urbana i quan s'hagueren de donar nom a certs trams de carrers, Joan Macià va proposar que la prolongació del c. de la

Mercè rebés el nom de Prim, Serrano o Topete, militars emblemàtics de la Revolució de 1868, la qual cosa indica el grau i el sentit de la politització del jove regidor. La terna de Macià no prosperà i finalment el nou carrer acabat d'urbanitzar es va batejar *in memoriam* de l'industrial vilanoví Manuel Tomàs Bertran¹⁹⁶.

Valentí Almirall, com a president dels Jocs Florals de Barcelona, sol·licità a l'Ajuntament de Vilanova col·laboració per tirar endavant el certamen de 1886. El consistori s'avingué a proposar un tema i a aportar el corresponent premi consistent en un objecte d'art. Per concretar la col·laboració es va nomenar una comissió de regidors, entre els quals hi hagué Joan Macià. Aquesta comissió dictaminà i proposà que el premi vilanoví fos adjudicat al millor autor que redactés sobre el tema “La noveleta que millor descrigues las costums de la familia obrera catalana enaltín las sevas virtuts”¹⁹⁸. L'Ajuntament aprovà aquest tema i autoritzà la Comissió per adquirir un quadre com a premi¹⁹⁹.

A més de les tasques institucionals, Joan Macià fou un militant implicat en l'organització partidista. El Partit Federal de Vilanova va celebrar al final de 1885 una assemblea al saló del Tívoli. El diputat provincial Josep M. Vallès Ribot féu acte de presència i pronuncià un discurs en què, entre d'altres coses, apuntà la necessitat de crear un centre des d'on difondre les doctrines federalistes i oposar-se al *Círculo Católico*, acabat de crear a Vilanova. En la intervenció posterior, Josep Juliachs Ferrer, obrerista i president del Comitè Republicà

Federal de Vilanova (CRF), s'adherí al pensament del polític barceloní i va exposar a l'assemblea l'aprovació d'una candidatura de sis correligionaris per formar una comissió destinada a treballar per a la instal·lació d'un centre federalista a Vilanova. Miquel Guansé, Pere Pelegrí, Salvador Llorens, Antoni Rius, Pau Campamà i Joan Macià foren els proposats i ratificats unànimement per l'assemblea²⁰⁰. Així, Macià fou un dels encarregats dels treballs i negociacions que conduïrien cap a la constitució d'aquest centre.

Mentrestant, la tasca a l'Ajuntament continuava. Conjuntament amb altres regidors afins, Macià va signar un recurs perquè l'Ajuntament prohibís els prostíbuls a Vilanova, bo i argumentant, sobretot, motius d'higiene; calia fer desaparèixer “*aquellos focos de infección*”. La majoria s'oposà i s'excusà adduint que era una decisió de competència governativa i que l'Ajuntament no hi podia fer res²⁰¹.

El problemàtic finançament de les obres de construcció de l'edifici de l'Ajuntament continuava il·lustrant els pressupostos municipals. Com s'ha dit, el 1870 Joan Macià pare ja s'havia ocupat d'intentar minorar la sagnia. Uns anys després, el primogènit Macià va entomar el repte i va formar part de la Comissió que havia d'estudiar com fer front i satisfer la reclamació de Pau Soler per cobrar les 100.000 ptes. que encara li devia l'Ajuntament. La comissió va treballar durant unes setmanes però no s'arribà a un acord unitari, de manera que els republicans federalistes, en minoria, no pogueren implementar els seus criteris,

algun dels quals fou defensat per Macià, en la redacció dels nous compromisos acordats amb Soler²⁰².

En les intervencions plenàries d'en Joan es denota una voluntat fiscalitzadora sobretot amb la utilització dels recursos econòmics i amb l'eficiència de l'administració, unes preocupacions lògiques i coincidents amb la seva formació mercantil. Per exemple, el gener de 1886, preguntà per l'estat dels diners recaptats i gastats en la prevenció del còlera. Però aquest vessant tècnic de control del rigor de l'administració també el compaginava amb accions primordialment polítiques i, fins i tot, amarades d'emotivitat, com quan Macià manifestà trobar-se molt emocionat davant de l'efecte i admiració que professava vers Guansé²⁰³.

Llavors Valentí Cornet Juncadella era el president del CRF i Joan Macià era un dels dos secretaris, mentre que Pau Soler Rovira —futur alcalde de la vila entre 1894 i 1899— n'era el tresorer²⁰⁴. A Vilanova, a més del CRF, també funcionava el Comitè Republicà Progressista. Al principi d'abril de 1886, les juntes d'ambdues tendències van acordar la creació d'un comitè col·ligat per donar suport a la candidatura a diputat a Corts de Francesc Pi i Margall²⁰⁵.

Després d'uns mesos de treball de la Comissió específica, es fundà la societat *Centro Democrático Federalista*²⁰⁶ de Vilanova (CDF). El governador civil en va aprovar el reglament el 17 d'abril de 1886²⁰⁷. El primer objectiu era: “*la propaganda pacífica y legal de los principios Republicano-Democrático-Federalistas, y al propio tiempo proporcionar*

á los socios que la componen, medios de licito recreo, de ilustración y de cultura”²⁰⁸. El CDF es domicilià al primer pis del c. de Sant Gregori, núm. 1, on ja hi havia els locals que utilitzaven els republicans i on hi tenia la redacció el diari orgànic *El Mensajero*, a uns escassos 100 m. de la casa familiar dels Macià. La inauguració es féu el 18 d'abril amb un nodrit programa d'actes artístics, literaris i polítics. La vetllada aplegà al Teatre Artesà il·lustres republicans de tot l'Estat —que oportunament es trobaven de visita per Catalunya— com Nicolás Salmerón Alonso, Bernardo Portuondo Barceló, Juan Sol Ortega, Manuel de Llano Persi, i els catalans Josep M. Vallès Ribot i Laureà Figuerola Ballester, a més dels quadres locals. En l'organització d'aquests actes va participar Joan Macià, integrat en el secretariat del CRF²⁰⁹.

5. Segell del CDF. Font: Lligall 4249, Relacions amb entitats culturals, 1802-1940, carta, de 17 d'abril de 1886, de Pere Pelegrí —president— i de Víctor Ferrer —secretari—, convidant a la inauguració del CDF a l'alcalde Borràs, ACGAF.

Les dues primeres conferències organitzades al CDF tractaren de la possible construcció d'una plaça-mercat. Macià, que en tenia informació de primera mà per raó de ser vocal de la Comissió, hi participà. Més que conferències foren debats encaminats a escoltar totes les opinions i decidir assembleàriament el vot comú que haurien de defensar els regidors federalistes de l'Ajuntament. Una opinió majoritària era que abans que la construcció d'una plaça-mercat hi havia dèficits més urgents a resoldre, com el del Cementiri i el del torrent de la Pastera, del qual els federalistes es planyien que els conservadors “*solo se acuerdan en tiempo de epidemia*”²¹⁰. Per això, els federalistes van fixar una posició contrària a la construcció d'una plaça-mercat.

Joan Macià degué mantenir una relació d'amistat especial amb Joan III Almirall, un correligionari que havia desenvolupat càrrecs al Partit Federal i dirigit *El Nuevo Mensajero*, i que durant un temps va ser redactor de *La Veu de Catalunya* (1880), a més de col·laborar en d'altres diaris espanyols. Quan Joan III va morir a l'edat de 26 anys, en Joan en signà el recordatori en representació de les juntes del CRF i del CDF, d'*El Mensajero* i d'*El Esclavo Moderno - Eco de las Tres Clases de Vapor de Villanueva y Geltrú*. És molt probable que Macià fos un dels redactors habituals d'*El Mensajero*.

Sobradament, a l'agost de 1886, Joan Macià va presentar a l'Ajuntament una instància de dimissió de regidor pel motiu que havia de traslladar la residència a Barcelona, i això li impediria complir les obligacions legals del càrrec. El ple

municipal va estimar justa l'explicació de Macià i acordà acceptar-ne la dimissió, amb l'única excepció de Miquel Guansé, que va votar en contra²¹². Els camarades del CDF i redactors d'*El Mensajero* es van doldre que “*por asuntos particulares*” Macià hagués de dimitir i allunyar-se de Vilanova, perquè el consideraven un amic més que un correligionari. Quant a la pèrdua política van significar que:

*El Sr. Macià (...) deja ahora un puesto vacío en la minoría del Ayuntamiento, á cuyo lado había permanecido siempre firme, siempre decidido á acatar todos sus acuerdos y á defender con su palabra ó con su voto los verdaderos intereses del pueblo villanovés.*²¹³

Amb el canvi de residència, Joan Macià va ser donat de baixa en el llibre del cens electoral per a diputats a Corts i provincials de Vilanova²¹⁴. El juny de 1887, en Joan tornava a ser a Vilanova, fet que causà satisfacció als redactors d'*El Mensajero*²¹⁵. No es coneix si fou una visita temporal o un retorn ja permanent. En qualsevol cas, l'estada a Barcelona va ser breu. Quan el 1890 es va tramitar un expedient per intentar regularitzar el cens d'electors de Vilanova, en Joan fou un dels 310 homes que calia inscriure —reinscriure en el seu cas—, ja que complia la condició d'acreditar que residia a Vilanova des de feia dos anys, com a mínim²¹⁶. Així, doncs, en Joan pogué viure a Barcelona un parell d'anys, a tot estirar.

Cap al final de la dècada dels vuitanta, la situació econòmica de la família Macià

Llussà no passava per bons moments. Segurament per això, el 7 de juny de 1888, Maria Llussà atorgà poders indistintament als seus fills Joan i Francesc per alienar o permutar les finques rústiques i urbanes que posseïa al municipi de les Borges pel preu que consideressin oportú²¹⁷. L'opció de vendre patrimoni, si abans no havia estat ja exercida en part, es materialitzà, segur, uns anys més tard, el 1894.

Francesc Macià va servir a la *Comandancia de Ingenieros de Lérida* entre el 1887 i el 1892, una plaça que marcà la carrera militar i la biografia personal i política de Macià. A Lleida es va casar, el 10 de novembre de 1888²¹⁸, amb la lleidatana Eugènia Lamarca de Mier, filla petita de l'arquitecte i potentat terratinent Agapit Lamarca Quintana²¹⁹. Un fet destacable és que Maria Concepció Lamarca —la germana gran de l'Eugènia— es casà el 7 de novembre de 1888 amb l'advocat Pau Font de Rubinat, membre d'una família de la burgesia reusenca que esdevindrà una figura política —alcalde de Reus de 1899 a 1902 i senador el 1908— i cultural destacada del catalanisme. Francesc Macià i Pau Font de Rubinat mantindran lligams familiars i empresarials fluïts. Quan en Francesc pretenia la mà de l'Eugènia era sabedor de l'estatus social i econòmic inferior que ocupava. Maria Concepció Lamarca, en una carta datada el 22 de gener de 1888 i dirigida al llavors seu promès Pau Font de Rubinat, explicava com Macià pretenia guanyar el favor d'Agapit Lamarca per obtenir el vistiplau per festejar l'Eugènia. Segons Maria Concepció, Macià s'havia expressat al seu futur sogre en els termes següents:

*Soy pobre, le dije, no cuento con otros recursos que los que me proporciona mi carrera, mi familia es sumamente humilde, además está algo manchada por una quiebra que hizo mi pobre padre y que nos llenó de pesar á todos y en particular á mi. Se que aspiro mucho al pretender la mano de Eugenia pero creo que la hare feliz trabajando mucho para hacerme digno de ella.*²²⁰

Francesc Macià va vèncer els obstacles i l'enllaç nupcial el situarà en un cercle familiar adinerat i cultivat, i com es veurà, aquestes núpcies incidiran en la mitigació de la fallida dels Macià Llussà.

La parella de nuvis va fer una estada de dos o tres dies a Vilanova, abans de viatjar cap a Barcelona per continuar la lluna de mel²²¹. Uns 15 mesos després —el 25 de gener de 1890— a la casa del c. de Sant Pau, va néixer Joan Macià Lamarca²²², el primer nét de la Maria Llussà i el primer nebot per als germans. Els padrins van ser Agapit Lamarca i Maria Llussà²²³.

En Joan fou el segon dels germans Macià Llussà de formar família pròpia en casar-se (1889-90?) amb la vilanovina Josepa Roca Lloret. El 1891, el matrimoni residia al c. de Cuba, núm. 9²²⁴, en una casa propietat per herència de la Josepa. Els Macià Roca tingueren tres fills; el Joan (nascut el 1890²²⁵), la Maria (nascuda l'1 de març de 1893²²⁶ i morta a Vilanova el 3 d'agost de 1951²²⁷) i l'Àngela (nascuda el 28 de desembre de 1899²²⁸ i casada amb el valencià Lluís Planells Rubió). L'Àngela, de petita, col·laborà en el negoci familiar,

perquè ajudava a comercialitzar l'oli entre les cases de la burgesia vilanovina²³⁰.

Després del parèntesi barceloní, en Joan es reincorporà sense impediment als actes que impulsava el republicanisme vilanoví, com el de la subscripció oberta per recaptar fons per obsequiar una estàtua al correigionari Pau Barbé Huguet²³¹, advocat i prometedor membre del CDF.

Professionalment, entre el 1891 i el 1895, Joan Macià apareix classificat en diversos registres com a escriptor²³²; encara que s'ignora si continuava en plantilla del Banc de Vilanova.

Arran de les eleccions del final de 1893 es produeix un gir republicà a l'Ajuntament que passà a ser presidit per Pau Soler²³³. Aquest nou Ajuntament encarregà, el 9 d'octubre de 1894, la redacció d'un projecte general de clavegueram a Francesc Macià. En aquesta tria degueren incidir les relacions del seu germà gran Joan que, malgrat que llavors estava desvinculat de l'Ajuntament, de ben segur que hi tenia línia directa, sobretot, a través de Miquel Guansé, que sí que era regidor i a través Pau Soler, amb qui en Joan havia treballat colze a colze al CDF. Nogensmenys, Joan Macià sentia, des de jove, admiració i despreniment vers les qualitats tècniques i humanes d'en Francesc²³⁴. L'elecció de Francesc Macià respongué més a "un vincle fraternal i de paisanatge que no pas d'afinitat política, perquè llavors en Francesc no s'havia inclinat vers l'ideari que defensarà anys després"²³⁵. A més de ser fill de la vila i de la influència fraterna, en

Francesc oferia prou garanties tècniques; era un flamant enginyer militar i un innovador empresari del sector del formigó armat pel sistema Monier, especialment indicat per a l'enginyeria sanitària i hidràulica.

No tots els vilanovins compartien ni la necessitat ni la manera de com tirar endavant un projecte de clavegueram. A través d'algunes cròniques periodístiques coetànies²³⁶ es copsa entre els liberals i els conservadors vilanovins una crítica mordaç contra l'Ajuntament republicà, ja que consideraven que s'havia emprès una política expansiva desmesurada amb projectes que implicaven un dispendi excessiu. Contràriament, els republicans denunciaven l'obstrucció sistemàtica de l'oposició dretana, enfront de les actuacions que ells entenien que durien el progrés socioeconòmic a la vila.

A partir del segon bienni de mandat, Soler i l'equip de regidors que el secundaven es van distanciar irreconciliablement dels òrgans locals del republicanisme oficial. El setembre de 1895, arran de les eleccions del comitè intern del CDF, es va visualitzar l'enfrontament entre el sector oficialista del Partit, aglutinat per Miquel Guansé, Miquel Ferrer Parera i Joan Macià, i la facció de Soler. Els partidaris de Guansé guanyaren per amplíssima majoria —126 vots a favor i 18 en contra— i es van assegurar el control de l'aparell polític²³⁷. Independentment del dissentiment entre Soler i el CDF, l'alcalde Soler continuà donant suport a l'elaboració del projecte de clavegueram de Francesc Macià, sense tenir en compte que Joan Macià fos del sector republicà orgànic i oficialista.

Pau Soler resistí al capdavant de l'Ajuntament perquè, malgrat les crítiques partidistes i negligint les sospites d'irregularitats, suficients electors li donaren suport. En les eleccions locals de novembre de 1897, Soler va rebre, excepcionalment, el suport dels monàrquics, que optaren per no presentar-s'hi, mentre que els republicans del CDF només demanaren l'abstenció. Els resultats refermaren Soler que tornà a ser alcalde per tercera vegada consecutiva.

Francesc Macià elaborà i cobrà parcialment el *Proyecto de saneamiento de Villanueva y Geltrú* al llarg dels tres mandants successius (1894-99) de l'alcaldia de Pau Soler. Entremig, Macià fou ascendit (1 de juliol de 1895) a comandant i destinat a partir de l'agost, de nou, a la comandància de Lleida. Indubtablement, aquest desplaçament cap a la Terra Ferma i les noves càrregues de feina i de responsabilitat van repercutir en el ritme d'elaboració del projecte de clavegueram de Vilanova, que es va alentir. Davant d'aquesta situació, Pau Soler va redactar, el 27 de juliol de 1896, un esborrany de carta en un paper amb la capçalera de la correspondència particular de l'alcalde (*"Alcaldia Constitucional de Villanueva y Geltrú, Particular"*) per dirigir-la a Francesc Macià a Barcelona. No hi ha constància que aquest esborrany fos enviat i, si és que ho fou, en fos el text definitiu; però en qualsevol cas, la informació que conté és valuosa. La carta comença dient:

Muy Sr. mío y amigo: las continuas preguntas de los Concejales me obligaron á enviar á su hermano la carta á que se sirvió V. contestar prometiéndome que

*para primeros de Agosto entregaría el proyecto completo y ultimado de la red de alcantarillado de esta villa (...)*²³⁸

Aquest text descobreix que un germà d'en Francesc actuava de nexa de comunicació entre l'alcalde i l'enginyer. Una primera intuïció du a pensar que es degué tractar d'en Joan, però, ben mirat, també es podia tractar de l'Antoni, que aquells anys mantenia un contacte constant amb en Francesc. El text també es refereix al termini de redacció del projecte, que hauria d'haver estat "*completo y ultimado*" el 5 d'agost de 1896, i al malestar d'alguns regidors que pressionaven l'alcalde pel retard i cost de l'encàrrec. Com és sabut, la realització s'allargassà i al final Macià no acabà el projecte²³⁹.

Per concórrer en les eleccions municipals de 14 de maig de 1899 s'aglutinà una candidatura administrativa renovadora composta per membres de tarannà monàrquic-liberal, amb la intenció de desallotjar Pau Soler de l'Ajuntament²⁴⁰. Enfront del dissident Soler i de la candidatura administrativa, el CDF²⁴¹ va presentar, aquesta vegada ja sí, una candidatura alternativa integrada, entre d'altres, per Miquel Guansé, Miquel Ferrer i Joan Macià, però cap d'ells no va ser escollit, la qual cosa demostra el suport electoral del qual gaudia Soler. Macià, que es presentà pel districte quart, va ser el menys votat dels sis candidats a l'elecció de les tres places de regidor en joc i els 125 vots obtinguts foren insuficients²⁴². En aquestes eleccions, Macià va ser designat per la Junta Electoral com a interventor per a la mesa de la secció primera del districte¹²⁴³.

La candidatura congregada per Pau Soler fou, una altra vegada, la que obtingué més vots²⁴⁴, però l'alcalde designat de RO fou l'industrial Joan Tomàs Cruells, que obrí l'Ajuntament al control dels sectors conservadors. Arribat al poder, Tomàs denuncià Soler i els seus regidors d'irregularitats administratives i econòmiques en moltes de les actuacions que havien desenvolupat, inclosa la del projecte de clavegueram. Les noves prioritats municipals van aparcar aquest projecte, que restà ignorat dins d'un calaix. El processament judicial instruït contra Pau Soler i els seus col·laboradors, finalment, rebé el sobreesment, però la màcula de desprestigi ja s'havia estès.

A partir de l'episodi polític i jurídic de la suspensió de Pau Soler i dels regidors afins, s'obrí un període fins al 1910 en què l'Ajuntament, tot i que acollí una proporció de regidors republicans elevada, fou presidit per successius alcaldes liberals, monàrquics, conservadors i de la coalició dretana, tots ells nomenats de RO.

Entretant, Joan Macià persistia actiu a l'oposició fora de l'Ajuntament. El 1900, era el vicepresident de la Junta Directiva del CDF²⁴⁵, que aleshores agrupava 120 membres²⁴⁶. Durant molts anys, va ser el tresorer i ocupà diversos llocs al CRF. En les eleccions municipals del 10 de novembre de 1901 tornà a ser candidat, però tampoc no va sortir escollit, en obtenir només 58 vots²⁴⁷.

Malgrat el dos fracassos electorals consecutius, Joan Macià no abaixava la militància. Així, participà com a president

del CRF a la vetllada necrològica celebrada al Teatre Apol·lo en memòria del malaguanyat Miquel Guansé²⁴⁸, que fou un dels seus referents polítics i personals.

El setembre de 1903, davant dels propers comicis locals de 8 de novembre de 1903, Joan Macià comandà un míting que va tenir lloc al CDF. Després de diversos torns de paraula en favor d'assolir un municipi federal, en Joan va interrogar retòricament l'auditori "*si estaba dispuesto el partido á ir á la lucha*" i la contesta enaltida de la concurrència fou "*un sí estruendoso*"²⁴⁹.

Els republicans federalistes són els més votats i, ara sí, el perseverant Macià va obtenir el premi tan cobejat, en sortir elegit pel districte primer amb 245 vots²⁵⁰. D'ençà de l'1 de gener de 1904 fou regidor, un càrrec que mantindrà consecutivament fins a l'1 de gener de 1912. S'obrí així la segona etapa en el govern local, molt més llarga que la primera (1885-86) i caracteritzada per una sòlida i compromesa labor de gestió política.

L'Ajuntament constituït el 1904 disposava d'una majoria de regidors republicans federalistes (12 sobre 6), però l'alcalde de RO fou el conservador Francesc Milà Batlle, fins al 1906. Aquest sistema de designació d'alcaldes ocasionava paradoxes i tensions al si de les corporacions, ja que la majoria democràtica no sempre podia copar tots els ressorts del poder municipal, molts dels quals reservats al càrrec de l'alcalde. Joan Macià fou escollit tercer tinent d'alcalde per 10 vots a favor i 7 paperetes en blanc, i president de l'estratègica Comissió d'Hisenda²⁵¹.

Eleccions	Vots	Vots emesos	% obtingut de vot	Elegit
14 de maig de 1899	125	1.668	7,5	No
10 de novembre de 1901	58	1.110	5,2	No
8 de novembre de 1903	245	2.039	12,0	Sí
2 de maig de 1909	273	2.405	11,4	Sí

Font: PUIG 1989, i elaboració pròpia. L'Ajuntament constituït l'1 de gener de 1906 va prorrogar la seva vigència fins a les eleccions de 1909.

Tot i que l'inici de segle havia dut algunes oportunitats com la implantació de la factoria Pirelli (1902), la situació econòmica general de Vilanova era precària. Per apaivagar-ne les conseqüències, l'Ajuntament obrí una subscripció per contrarestar la crisi obrera; en Joan hi va aportar 1 pta.²⁵².

Les trifulgues eren freqüents entre Milà Batlle i el cap dels republicans, Miquel Ferrer. El juliol de 1904, l'alcalde va interposar una denúncia per insults al Jutjat d'Instrucció contra el cap de l'oposició. S'obrí sumari i el jutge processà Ferrer, la qual cosa li comportà la suspensió automàtica. A Macià li va tocar d'ocupar el lloc de nou portaveu del grup federal. Segons Francesc X. Puig Rovira, Macià "va adoptar en general una actitud més moderada i sobretot menys sorollosa" que el seu predecessor²⁵³. Potser sí que Macià era menys exaltat que Ferrer, però aviat va prendre protagonisme i va exhibir una actitud bel·ligerant enfront de l'alcalde Milà, en encapçalar un grup de 9 regidors que van presentar al Govern Civil un recurs de queixa, motivat per la conducta —al seu parer— displicent, obstructionista i antidemocràtica amb què Milà presidia els

plens municipals de manera que impedia als regidors opositors desenvolupar llurs funcions i pel fet que quan s'absentava del municipi ho feia sense delegar les atribucions de l'alcaldia, tal com marcava la Llei municipal²⁵⁴. Naturalment, l'alcalde Milà presentà un informe exculpatori. La Comissió Provincial dirimí la qüestió i el 30 d'abril de 1904 va adoptar un acord que parcialment satisfieia la queixa promoguda per Macià, ja que sense censurar el comportament de l'alcalde en les sessions plenàries sí que li recordava l'obligatorietat de delegar les funcions en cas d'absència²⁵⁵. Aquesta resolució va tenir fruit. Quan el 17 i el 18 d'agost de 1904 Milà hagué d'anar a Barcelona, Macià —llavors ja segon tinent d'alcalde— va quedar encarregat de l'alcaldia. La premsa va significar aquest esdeveniment perquè: "*Es digno de consignarse esta circunstancia, pues des de hace algunos años no había pasada por la Alcaldía ni por unas horas ningún edil republicano*"²⁵⁶. A partir d'aquí, foren freqüents les delegacions de Milà a favor de Macià per cobrir absències puntuals. Al llarg de 1905, Macià també es féu càrrec puntualment del despatx de l'alcaldia en diverses ocasions en absència de l'alcalde i dels tinentes d'alcalde superiors²⁵⁷.

Joan Macià procurà ser un polític recte i crític. L'agost de 1904 es féu ressò al ple de l'Ajuntament dels rumors sobre la possible corrupció que podria afectar algun dels regidors republicans, amb relació a la renovació de la concessió de la contracta de gas per a l'enllumenat públic, que estava a càrrec de la societat *Ricart y Cia*²⁵⁸. La crònica periodística sobre la recriminació llançada per Macià remarcà l'estupefacció que causà en les pròpies files:

*Entre el público de la galería, con inclusión de algunos del grupo federal, las palabras del Sr. Macià produjeron extraordinaria sensación y grandísimo asombro; sensación y asombro que subió de punto al notar la cara y el silencio de algunos concejales de la mayoría federal.*²⁵⁹

El laïcisme també guià l'actuació de Joan Macià. Així, s'oposà a il·luminar la façana de l'Ajuntament amb motiu de la celebració del cinquantè aniversari de la definició del dogma de la Immaculada²⁶⁰ i volgué aconseguir la recuperació de l'anterior nom del carrer de la Llibertat en comptes del d'Immaculada Concepció²⁶¹, sense èxit, perquè el nom eclesiàstic va regir des del 1904 fins al 1931. Els adversaris dels republicans, no parlaven de laïcisme, sinó —ras i curt—, d'anticlericalisme.

A l'Ajuntament Macià s'ocupà de temes econòmics i de gestió governativa que afectaven transversalment tots els camps de competència municipal. Un dels àmbits específics en què mostra més interès fou l'Escorxador, potser pel fet d'haver estat membre de la comissió corresponent (1885-

86) i per les vinculacions que hi havia tingut el seu germà Josep, tal com es detallarà més endavant. En Joan, per exemple, s'interessà pel nivell de preus de les carns²⁶² i per denunciar les infraccions del reglament de l'Escorxador que podien posar en perill la higiene alimentària²⁶³.

Com s'ha dit, en el període 1899-1910 es van succeir diversos alcaldes liberals-conservadors. L'excepció puntual la protagonitzà Joan Macià, perquè fou alcalde accidental en diferents moments. Entre mitjan maig i mitjan juny de 1906, en Joan ho va ser per suplir l'alcalde liberal Pere Soler Bertot, que romangué a Madrid per resoldre una modificació aranzelària que afavorís l'empresa Pirelli. Retornat Soler, el DV va valorar la feina de Macià de la manera següent: "*cumple á nuestra imparcialidad dedicar un merecido elogio al Sr. Macià por el celo, sensatez y cordura de que ha procurado informar sus actos durante el ejercicio de su interinidad*"²⁶⁴.

A partir de 1906, Macià es va ocupar del cementiri amb la intenció d'actualitzar uns comptes que els últims dos anys no s'havien fet²⁶⁵. Durant anys, va ser el tesorero de la Junta Administrativa duent els números i certificant els títols de propietat dels nínxols²⁶⁶. El 1908 va ser escollit pel vot dels regidors en qualitat de veí per formar part de la Junta i seguí exercint la funció de tesorero²⁶⁷.

L'11 de maig de 1907 va ser escollit entre els regidors per ocupar la primera tinença d'alcaldia i la presidència de la Comissió d'Hisenda, per 7 vots a favor i 3 en blanc²⁶⁸.

Novament en Joan ocupà accidentalment l'alcaldia des de maig de 1907²⁶⁹, arran d'una llicència concedida a Pere Soler per atendre assumptes particulars. Soler va obtenir una pròrroga de la llicència²⁷⁰ i finalment presentà la renúncia el càrrec al·legant problemes de salut. Joan Macià, com a alcalde accidental, i diversos regidors viatjaren a Barcelona per tractar amb el governador civil de la dimissió de Soler; el seu germà Francesc Macià va acompanyar aquesta delegació vilanovina²⁷¹. Finalment, la dimissió de Soler fou acceptada pel *Ministerio de la Gobernación* i de RO es nomenà alcalde Jaume Vidal Xufre, que ja presideix la reunió plenària del 6 de juliol de 1907²⁷². Vidal Xufre era una home molt vinculat al *Círculo Católico* i la seva designació fou molt qüestionada pels republicans.

El 1908 i el 1909, en Joan s'encarregà per delegació de despatxar els afers de l'alcaldia en nombrosíssimes ocasions per l'absència del titular²⁷³. Alguna vegada també havia exercit de síndic habilitat per resoldre casos concrets lligats a denúncies en matèria de consums²⁷⁴.

El volum de feina desenvolupada per Joan Macià a l'Ajuntament en aquest període 1904-09 fou molt gran. A continuació només es mencionen els principals episodis que tingueren lligams amb el seu germà Francesc.

Al llarg d'aquests anys, la biografia de Francesc Macià combina continuïtats i trencaments que finalment el duren a un canvi essencial. Els fets del *¡Cu-cut!* (1905)

i l'oposició enfront de la Llei de jurisdicció militar (1906) l'aboquen a la política. Aixoplugat dins de la candidatura de Solidaritat Catalana, Macià concorregué pel districte de les Borges i pel de Barcelona en les eleccions a Corts de 21 d'abril de 1907. Entre els cercles catalanistes de Vilanova aquesta notícia va provocar una gran satisfacció i així s'expressà en el setmanari Costa de Ponent, publicat pel Centre Català, una entitat constituïda a Vilanova el 1903 que aglutinava el catalanisme de tall liberal i moderat:

S'ha rebut ad gran aplaudiment en aquesta vila la nova de que la Junta de Solidaritat ha proclamat pera la candidatura de Diputació a Corts en les Borges Blanques o d'Urgell a nostre compatrici En Francesc Macià, que compta ab tantes simpaties, malgrat el llarch temps que fa que n'es fora.

El Sr. Macià ha fet una carrera brillantíssima com a enginyer militar y avuy té'l grau de Tinet Coronel, ab residencia a Lleyda.

En tot el districte de les Borges ha sigut rebuda aytal designació ab molt entusiasme.²⁷⁵

Uns dies més tard, el DV també publicà la candidatura de Macià, però d'una manera més breu i asèptica²⁷⁶; i en dies posteriors, n'informà puntualment de l'evolució²⁷⁷.

El CRF de Vilanova va acordar per unanimitat obrar independentment de Solidaritat Catalana en les futures

eleccions²⁷⁸, de manera que en Joan i en Francesc es posicionaren en bàndols diferents.

Francesc Macià és escollit folgadoament i tria exercir l'acta pel districte de les Borges²⁷⁹. Els entrebancs i les reticències que la nova faceta política de Macià va desencadenar entre l'estament militar, l'empenyeren a la sortida de l'exèrcit el maig de 1907. A Vilanova aquests successos foren esmentats pel DV, però sense una dedicació pròpia. El dia 4 de maig, el DV reproduí part d'una declaració de Nicolás Salmerón —publicada al diari madrileny la *España Nueva*— en què defensava Macià²⁸⁰. Seguidament, el DV va reproduir les paraules de Macià en arribar a Lleida procedent de Santoña²⁸¹ i es féu ressò de la visita a les Borges, així com de l'expressió de sentiment de l'alcalde de Vilanova, Pere Soler Bertot, cap al nou diputat²⁸².

L'entrada de Francesc Macià en política afectà la consideració de la família a Vilanova, especialment en els anys venidors. A mesura que pren pes polític, Macià guanya un estatus privilegiat a Vilanova, a través de la reconeguda autoritat intel·lectual i del magnetisme i carisma personal que irradiava, qualitat innata que potenciarà progressivament amb el pas dels anys. Tanmateix, Macià havia expressat que no volia immiscir-se en la política local, ja que això pertocava exclusivament al diputat a Corts del districte vilanoví, Josep Bertran Musitu²⁸³, amb qui, això sí, Macià estava sempre disposat a “cooperar” en els “asuntos que más interesan a Villanueva”²⁸⁴. Efectivament, Macià expressà en públic,

als salons del *Fomento del Trabajo*, el seu oferiment a treballar en benefici de Vilanova²⁸⁵ i conseqüentment va realitzar algunes gestions puntuals i col·laboracions tècniques.

El 1907, mentre estiujejava a Vilanova, Francesc Macià va acceptar la petició de l'Ajuntament d'estudiar el projecte de construcció del pantà de Foix, sobre el qual hi havia disparitat de parers²⁸⁶. Sobre la utilitat del Pantà és interessant una intervenció que Joan Macià féu al ple municipal:

(...) para recordar que el pantano cambiaría totalmente de aspecto al pueblo de Villanueva y buena prueba de ello es que veinte y cinco o treinta años atrás visitó la comarca de Urgel que estaba en un estado deplorable y que en la actualidad se ha transformado de tal manera que aquello parece un jardín²⁸⁷

Igualment, Francesc Macià féu gestions davant del *Ministerio de Instrucción Pública* per obtenir una subvenció a favor de l'Ateneu²⁸⁸. Dies després, l'Ajuntament va acordar encomanar-li l'expedient per a la construcció del grup escolar, un afer que obtingué la concessió d'una subvenció de 28.236,15 ptes. per part del *Ministerio de Instrucción Pública*, però en el qual sembla que Francesc Macià no hi va tenir un paper decisiu²⁸⁹.

El maig de 1908, l'Ajuntament va nomenar una comissió, amb Joan Macià com a membre, encarregada de dur a la consideració del diputat Josep Bertan

Musitu la preparació d'una proposició de Llei per aconseguir la declaració d'interès públic del projecte de port de Vilanova i que recavés la col·laboració dels diputats Amadeu Hurtado Miró i Francesc Macià, ambdós fills de Vilanova²⁹⁰.

Posteriorment, Francesc Macià s'ocupà d'aconseguir millores en el funcionament del Jutjat²⁹¹ i de la concessió de la utilitat pública per a una rifa d'un xalet del sector de Ribes Roges, organitzada per obtenir fons per construir un pont sobre el torrent de Sant Joan²⁹². Joan Macià va intervenir en aquest assumpte amb la redacció d'una carta dirigida al Ministre de la Governació, en què li sol·licitava la declaració d'utilitat pública de la rifa²⁹³.

A més d'aquestes intervencions en condició de diputat, Francesc Macià participava, sobretot durant les estades estiuenques, en actes de la vida cultural vilatana, com ara el certamen literari de l'Ateneu vilanoví celebrat a l'agost de 1907²⁹⁴ i rebia mostres de reconeixement com les ofertes pel *Círcol Vilanovés*²⁹⁵ i per la societat *Fomento del Trabajo de Villanueva*²⁹⁶.

Un dels referents d'ancoratge de Francesc Macià a Vilanova era l'amic Joan Oliva Milà, bibliotecari de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer (BMVB), on "foren innumbrables les xerrades en capvespres d'estiu prenent la fresca dessota de l'atri d'entrada a la Biblioteca-Museu"²⁹⁷. En aquestes tertúlies departien "significats vilanovins" i Macià, gairebé sempre, "portava la veu cantant"²⁹⁸. També s'organitzaven tertúlies a baix a mar. Al passeig del Carme hi havia un rengle

de cases en què alternativament es feien tertúlies. Se'n feien a can Jaume Castany, a can Josep Ricart Marrugat i també a can Macià. Les estivals i prolíferes tertúlies celebrades a can Macià gaudien d'un distingit renom i hi participaven familiars de Macià, en Josep Ricart, en Josep M. Junoy Muns²⁹⁹ i en Joan Ventosa Roig³⁰⁰, entre altres.

El CDF no era només un òrgan del Partit Federal, sinó un lloc on el sindicalisme obrerista, el laïcisme i les tendències progressistes en cultura i educació, com l'Escola Moderna, hi tenien cabuda i ressò. Joan Macià va ser un dels signants d'una sol·licitud presentada davant del jutge especial de les causes sobre terrorisme de Barcelona en què es demanava la posada en llibertat de l'activista vilanoví Magí Marcé Segarra³⁰¹, que havia estat detingut per unes acusacions considerades infundades. El 1909 es publicà un nou reglament del CDF³⁰² que denotà un èmfasi més gran en els temes de cultura, de formació, de solidaritat, de laïcisme i de promoció del cooperativisme. No foren temps plàcids; l'esclat de la Setmana Tràgica i la repressió consegüent amb la suspensió de les garanties constitucionals va comportar el tancament temporal del CDF de Vilanova.

En les eleccions municipals del 12 de desembre de 1909 es presentà una candidatura republicana encapçalada per un combatiu Miquel Ferrer amb nous valors com Fèlix Cristòfor Puig del Campo, Joan Ventosa i Joan Pujol Carbonell, i amb un pertinaç i experimentat Joan Macià. Ventosa, Pujol i, en un altre nivell, Puig del

Campo s'emmarquen en una jove generació de republicans amb formació tècnica, i políticament d'esquerres, i creixentment catalanistes.

Al principi de 1910 es consuma un gir cap al republicanisme a l'Ajuntament, amb la designació d'alcalde de RO de Fèlix C. Puig. Durant aquest bienni, Macià conservà el pes de gestió en ocupar la primera tinença d'alcaldia i formar part de la Comissió d'Hisenda i de la Junta del Cementiri. En Joan hagués pogut tenir una relació directa amb la BMVB, ja que es va postular com a regidor delegat a la Junta de la institució balagueriana, però no obtingué prou vots i quedà empatat amb el regidor conservador Josep R. Pollés Oliver, i en el sorteig de desempat l'atzar no afavorí Macià.

La dissensió política atàvica amb Víctor Balaguer no fou obstacle perquè Joan Macià contribuís en la subscripció oberta per erigir-li, pòstumament, un monument al Parc de la Ciutadella de Barcelona³⁰⁴. Això sí, la suma fou més que mòdica; de 0,50 ptes.

Tan aviat com s'estrenà el mandat d'un ajuntament republicà es proposà la construcció de clavegueres "*sujetas a un plan determinado*"³⁰⁵, que s'entengué com un element urbà prioritari que de retruc ajudaria a apaivagar l'atur entre els obrers. Ventosa va personificar l'objectiu preferent de construir una xarxa general i sistèmica de clavegueram com un instrument indispensable per a la higienització racional i col·lectiva de la vila i fou valedor de la recuperació i actualització del projecte de Francesc Macià. Val a dir que una de

les nombroses finalitats establertes en el reglament del CDF era cooperar en la difusió de la "*vida higiènica*"³⁰⁷.

Lògicament, Joan Macià coneixia que a la BMVB es conservava part del projecte de clavegueram que una quinzena d'anys abans havia cedit el seu germà i fou el moment de recuperar aquesta documentació, "*cuyos planos servirían muy bien para facilitar la confección de un plan general de cloacas*"³⁰⁸.

Quan es redescobrí el seu projecte, Francesc Macià es trobava del tot lliurat a la vida política i s'havia començat a guanyar un sòlid prestigi com a diputat a Corts. La premsa vilanovina seguia la vida quotidiana de F. Macià amb la publicació de petites notes que el feien un personatge proper a la vila i que indiquen que les seves anades i vingudes despertaven l'interès general. A més, també es difonien algunes informacions de caire polític. Una de destacada és la ressenya parcial que el DV publicà d'una crònica apareguda a *La Publicidad*³⁰⁹, sobre el míting que va tenir lloc a Lleida per a la proclamació de la candidatura a diputat a Corts de Joan Moles Ormella pels republicans³¹⁰. Macià, que es presentava enquadrat com a candidat regionalista pel districte de les Borges, hi estigué present i pronuncià un discurs complaent per als republicans, enfrontat als liberals, que Macià titllà de cacics, i crític amb el paper de la monarquia al costat dels poderosos.

En les eleccions generals de 8 de maig de 1910, Francesc Macià obtingué una victòria rotunda. En la posterior visita a la capital garriguenca hi pronuncià un

abrandat discurs que també fou difós a través del DV³¹¹, transcrit en català, així com la felicitació que la Lliga Nacionalista Catalana de París féu arribar a Macià per l'actitud mantinguda en la lluita electoral³¹². Això indica que a Vilanova els sectors regionalistes conservadors, congriats al voltant de Josep Bertran Musitu —de la Lliga Regionalista— i que tenien al DV un altaveu amic, veien en Francesc Macià una figura emergent que calia tenir amistançada.

Com era habitual, Francesc Macià passà l'agost a Vilanova³¹³. Va ser un estiu intens per als germans Macià, perquè Maria Llussà va morir el 24 d'agost als 78 anys d'edat a la casa del c. de Sant Pau. Mentre es batia amb la malaltia, Maria Llussà fou qualificada de “*distinguida compatriota*”³¹⁴ i els seus últims dies de vida van ser notícia i seguits a la vila amb preocupació; els redactors del DV feien notar que: “*vivamente deseamos su pronto alivio*”³¹⁵.

Maria Llussà Segarra. Font: UCELAY 1984, p. 30.

Quan la premsa local donà la notícia de la defunció —que “*ha producido dolorosísima impresión*”— la relacionà amb els fills Joan i Francesc, per motiu de llurs càrrecs polítics local i estatal. A l'enterrament van assistir els germans Joan, Francesc i Josep³¹⁶; “*demonstrándose las grandes simpatías con que en esta villa cuenta la distinguida familia de la finada, pues concurrieron á los fúnebres actos, Autoridades, Ayuntamiento, representaciones de entidades y centros locales y gran número de particulares, formando una imponente manifestación de duelo*”³¹⁷. El diputat Josep Bertran va ser una de les autoritats assistents al funeral i a l'enterrament³¹⁸. L'esquela, en català, es publicà al DV el 28 d'agost. Atesa la condició de primer tinent d'alcalde de Joan Macià, l'alcalde Fèlix C. Puig proposà que constés en el llibre municipal d'actes “*el sentimiento de la Corporación, por tan sensible pérdida, y se diera el pésame á la familia de la difunta (q.e.p.d.), y así se acordó por unanimidad*”³¹⁹.

Morta la mare, a la casa familiar hi va continuar residint en Josep amb la seva família pròpia. En Joan continuava establert al c. de Cuba, núm. 9, i treballant al ram del comerç.

Uns dies després de l'enterrament, Francesc Macià lliurà de franc a l'alcalde republicà Fèlix C. Puig “*los planos, memoria y documentos anexos de un proyecto de alcantarillado para el saneamiento de esta villa*”³²¹, un material que no havia arribat a lliurar a l'Ajuntament de Pau Soler. Macià entengué “més profitós que la seva feina, encara que parcial, tingués alguna utilitat en mans de l'Ajuntament; d'un Ajuntament

capgirat ideològicament, més proper per la presència activa del seu germà Joan i predisposat a reintentar la implantació del clavegueram mitjançant persones amb la determinació de [Joan] Ventosa”³²². Per unanimitat els regidors acordaren agrair l'obsequi de Francesc Macià i, el 3 de setembre, l'Ajuntament li envià una carta d'agraïment pel generós donatiu³²³.

Joan Macià fou partícip actiu d'aquest episodi. Efectivament, en el ple municipal d'aprovació del projecte del pressupost de 1911, va ser ell qui va proposar incorporar una partida de despesa de 15.000 ptes., consignada al capítol 10 (Obres de nova construcció), article 8 (Altres obres), “*para la construcción de una red de alcantarillado*”³²⁴. Per bé que no mencionava que hagués de correspondre fer-ho a Francesc Macià, el que calia era finalitzar el projecte i els plànols, que el seu germà sí que havia iniciat. Tanmateix, la forta oposició de la Cambra de la Propietat Urbana de Vilanova va aturar un hipotètic pla general. Tal com succeí en altres poblacions, la planificació de la xarxa de clavegueram, més enllà de les consideracions higienistes i tecnològiques, es veié condicionada per aspectes ideològics i socials³²⁵.

Fèlix C. Puig tingué una intensa però parcial alcaldia, ja que el governador civil va destituir-lo per RO a la meitat del mandat. Joan Macià va prendre part en els actes d'homenatge dispensats el 3 de gener de 1911 a l'alcalde cessant. Una altra vegada, Joan Macià fou l'alcalde accidental, fins que, després de diversos empats en les successives votacions dels regidors, el 8 de

febrer el càrrec correspongué definitivament al liberal dinàstic Joan Braquer, per damunt de Fèlix C. Puig. Aquest procés de relleu no fou planer. Hi hagué sessions mogudes; en què la “*presencia de la guardia civil evitó que el escándalo tomara mayores proporciones*”³²⁶. Braquer serà alcalde fins al final de 1915 i, en general, intentà actuar equilibradament entre els republicans i els més conservadors. Entre ell i Joan Macià, malgrat el desacord ideològic, hi hagué una relació cooperativa. Quan Braquer s'havia d'absentar qui s'encarregava del despatx de l'alcaldia era en Joan, que continuava de primer tinent d'alcalde³²⁷.

Un tema particularment polèmic en què continuà bregant Joan Macià fou en el contenciós sobre la millora de les condicions per al municipi del contracte de subministrament del gas per a l'enllumenat públic amb la societat *Ricart y Cia*³²⁸.

Al març de 1911, la cooperativa *La Regeneradora* va adquirir l'edifici de la plaça de la Vila, núm. 13 —on fins al 1908 hi havia funcionat el *Centro Artesano*—, per instal·lar-s'hi conjuntament amb el CDF³²⁹, que va inaugurar la nova seu el diumenge de Pasqua de 1911³³⁰. Així, Joan Macià sovintejà l'edifici que 45 anys abans el seu pare havia contribuït a construir.

Signatura de Joan Macià Llussà. Font: Lligall 2699, Peixateria, carta de la Comissió d'Hisenda, de 2 de maig de 1911, ACGAF.

La situació econòmica de Joan Macià no degué ser folgada. Les professions d'en Joan indicades en diferents padrons i censos on s'ha localitzat són la del comerç, la d'escrivent i la de dependent. El 1907 consta que no abonava cap contribució en concepte industrial —és a dir, que treballava per compte d'altri— o de propietat rústica o urbana³³¹. En els llistats de subscripcions obertes per finançar activitats diverses en què se n'ha localitzat el nom, sempre contribuïa amb quantitats mòdiques. Per exemple, per a la Festa Major de 1911 aportà una pesseta, mentre que Joan Ventosa n'aportà tres i Fèlix C. Puig del Campo cinc³³², això sense esmentar les aportacions més elevades que feien els industrials o els membres de l'estament més adinerat.

Joan Macià també ocupà accidentalment l'alcaldia el desembre de 1911, quan féu la gestió a Barcelona per percebre de la Hisenda Pública la subvenció estatal de 2.964 ptes. concedida pel sosteniment de l'Escola Industrial³³³. Per a les despeses del viatge i l'estada a la capital, Macià va rebre de l'Ajuntament vilanoví una dieta de 25 ptes.³³⁴

Conclòs el bienni, Macià deixà de ser regidor l'1 de gener de 1912. Això sí, va seguir vinculat a tasques d'interès municipal, perquè continuà dins de la Junta Administrativa del Cementiri³³⁵, lloc per al qual fou proposat pels regidors republicans Joan Pujol i Pere Vidal Ripoll i nomenat com un dels sis ciutadans que reglamentàriament havien de formar part d'aquesta Junta per al bienni 1912-13³³⁶. Tal com havia fet abans, en Joan exercí de tresorer³³⁷.

L'agost de 1912, Francesc Macià, a més de gaudir de l'estiu acostumat, aprofità per visitar la nova ubicació del CDF³³⁸. Amb el anys, en Francesc anirà basculant cap al republicanisme i cap a plantejaments socials d'esquerres que l'aproparan molt als ideals defensats fidelment pel seu germà Joan. Al seu torn, bona part dels republicans aniran incorporant el catalanisme, més o menys intens, als seus postulats.

Cal destacar que entre l'abril de 1909 i el 1917, Joan Macià va ser soci de l'Ateneu de Vilanova³³⁹. Es tractava d'una entitat educativa i cultural de gran importància nascuda el 1877, que guanyà pes quan el 1880 es fusionà amb l'Ateneu Obrer, fundat el 1879. El 1917 l'Ateneu tenia 262 socis.

Fisonòmicament, en Joan s'assemblava tant al seu germà Francesc que “quan aquest era perseguit per la policia, sovint fou detingut pel carrer i hagué d'identificar-se”³⁴⁰.

El juliol de 1915, Joan Macià formà part del Patronat Local de la Vellesa de Vilanova constituït per la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis, una entitat on també coincidí amb Joan Ventosa³⁴¹.

Els postres anys de vida, Joan Macià estigué retirat de la política activa per motius de salut. Morí el 26 d'abril de 1922 a Vilanova. Al funeral i enterrament del “*probo ciudadano y consecuente federal*” hi van assistir els germans Francesc i Josep, el llavors alcalde republicà de la vila, Joan Pujol Carbonell, i una nodrida concurrència “*dadas las muchísimas simpatías y justo aprecio de que goza en esta villa la familia Macià*”³⁴².

El setmanari *Democracia* va publicar una nota necrològica en què destacà els mèrits i els servies prestats a l'Ajuntament i al CDF³⁴³. En particular se'n destacà que:

*Desde la presidencia de la Comisión de Hacienda, demostró su capacidad para encauzar la hacienda municipal, no siendo menos brillante su actuación en las distintas ocasiones en que al frente de la minoría republicana del Consistorio, realizó una gestión fiscalizadora digna de encomio.*³⁴⁴

El decés també va merèixer una nota al diari *La Publicidad* de Barcelona en què es lloà la personalitat noble i honrada del finat, “*querida y respetada por amigos y adversarios políticos*”³⁴⁵; un reconeixement guanyat pel seu tarannà que es distingí per la fermesa i el rigor normatiu, al temps, per la moderació i la correcció³⁴⁶.

Com a regidor, tinent d'alcalde, alcalde accidental o encarregat del despatx de l'alcaldia en moltes ocasions Joan Macià conegué tots els àmbits rellevants de l'Ajuntament, com la formulació dels pressupostos, l'establiment de contractes d'arrendaments de serveis i subministraments, el finançament de projectes, la contractació de personal, etc. El peritatge mercantil que havia cursat de jove i l'escrivania al Banc de Vilanova li atorgaren prou capacitat per tirar endavant els afers d'hisenda i governació de l'Ajuntament durant força anys. És clar que Joan Macià fou un coneixedor experimentat dels avatars de l'Ajuntament i de les necessitats de Vilanova per un lapse de més de tres dècades

i un dels artífexs del moviment republicà federalista vilanoví.

Segons va considerar Francesc X. Puig Rovira “en Joan Macià no trobem cap relació amb l'actuació del seu germà Francesc”³⁴⁷. És cert que, ara per ara, no s'han documentat gaire lligams entre ambdós germans, però el terme “cap” és inadequat, perquè com s'ha vist sí que hi va haver diversos contactes.

Ramon Macià

Ramon Macià també va estudiar a l'Institut de Vilanova. Entre el 20 i el 25 de juliol de 1869, ell va ser l'alumne encarregat de les observacions meteorològiques publicades al DV³⁴⁸. S'ha publicat que políticament en Ramon era neutral³⁴⁹. Tanmateix, el 1885 se significà en signar una proposta per aconseguir la incapacitació del regidor federal Cristòfol Raventós Soler³⁵⁰, un objectiu que reeixí. Aquesta acció el situà enfront del seu germà Joan que donava suport al correligionari Raventós. Dos anys després, al costat de Josep Borràs Ferrer —el fill de J. B. Magrinyà— i d'altres vilanovins, en Ramon va signar en condició d'elector sengles recursos demanant que l'Ajuntament i la Junta d'Escrutini incapacitessin per al càrrec de regidor al federal Fèlix C. Puig Ferrer i al conservador Ricard Marquès Puig —membre destacat del *Círculo Católico*— per diferents incompatibilitats d'ambdós. Els recursos foren votats i acceptats de manera que es va declarar Puig i Marquès incapacitats³⁵¹. Aquest doble flanc d'atac i el fet d'actuar junt amb Borràs fill, situa el Ramon en la posició pròpia dels monàrquic-liberals.

En Ramon es dedicà al comerç (treballava de dependent), com a mínim fins al 1889, quan encara residia a la casa familiar del c. de Sant Pau i amb 31 anys es mantenia solter³⁵². El 1890 ja no resideix a la casa familiar³⁵³ i la veritat és que se li perd la pista a Vilanova. Això sí, fou agraciat en el sorteig d'una pintura realitzat per a la subscripció organitzada per restaurar l'Àngel Negre, una emblemàtica estàtua que embellia el campanar de Sant Antoni Abat³⁵⁴. Probablement tingué relació amb les Borges, on residí, si més no, al voltant de 1894. S'ha escrit que en Ramon morí jove³⁵⁵, encara que féu segur els 36 anys de vida, com a mínim. És significatiu el fet que en Ramon no estigué present, el 1910, a l'enterrament de la mare.

Josep Macià: administrador de l'escorxador, monàrquic-liberal, comerciant continuador de la nissaga i usufructuari de la casa Macià

Josep Macià també degué estudiar a l'Institut de Vilanova i va obtenir el títol de Batxiller a l'Institut de Tarragona el 21 de juny de 1877³⁵⁶. Se'l coneixia amb el sobrenom de Pepet³⁵⁷.

El 1882, Josep Macià fou l'administrador de la companyia contractista de l'Escorxador municipal —en el període 1882-87— regentada per Josep Borràs Magrinyà, Josep Suau Brunet i Esteve Masip Domingo. Els tres es comprometeren a costejar la construcció d'un nou Escorxador projectat per l'arquitecte municipal Bonaventura Pollés Vivó a canvi de la cessió per part de

l'Ajuntament de la percepció dels drets de la tarifa de sacrifici durant cinc anys. Al temps, com a mínim a partir de 1883, Josep Macià era l'Administrador que recaptava per al municipi els drets de "*Consumos de las carnes vacunas, lanares y cabrias*"³⁵⁸, un càrrec que depenia de la Junta Municipal Administrativa de Consums que coordinava l'actuació dels burots. Una de les funcions d'en Josep era impedir l'entrada a la vila d'articles carnis sense permís ni pagament de la tarifa corresponent. Quan detectava alguna irregularitat decomissava l'aliment i la comunicava perquè l'Ajuntament incoés un expedient i les diligències sancionadores oportunes³⁵⁹. Cal recordar que a partir de 1885 el seu germà Joan pertanyia a la Comissió de Mercats i Escorxadors. A més, en Josep va ser nomenat per la Comissió de Consums i ratificat unànimement pel ple municipal com a "*pesador de las reses sacrificadas en el Matadero (...) con un sueldo anual de 90 pesetas*"³⁶⁰. Quan es féu la votació, atès el vincle familiar, en Joan s'absentà del saló de plens³⁶¹. Durant el 1885 i el 1886 continuà actuant de recaptador de l'impost de consums sobre les carns³⁶². En una reunió del gremi de tractants de carn que va tenir lloc a mitjan 1886, a més de fixar les tarifes per a cada tipus de bestiar, s'especificà la feina d'en Josep:

*El importe de consumos de cada res deberá satisfacerse antes de extraerse del Matadero al encargado D. José Macià y Lluçà, el cual entregará diariamente las cantidades percibidas al Depositario D. José Juan y Brunet quien vendrá obligado a rendir cuentas mensualmente de lo que cobre y pague y al final del año económico (...)*³⁶³

Així doncs, en Josep tenia un contacte quotidià amb l'Escorxador i amb els membres del gremi de tractants de carns, del qual era capitost Josep Borràs Magrinyà. Indubtablement, l'amistat de Borràs amb els Macià va propiciar la vinculació d'en Josep amb el sector carni.

A primers de maig hi van haver eleccions per renovar parcialment els regidors. Josep Macià donà suport explícit a la candidatura afí a Borràs³⁶⁴. Malgrat que obtingué uns resultats poc favorables, Borràs va renovar de RO l'alcaldia per al bienni 1887-89³⁶⁵. Josep Macià va ser un dels votats per a secretari de la mesa electoral del col·legi segon³⁶⁶ i fou un dels membres de la Junta General d'Escrutini i un dels 4 escollits per fer de secretari escrutador i verificar els resultats³⁶⁷. Sobre diversos dels regidors electes es van presentar instàncies d'incapacitació, una de les quals fou signada, el 30 de maig de 1887, per Josep Macià, entre d'altres, reclamant que es declarés incapacitat Ricard Marquès Puig, un objectiu que, com ja s'ha dit, també perseguí el seu germà Ramon. La reclamació impulsada per Josep Macià es basava en què Ricard Marquès no satisfieia cap quota de contribució i que havia estat elegible perquè digué que era gerent de la societat fabril *Marques Hermanos*, fet incert segons es comprovava en un ofici del Registrador de la Propietat de Vilanova que establia que l'únic gerent era el seu germà Manuel i no pas ell. L'Ajuntament i la Junta General d'Escrutini van declarar-ne la incapacitat, una decisió confirmada pel Govern Civil, davant del qual Marquès havia presentat un recurs d'alçada³⁶⁸.

És a dir, Josep Macià empenia accions per intentar eliminar regidors adversaris de Josep Borràs, i apuntalar la precària alcaldia. Deferentment, Borràs nomenà Josep Macià de manera interina per seguir al front de les seves funcions a l'Escorxador. La plaça de Macià es qüestionava obertament pels republicans perquè consideraven que en finí la contracta de 5 anys amb la companyia de Suau, Borràs i Masip no era correcte que Macià continués recaptant els drets sobre els sacrifici dels caps de bestiar. Dels diners recaptats, Macià "*entrega la mitad a la administración municipal y la otra mitad a los señores Borràs y Suau, en pago a cuenta del crédito que contra el Ayuntamiento tenía Pablo Soler y que este les fué transmitido*"³⁶⁹. Per als republicans no era admissible que una mateixa persona administrés els drets per a l'Ajuntament i al mateix temps intervingués per compte dels creditors.

Borràs dimití el 28 de juliol de 1887, perquè la composició del nou Ajuntament sorgit de les eleccions per encarar el seu segon bienni d'alcaldia li era massa adversa. El nou alcalde fou Joan Torrents Marquès³⁷⁰ un advocat liberal, que havia estat escollit regidor encapçalant una candidatura de coalició amb el suport dels republicans i altres sectors heterogenis que es formà per desallotjar de l'alcaldia Borràs, a qui s'atribuïen pràctiques de cacic. Una de les primeres accions que decretà Torrents, tot al·legant que volia dur a terme algunes reformes a l'Escorxador, fou el cessament de Josep Macià del càrrec, no sense valorar el "*celo e irreprochable conducta que ha observado en el desempeño de su cometido*"³⁷¹. Es va explicar que el dia 5 Torrents va anar a l'Escorxador acompanyat

de Salvador Torrents Venus i comunicà sense més explicacions a Macià —que en aquells moments es trobava treballant-, la seva destitució i substitució pel present Salvador Torrents³⁷². Aquest acte va desencadenar una controvèrsia notable.

Des del DV, el director del qual era el monàrquic-liberal Josep Antoni Milà Artigas, carn i ungla amb Borràs des de feia molts anys, s'orquestrà una campanya de suport a Josep Macià, davant del cessament que es considerà irregular —perquè l'alcalde s'havia excedit en les seves facultats— i contraproductent per a la bona marxa de la recaptació municipal. Segons els defensors d'en Josep, la disposició de l'alcalde Torrents “ha causado muy mal efecto en la población, que aprecia al señor Macià por las bellas prendas que le adornan”³⁷³ i que Macià, considerat “inteligente y probo”, havia sofert per part de l'alcalde una desconsideració i un greuge “que la población en masa ha reprobado”³⁷⁴.

A la defensa de Macià se sumà el regidor Josep Pollés Oliver, que qüestionà l'acte de Torrents amb els arguments avançats pel DV. El tema es discutí al ple³⁷⁵. L'alcalde refermà la bondat del tràmit i del cessament que havia decretat:

(...) para evitar las habladurías á que daba lugar al ver que un mismo empleado lo era de la Sociedad Suau, Borrás y Masip y del Municipio siendo asó que la una y el otro representan allí intereses entracontrados y como dicho empleado había sido nombrado interinamente por el Sr. Alcalde su antecesor y no por el Ayuntamiento no cree por

lo tanto haberse traslimitado separándolo y lo hizo también en consecuencia á su programa de economías

Pollés recriminà que el substitut de Macià no tenia pràctica “y lo prueba que se tuvo que reclamar la cooperaci6n del Sr. Macià y habiéndose negado este Sr. á ello, aun están para ingresar los impuestos” amb la qual cosa es ressentia l'administració. Per tot plegat, Pollés presentà una proposició per reposar Macià en el seu lloc. S'establí un intercanvi de parers entre diversos regidors. És significatiu que Guansé expressés que “no quería tomar parte en este incidente”. Sotmesa a votació, la proposició de Pollés va guanyar per 8 a 6 i així “se acordó la rehabilitaci6n del Sr. Macià”. Si bé Guansé no va intervenir en la discussió, a l'hora de votar ho féu contra Macià. Òbviament, Borràs va votar a favor de la reposició. Marquès se sentí desautoritzat i anuncià la dimissió, però que no formalitzà.

Tanmateix, l'alcalde no acomplí l'acord facilitat per Pollés i no reposà Macià, escudant-se en què en els pressupostos municipals que s'havien d'aprovar se suprimia la plaça i que en l'acord no es fixava una data precisa per a la reposició.

Signatura de Josep Macià Llussà. Font: Lligall 2673, Escorxador, 1881-1910, 1 de juliol de 1884, Expediente de multa gubernativa (...) 5 Diciembre del año 1883, ACGAF.

Independentment de la feina a l'Escorxador, en Josep continuava la tradició familiar de comerciar amb productes d'alimentació. El 28 de gener de 1887 va satisfer 4 ptes. de l'impost de consums per 200 quilos de farina³⁷⁷. Molt probablement era ell mateix qui s'encarregava de les operacions coetànies que estaven registrades a nom de “Vda de J. Macià”. Sota aquesta designació, entre el 1886 i el 1887, es troben algunes anotacions de carregaments de segó en quantitats variables (250, 2.100, 2.300, 1.500, 3.020 quilos...), que demostren una certa especialització en aquest farratge. Un altre apunt de 17 de febrer de 1887 revela que la vídua de Macià va tributar 14,72 ptes. en l'impost de consums per 92 quilos d'oli³⁷⁸. Després de la mort del seu marit, la Maria es començà a registrar al padró de cèdules personals, un requisit per dur a terme qualsevol activitat³⁷⁹.

El 1891, Josep Macià —com a soci col·lectiu— i Joan Milà Samà —com a soci comendatari— van constituir a Vilanova una companyia mercantil comanditària amb la raó social *José Macià y Cía* amb l'objecte de “la compra y venta de granos y sus harinas, fabricaci6n de las mismas y negocios y comisiones de todas clases”. En Josep va aportar a la societat una comissió que posseïa de la casa *Magrané é hijos de Guix* de Reus per a la venda de farines, segó i sèmola a Vilanova i comarca —valorada en 500 ptes.—, mentre que Milà aportà 25.000 ptes. en efectiu. La gestió i l'ús de la firma corresponia a Macià i la comptabilitat i la caixa social a Milà. Josep Macià percebria el 60 % dels beneficis i Milà el restant 40 %. El termini de durada previst de la societat

era de 4 anys prorrogables³⁸⁰. *José Macià y Cía* també comercialitzava adob, al c. de Sant Pau, núm. 27³⁸¹.

S'ha escrit que Josep Macià va ser d'ideologia carlina³⁸², sense cap més precisió. Cal desmentir aquesta afirmació. Ja s'ha dit que va comptar amb estretes relacions amb Josep Borràs i amb el suport de J. A. Milà i de J. R. Pollés, tots sol·lícits vers Víctor Balaguer. A més, el 25 de gener de 1891, va signar un multitudinari manifest de suport i de petició del vot per a Josep Anton Ferrer Soler³⁸³, que es presentava com a candidat per primera vegada pel districte de Vilanova en les eleccions de l'1 de febrer de 1891 a diputat a Corts, enfront del republicà federalista Josep M. Vallès Ribot³⁸⁴. Aquest manifest el van signar més de 700 persones i el DV va desplegar una intensa campanya en favor de Ferrer, fent notar que ell aglutinava tots els sectors liberals, els ciutadans d'ordre i els no adscrits a cap afinitat política. És a dir, en Josep apostà per una orientació política de tarannà liberal-conservador i antagònica a la del seu germà Joan, bel·ligerant del bàndol republicà federalista. Ferrer resultà victoriós al districte per una diferència de 1.862 vots, encara que a Vilanova guanyà Vallès per 7 vots (1.001 a 1.008)³⁸⁵.

Agapit Lamarca va morir el 31 de gener de 1897 a Barcelona i l'Eugènia heretà un considerable llegat que comprenia l'extensíssima finca de Vallmanya, situada al municipi d'Alcarràs. Entre les moltes estipulacions del complex testament n'hi ha una que afecta Vilanova, en establir que: “Lego á mi hija Eugenia Lamarca y de Mier consorte de D. Francisco Macià y Llusá todas

*las fincas que tengo en el termino municipal de Villanueva y Geltrú, de las cuales podrá disponer libremente*³⁸⁶. Aquestes tres finques —no identificades al testament— eren el magatzem del c. de la Platja, núm. 67, la casa i magatzem de la Platja, núm. 4, i la casa del c. de Sant Pau, núm. 27³⁸⁷. Això, evidentment, pressuposa que amb anterioritat hi va haver una transmissió a favor d'Agapit Lamarca d'aquests immobles que havien estat de la família Macià Llussà. Segurament, va ser la manera de saldar la hipoteca que gravava els Macià Llussà. L'Agapit ajudà el gendre i la família política comprant les propietats, però sense exercir-ne la possessió. La disposició de la propietat d'aquestes tres finques per part de l'Eugènia es féu efectiva al febrer de 1898³⁸⁸. En definitiva, mort l'Agapit, l'Eugènia i el Francesc —*de facto* com a consort— esdevenen propietaris dels immobles de Vilanova, encara que la família Macià Llussà continuà fent-ne ús amb normalitat. A partir de 1883, després de mort el patriarca Joan, en el Padró de cèdules personals, en el camp titulat “*Alquiler de casa ó casa que paga anualmente*” hi figura un registre de 150 ptes. que satisféu la Maria Llussà per la casa del c. de Sant Pau³⁸⁹, que era un lloguer no petit i en consonància amb la grandària de l'immoble. Tanmateix, en anys posteriors no hi consta el pagament de cap lloguer fins després de 1910, quan morí la Maria i es féu càrrec de la casa en Josep, que va abonar un lloguer de 115 ptes. el 1911³⁹⁰, i així successivament, amb algun lleuger canvi, almenys fins al 1931³⁹¹.

Josep Macià es casà amb Francesca Vidal Pascual i tingué una filla, la Josepa, nascuda el 1902. La Francesca, com a heretera

universal intestada del seu difunt pare Cristòfol Vidal Escofet —mort a Vilanova el 10 de maig de 1900—, s'havia convertit en propietària de dues cases; una a la plaça de les Casernes, núm. 7, de planta baixa i un pis amb un valor de 2.800 ptes. i l'altra, més gran, al c. de Correu, núm. 67 i 69, de planta baixa i dos pisos amb un valor de 4.000 ptes. La primera casa fou, durant un temps, el domicili familiar dels Macià Vidal³⁹². Malgrat els negocis comercials i el cert gruix patrimonial, Josep Macià degué requerir liquiditat, com ho demostra que el 20 de juny de 1901 la Francesca, amb la vènia marital, demanés un préstec de 5.000 ptes. concedit per Josep Gomis Isern. Aquesta quantitat havia de ser retornada a un interès del 6 % i pagada en dues anualitats. Per garantir el préstec, Francesca Vidal constituí una hipoteca especial sobre les seves dues cases³⁹³.

Tal com féu el seu pare, en Josep negociava (1903-04) amb oli i també amb garrofes, aliments pels quals satisfèia el corresponent impost de consums³⁹⁴.

Com s'ha dit, morta Maria Llussà, en Josep s'instal·là de lloguer a la casa Macià conjuntament amb la seva esposa, la seva filla Josepa de 8 anys i una serventa. Llavors en Josep estava censat, excepcionalment, com a industrial de professió³⁹⁵.

A partir de 1911, Joan Macià Lamarca va anar a viure durant uns anys a la casa Macià. Una preocupació de Francesc Macià fou la dificultat que en Joan tenia pels estudis. Maria Macià explica que, després de diversos periples, el seu germà

es va instal·lar a la casa del c. de Sant Pau per provar d'estudiar a l'Escola industrial de Vilanova. Segons la Maria, “amb penes i fatics, aconseguí acabar per fi el peritatge agrícola. Mai, però, no exercí ni s'ocupà de la finca [de Vallmaya]. No estava fet per treballar. Era un Bohemi”³⁹⁶. Efectivament, en Joan va estar matriculat en la modalitat de no oficial o lliure a partir del curs 1911-12 i fins al curs 1916-17. Els estudis eren de peritatge, però no pas agrícola sinó industrial en la modalitat d'elèctric. Les matèries que estudià van ser Química, Física, Matemàtiques, Geometria, Topografia, Ciències Naturals, Economia i Legislació Industrial, Dibuix Geomètric i Industrial, Termotècnia, Practiques de Taller, Electrotècnica, Electroquímica, etc.³⁹⁷. Així, doncs, en Josep va tenir la responsabilitat de tutelar la quotidianitat del nebot. Consta que el 29 de març de 1914 un tal “J. Macià”, com a tenor local, va actuar en un concert a l'Orfeó vilanoví. Probablement es tractà de Joan Macià Lamarca, perquè tenia molt bona veu i “cantava trossos d'òpera”³⁹⁹.

Paral·lelament, la figura política de Francesc Macià es consolidava. En les eleccions generals de 8 de març de 1914 es presentà com a catalanista independent⁴⁰⁰ —amb suport dels republicans lleidatans— i tornà a rebre, per tercera vegada, el suport del fidelíssim districte de les Borges. En l'àmbit social vilanoví Macià continuava protagonitzant actes de cert ressò, com la participació en el sisè Congrés de la Federació Catalana d'Esperantistes que tingué lloc el 16 i 17 d'octubre de 1915⁴⁰¹. El diumenge 17, Macià va ser un dels comensals del nodrit àpat oficial que se celebrà al saló

d'actes del Foment del Treball. A la tarda, van tenir lloc al Teatre Bosc els actes del Jocs Florals esperantistes. Les filles de Macià, Maria i Josepa, amb d'altres senyorettes considerades de l'aristocràcia vilanovina⁴⁰², van integrar “*la corte de amor*” de la “*Reina de la Fiesta*”, honor que recaigué en Julia de Andrés Morera⁴⁰³.

A banda d'aquests actes amables, Francesc Macià prosseguí brindant serveis a Vilanova. Els problemes de sanejament al barri de la Marina s'agreuaven perquè les clavegueres que desembocaven a la platja desprenien una forta pudor. Per resoldre-ho, l'estiu de 1915, l'alcalde Braquer va anunciar una assessoria per part de “*personas peritas*”⁴⁰⁴. Aquests assessors van ser el metge Josep Ribot i Francesc Macià, que van comptar amb l'ajut del mestre d'obres municipal Gaietà Miret Raventós⁴⁰⁵. Macià tenia un interès evident ja que era un dels afectats com a assidu estiuejant radicat just davant de la platja i ben a prop de la desembocadura del torrent de Sant Joan. Els tres assessors van aconsellar una solució a base de pous Mouras concatenats, però la qüestió era problemàtica i es feren proves prèvies sense acabar de trobar una solució miraculosa⁴⁰⁶. S'ha de remarcar que, amb el decurs dels anys, Braquer basculà cap a posicions més liberals i, sobretot, més catalanistes, fins a l'ingrés al Centre Català de Vilanova, que acabà per presidir. Així, entre Braquer i Macià també hi hagué una bona sintonia.

Quan el 1916 fou escollit alcalde Joan Ventosa, un dels primers actes celebrats fou la jornada d'homenatge dispensada a Francesc Macià, el diumenge 9 de gener de

1916, sota l'organització de Joan Braquer. En aquesta visita Macià traspuà el seu vessant més humà. Una crònica destacà: “Quí oblidarà aquells moments del final de l’apat en els que en Macià, amb llàgrimes als ulls, parlà del seu pare, dels seus mestres, dels seus amors i de les seves tristeses, del Castell de Santoña...”⁴⁰⁷.

A la segona dècada del segle XX, Josep Macià es continuà dedicant al comerç d'aliments. Generalment actuava sol, però algunes vegades compartia les operacions amb altres negociants. L'any 1917 va comercialitzar als efectes de l'impost de consums, pel cap baix, 17.000 quilos de grans i farines —una quantitat important dins de Vilanova—, 3.217 quilos de llegums i 300 quilos d'arròs. També treballava amb sabó (194 quilos)⁴⁰⁸. El 20 de febrer de 1918, en Josep va aconseguir l'aprovació del traspàs d'un comerç d'adrogueria situat a la plaça de les Casernes que romania a nom del seu difunt sogre, Cristòfol Vidal⁴⁰⁹. Almenys durant el 1918, en Josep subministrava periòdicament a l'Ajuntament segó i palla “*para el caballo del Ayuntamiento*”⁴¹⁰. Entre el febrer de 1919 i el gener de 1921, els grans i farines mobilitzats per en Josep van sumar 15.300 quilos, i els llegums 3.420. Sembla que, gradualment, l'activitat va decaure, sent ja molt escassa l'any 1923⁴¹¹.

En la contribució d'edificis i solars de l'any 1917 els dos immobles de baix a mar i la casa del c. de Sant Pau es regularitzà el nom del contribuent que passà a ser el d'Eugènia Lamarca de Macià, que n'era la propietària registral. La casa-magatzem del c. de la Platja, núm. 67 bis, havia caigut en desús i,

justament, el 1917 es va presentar davant de l'Ajuntament una denúncia que n'alertava de l'estat ruïnós. L'arquitecte municipal Josep M. Miró Guibernau va inspeccionar aquest immoble i va emetre un informe vinculant sobre les reparacions pertinents, que va ser comunicat a Francesc Macià⁴¹³.

Quan li era possible Francesc Macià assistia a actes rellevats per a la vila com les celebracions de l'aprovació del projecte del port, el 1918, i les de l'acabament de la restauració del castell de la Geltrú, el 1920. L'agost d'aquest darrer any va donar suport a la gent del Centre Català, arran dels esdeveniments ocorreguts per la retirada que féu la Guàrdia Civil d'una bandera catalana que un jove del Centre va exhibir pels carrers de la vila durant la Festa Major⁴¹⁴.

El 1920, en Josep, la Francesca i la Josepa continuaven residint a la casa Macià. La Josepa va ser una de les primeres dones que va estudiar —com a mínim el curs 1918-19— a l'Escola Industrial de Vilanova⁴¹⁶. El 1930 va ser nomenada mestra nacional interina de primer ensenyament a Vilanova, on exercí uns cursos. S'especialitzà en el mètode Montessori i va aprovar un concurs per a una plaça de mestra de pàrvuls convocada per l'Ajuntament de Barcelona⁴¹⁷.

L'any 1921, els Macià Vidal encara posseïen la finca de la plaça de les Casernes, núm. 7, per a la qual en Josep sol·licità una llicència d'obres per instal·lar-hi l'electricitat⁴¹⁸.

Després de retornar de l'exili, imposat per la dictadura de Primo de Rivera i les

hostilitats de Prats de Molló, Francesc Macià, acompanyat d'Eugènia Lamarca i algunes personalitats, visità Vilanova l'1 de març de 1931, en una jornada plena d'actes multitudinaris. En les paraules pronunciades a l'Ateneu, Macià recordà els seus pares i germans enterrats a Vilanova. La diada inclogué una trobada amb en Josep a la casa familiar del carrer de Sant Pau; el DV o versà així: “Després de la recepció, la comitiva s'adreçà vers la llar pairal d'en Francesc Macià, on l'esperava el seu germà, i ambdós s'uniren en forta abraçada, després dels anys se separació”⁴¹⁹.

El triomf electoral municipal del 12 d'abril de 1931 i la proclamació dos dies després de la república catalana per part Macià van sacsejar la història. Sobre aquests episodis només s'afegirà que l'Ajuntament de Vilanova va donar un suport institucional a l'honorabilitat de Macià.

Al novembre, ja en condició de president del govern provisional de la Generalitat, en Francesc tornà a Vilanova amb motiu de la nominació de fill predilecte i del bateig de la rambla Macià al nomenclàtor. A la Casa de la Vila, l'homenatjat evocà els seus pares. Del pare digué que “era un home honorat i estimat de tots els que el tractaven”⁴²¹ i que ell fou, “amb son exemple i consells”⁴²², qui l'havia fet arribar al lloc que ocupava. Quan des del balcó es dirigí a la gernació congregada a la plaça, Macià digué que “aquell homenatge, el dedica a la memòria del seu pare”⁴²³. En aquesta visita Macià també passà per la casa familiar on saludà al seu germà Josep, i on també l'esperaven altres familiars.

Josep Macià va morir a Vilanova el 6 de desembre de 1934, després d'una llarga malaltia⁴²⁴. A l'enterrament hi va assistir un nombrós seguici. Se'n glossà el “tracte verament afectuós i amic de cultivar les bones amistats” (...) i la “tradicional bonhomia”⁴²⁵. Desaparegut en Josep, la casa Macià es va compartimentar. El 1935, els dos habitatges habilitats a la segona planta es van posar de lloguer a gent aliena a la família. La vídua, Francesca Vidal, continuà usant el primer pis en règim de lloguer del 1935 al 1937, i ja no el 1938, any en què va entrar al pis Josepa Macià, que hi estigué fins al 1940 com a mínim⁴²⁶, i fou la darrera membre de la família que habità la casa de forma estable.

Antoni Macià: escriptor, inquiet culturalment i col·laborador dels negocis d'en Francesc Macià

Antoni Macià va obtenir el títol de Batxiller a l'Institut de Segon Ensenyament de Reus el 25 d'abril de 1879⁴²⁷. A 17 anys la professió atribuïda era la d'escriptor⁴²⁸. L'Antoni va ser soci de la *Juventud Villanovesa*. A més de les tradicionals manifestacions carnavalesques, aquesta societat organitzava balls al Teatre Principal i tenia la seva principal finalitat en la promoció del teatre. L'Antoni, que formava part de la secció de declamació, en va ser escollit director al principi de 1885⁴²⁹. Fruit de l'acord entre el *Círculo Villanovés* i la *Juventud Villanovesa*, el 1887 va sorgir una nova societat anomenada *Círculo de la Juventud Villanovesa*, de la qual l'Antoni fou el secretari⁴³⁰. Els anys 1886 i 1887, l'Antoni també fou vocal de la Junta de l'Ateneu de Vilanova i formà

part de la Comissió de Festes⁴³¹. Per organitzar el Carnaval de 1886⁴³² va ser designat —conjuntament amb el consoci Francesc Suñé— per integrar-se en la comissió nomenada per l'Ajuntament⁴³³. La mateixa funció la desenvolupà el 1887⁴³⁴. Com a vocal de la Junta de l'Ateneu figura registrat amb la professió “del comerç”⁴³⁵. El 1888 va aportar una testimonial pesseta en la subscripció oberta per l'Ateneu amb l'objecte d'erigir una estàtua al poeta vilanoví Manuel de Cabanyes⁴³⁶, finalment inaugurada el 26 d'octubre de 1890 a l'atri de la BMVB. També mantenia relacions amb el *Centro Artesano*; en el qual, el gener de 1889, va formar part d'un selecte jurat per atorgar els premis d'un ball de mascarots d'aquesta societat tan propera a la família Macià⁴³⁷. Al principi de 1892, l'Antoni va ser un dels joves escindits de *La Cuyña* per constituir en un local de la plaça de la Constitució (avui Vila), núm. 10, una nova societat també humorística denominada *La Nova Cuyña*, de la Junta Directiva de la qual formà part Macià⁴³⁸. Aquesta joventut societat fou molt activa en l'organització de balls, caramelles i actes del Carnaval i de la Festa Major. Declamació, admirador de la lírica, gestor del Carnaval, jurat de mascarots, impulsor de la festa; no és aventurat, doncs, deduir que l'Antoni era un afeccionat a la dramaturgia i l'oci festiu.

A més d'aquest vessant associatiu, lúdic i cultural, l'Antoni també s'esmerçà professionalment. El 1890 va participar com a apoderat de Jaume Escofet Montaner, que en companyia de Bonaventura Orriols Torrens regentaven el cafè del *Centro Artesano*. El negoci no marxava bé i van

contreure deutes amb quatre creditors⁴³⁹. Per solucionar-ho, l'Antoni va articular l'establiment d'un conveni amistós, pel qual els creditors quedaven satisfets amb els guanys de l'alineació i traspàs del cafè amb tots els mobles i instal·lacions⁴⁴⁰.

Sobre l'Antoni s'ha escrit que era d'ideologia monàrquica⁴⁴¹. Tal com féu el seu germà Josep, l'Antoni va ser un altre dels més de 700 vilanovins signants del manifest de suport electoral a favor de J. A. Ferrer Soler⁴⁴². És a dir, també estava oposat al germà gran Joan. Així les coses, quan en Francesc era a Vilanova i s'establien discussions entre els germans, ell escoltava “amb interès” i callava⁴⁴³.

El 1893, l'Antoni era empleat com a escrivent a les oficines del Banc de Vilanova⁴⁴⁴, una empresa en la qual seu germà Joan havia obert camí. Aleshores, l'Antoni continuava habitant la casa familiar⁴⁴⁵.

De Francesc Macià s'ha lloat que estigué “al corrent de les innovacions tècniques” i que coneixia allò que es feia a l'estranger, especialment a França, però també a molts altres països europeus; era un “home renovador”⁴⁴⁶. Aquest tarannà el dugué a participar en l'aventura empresarial d'apostar pel sistema Monier de formigó armat que representà una millora del material i de la forma de construcció per a múltiples elements, molts dels quals vinculats al maneig de l'aigua i, per tant, a la l'enginyeria sanitària.

A Espanya, el francès Joseph Monier Auvergne va patentar el seu sistema el 1884

amb el títol *Perfeccionamientos introducidos en las traviesas de ferrocarriles aplicables a los travesaños para formar los recipientes de todas clases y a las construcciones en general de hierros y de cemento* (patent núm. 4.433) i per al període preceptiu de 20 anys. El 1886, Monier va presentar una addició a la patent amb un títol similar (patent núm. 6.156). La patent Monier es va certificar posada en pràctica el 1887, per l'ús que se n'havia fet a Múrcia, aplicada als gasòmetres de la fàbrica de gas de l'enllumenat i, a Catalunya, aplicada “para los tubos de conducción de aguas”⁴⁴⁷.

Monier va ser un dels expositors de l'*Exposición Nacional de Industrias Artísticas*

é Internacional de Reproducciones que va tenir lloc al Palau de Belles Arts de Barcelona entre l'octubre de 1892 i el gener de 1893⁴⁴⁸, on Francesc Macià o algun dels seus futurs socis catalans tingueren una immillorable oportunitat de conèixer o aprofundir en les característiques del sistema Monier. El fet és que poques setmanes després de la cloenda d'aquesta exposició, Joseph Monier, Francesc Macià, Fortunat Batlle Guardiola i Enric Morelló Boldú van constituir a Barcelona una societat anomenada “*Batlle, Macià y Compañía*» sistema Monier” amb la finalitat d'explotar la patent 4.433 i les addicions obtingudes —la 6.156— i les que es poguessin obtenir⁴⁴⁹.

Taula 5. *Batlle, Macià y Cia*, 1893

Socis	Professió	Residència	Capital aportat
Enric Morelló Boldú	Comerç	Borges Blanques	75.000
José Monier Auvergne	Industrial	París	50.000
Fortunat Batlle Guardiola	Comerç	Barcelona	0
Francesc Macià Llusa	Capità d'enginyers	“esta vecindad” [Barcelona]	0

Font: Protocol notarial de Francesc de Sales Maspons, de 17 de març de 1893, AHPB. Nota: Cal matisar la informació d'aquesta taula, ja que, com s'explica més endavant, Macià sí que fou, realment, soci capitalista, amb la quantitat de 25.000 pessetes.

Joseph Monier no es limità a aportar o cedir la patent, sinó que s'implicà personalment en el seu desenvolupament tècnic i empresarial a Espanya. Així, doncs, Macià concretà el seu lligam amb l'exploració del sistema Monier dins de *Batlle, Macià y Cia*, sense que ell adquirís particularment la patent, com més d'una vegada s'ha escrit. Macià i Batlle van actuar de gerents de la companyia⁴⁵⁰.

El 1893 el taller i l'oficina de *Batlle, Macià y Cia* estaven radicats al municipi de Gràcia, a una finca amb el núm. 166-168 del c. de Rosselló, que avui dia correspon als núm. 240-242 situats entre el c. de Pau Claris i el passeig de Gràcia a Barcelona⁴⁵¹.

Macià vivia de lloguer amb la seva família, llavors formada per l'Eugènia i llurs dos primers fills —en Joan i la Josefina (nascuda

el 1892)⁴⁵²— just al c. de Rosselló, núm. 166-168. Al primer pis hi havia l'habitatge i als baixos els tallers de *Batlle, Macià y Cia*, la qual cosa facilitava el control tècnic quotidià de Macià⁴⁵³, sense descuidar en excés les obligacions militars.

Les primeres obres de formigó armat pel sistema Monier que *Batlle, Macià y Cia* executà foren l'any 1893 a les terres de Lleida⁴⁵⁴, on Macià tenia bons contactes.

L'activitat s'anava ampliant i el 18 de juliol de 1893 la societat va presentar davant de l'Ajuntament gracienc una instància on sol·licitava permís per fer obres de millora. Després dels informes pertinents, l'Ajuntament va acordar, en la sessió plenària de 6 d'octubre de 1893, autoritzar aquestes obres⁴⁵⁵.

El 9 de desembre de 1893, Monier, Batlle, Macià i Morelló formalitzen una escriptura⁴⁵⁶ en la qual acorden una sèrie de pactes per “*orillar algunas dificultades ocurridas en la marcha de la Compañía*”. En aquest document queda al descobert que Macià, que en principi semblava que no havia aportat capital a la constitució de la societat, en realitat sí que ho havia fet a través d'Enric Morelló; ja que en el pacte segon d'aquesta escriptura s'explica que:

Don Enrique Morelló manifiesta y de buena fe reconoce que de la parte de capital que tiene aportado, veinte y cinco mil pesetas son de exclusiva pertenencia de Don Francisco Macià y Llussà, que se las ha facilitada al efecto; se conviene en que el expresado Don Francisco Macià es socio capitalista por la referida suma.

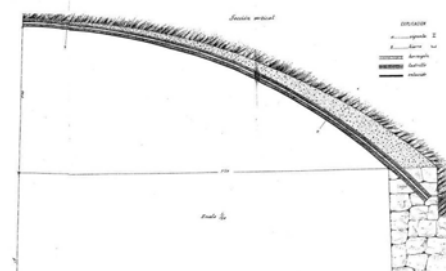
El 7 de març de 1894 succeeix un fet transcendent que pertorba una interpretació lineal de l'actuació de Francesc Macià en l'entramat de l'explotació del sistema Monier. Aquell dia, Antoni Macià va presentar al Govern Civil de Barcelona una memòria descriptiva acompanyada de diversos plànols —datats a Barcelona el 28 de febrer— per sol·licitar al ministre de *Fomento* l'obtenció d'una patent d'invençió sobre un sistema constructiu⁴⁵⁷. En el tràmit de sol·licitud, Antoni Macià va declarar que residia al c. de Sant Pau, núm. 27, de Vilanova i que era comerciant de professió. La patent li va ser concedida el 31 de març de 1894, expedida el 26 de juny de 1894 i codificada amb el núm. 15.562 pel període preceptiu de 20 anys⁴⁵⁸.

BARCELONA 28 Febrero de 1894.

Antoni Macià

Signatura d'Antoni Macià Llussà. Font: Patent *La construcción de uno o varios armazones (...)*, 1894, núm. 15.562. Font: AHOEPM.

L'objectiu de l'invent registrat a nom d'Antoni Macià era “*asociar el hierro ó acero con los materiales pétreos ordinarios á fin de unirlos perfectamente entre sí y hacer homogénea y por consiguiente mas resistentes y sólidas todas las obras*”. El mateix inventor denomina aquest nou mètode de “*sistema Macià*” i el qualifica d'òptim per a un munt d'aplicacions, entre les quals, dipòsits, clavegueres, tubs, sifons, voltes, murs, paviments, etc. La patent Macià no era gaire diferent que la del sistema Monier⁴⁵⁹.

Sección vertical. Plànol d'estructura adjunt a la patent d'Antoni Macià, núm. 15.562. Font: AHOEPM.

Indubtablement, Antoni Macià va actuar per indicació del seu germà Francesc. S'ha de significar que la tipografia i altres característiques dels plànols que acompanyen la memòria descriptiva de la patent del sistema Macià són molt similars a les dels plànols del *Proyecto de saneamiento de Villanueva y Geltrú* (1896), de manera que es pot afirmar que van ser traçats per una mateixa persona o despatx tècnic a partir de criteris i trets de realització anàlegs⁴⁶⁰. La col·laboració de l'Antoni amb el Francesc s'explica, a banda del natural lligam fraternal, per la relació que mantenien de màxima confiança. Ho demostra el fet que, el 15 de març de 1894, en Francesc, mitjançant una escriptura notarial, atorgà poders especials a l'Antoni per tal que “*pueda administrar, regir y gobernar los bienes y derechos que el otorgante posee en este principado de Cataluña*”, amb una àmplia gamma de facultats⁴⁶¹. En l'esfera empresarial i tècnica, el fet de poder actuar a través de l'Antoni aportava pràctica i agilitat a les gestions, ja que la vida militar d'en Francesc li provocava algunes servituds insalvables. Amb aquest poder l'Antoni va representar el Francesc en un acte de venda de terres familiars de

les Borges. Efectivament, el 21 de març de 1894, Maria Llussà i els seus fills van vendre 4 finques situades al terme borgenc⁴⁶². Els compradors van ser els consorts Joan Canela Llussà i Raimunda Mir Segarra, veïns de Vilanova. En l'acte de l'escriptura l'Antoni, a més d'apoderat del Francesc, també ho va ser del Ramon, que li havia atorgat el poder a les Borges⁴⁶³. L'Antoni potser era el germà més avesat en temes econòmics i legals en l'esfera privada, atesa l'experiència guanyada com a escriptor del Banc de Vilanova. Les 4 finques borgenques les havien heretat la Maria Llussà (tres quartes parts) i els germans (una quarta part corresponent a la legítima) del seu respectiu espòs i pare. Estaven dedicades a oliveres, vinya i terra campa i en conjunt abastaven quasi 4 hectàrees i el preu de venda fou de 2.000 ptes.

Així les coses, mentre Francesc Macià era capità d'enginyers, soci industrial de *Batlle, Macià y Cia* i disposava, a través del seu germà Antoni, de la patent del sistema Macià es produeix, l'octubre de 1894, l'encàrrec de redacció del projecte de clavegueram de Vilanova. El formigó armat pel sistema Monier —o eventualment pel sistema Macià— era un material innovador i òptim per fabricar clavegueres monolítiques, tubs de diferents seccions, pous Mouras, pous de registre i altres elements menors per construir una xarxa moderna de clavegueram. Justament aleshores, Antoni Macià era membre de la Junta Local de Sanitat de Vilanova, òrgan que avaluà positivament la necessitat d'elaborar un projecte de clavegueram. La Junta estava integrada per tretze homes en

representació dels experts en sanitat, dels regidors, dels propietaris i dels comerciants, un dels quals era l'Antoni⁴⁶⁴.

Els negocis marxaven bé i l'ampliació de la societat va comportar la dissolució i liquidació de *Batlle, Macià y Cia*⁴⁶⁵ i la immediata constitució de "*Lecanda, Macià y Compañía, sociedad en comandita*"

integrada per Joseph Monier, Teodosio Lecanda Chaves, Francesc Macià, Eugènia Lamarca —que compareixia com a consort amb l'aprovació i consentiment marital—, Fortunat Batlle i Enric Morelló⁴⁶⁶. L'objectiu continua sent l'"*explotación del privilegio sistema Monier*" fins al 28 de gener de 1905, data de caducitat de la patent una vegada transcorreguts els 20 anys de vigència.

Soci	Tipus	Professió	Residència	Capital aportat
Teodosio Lecanda Chaves	Col·lectiu	Enginyer	Barcelona, c. Bailén, 72	40.000
Eugènia Lamarca de Mier	Comanditari	Autoritzada per F. Macià	Barcelona	20.000
Joseph Monier Auvergne	Comanditari	Industrial	París	15.000
Francesc Macià Llusa	Col·lectiu	Comandant d'enginyers	Barcelona	6.380
Enric Morelló Boldú	Col·lectiu	Comerç	Borges Blanques	3.620
Fortunat Batlle Guardiola	Col·lectiu	Comerç	Sarrià	0

Font: Protocol notarial d'Antonio Gallardo, 14 d'agost de 1895, AHPB.

Mercès al testament d'Agapit Lamarca es coneix que les 20.000 ptes. aportades per Eugènia Lamarca com a capital per a la societat provenien de l'avançament de part del testament patern. El finat havia testat que:

*Lego á mi hija Eugenia (...) las treinta mil pesetas que hasta el dia de hoy tienen recibidas de mi la propia legataria y de las cuales, veinte mil pesetas lo fueron para la aportación como capital á la Sociedad Lecanda Macia y Compañía dedicada a construcciones sistema Monier, en completo pago de todos sus derechos de legitima paterna, parte de sponsalicio y demas que pudiera pretender en mis bienes.*⁴⁶⁷

Així, doncs, la família Lamarca va nodrir una part important del finançament de l'aventura empresarial de Francesc Macià. Marit i muller concentraven el 31 % del capital de *Lecanda, Macià y Cia*.

Mentre això passava, l'Antoni Macià va tenir la intenció de transferir la patent del sistema Macià i a aquest efecte, a través de José Gómez Acebo Cortina —l'advocat que el representava a Madrid—, va sol·licitar, el 17 de setembre de 1895, l'emissió del corresponent certificat de l'estat de la patent. Però el tràmit de cessió no va prosperar. En la documentació consultada no s'identifica qui havia de ser el destinatari de la pretesa cessió.

Diversos autors han interpretat que el registre de la patent del sistema Macià respondria a una conxorxa entre ambdós germans i que seria un subterfugi espuri per treure'n un rendiment crematístic. Albert Tubau ha sostingut que Francesc Macià "mitjançant el seu germà Antoni Macià, va registrar com a pròpies algunes variants de la patent original amb l'objectiu de no haver de pagar drets"⁴⁶⁸. Segons Josep M. Albaigès la conclusió és ben obvia: "en alguns moments es tractava d'evitar la patent francesa i aplicar-ne directament una d'imitació (...) es tractava d'apropiar-se d'idees alienes sense pagar-ne els deguts royalties"⁴⁶⁹. Per a Ramon Graus la patent Macià "sembla (...) un intent de saltar-se la patent Monier"⁴⁷⁰.

La interpretació del subterfugi econòmic comporta que Francesc Macià, en obres que li poguessin ser individualment encarregades, pretenia operar amb un sistema constructiu propi a l'esquena de *Batlle, Macià y Cia* i, posteriorment, de *Lecanda, Macià y Cia*. L'ús d'una patent diferenciada —que manllevava les virtuts del sistema Monier— permetria rebre en exclusiva els beneficis produïts. Teòricament, per a l'ús i explotació de la nova patent en Francesc hauria hagut d'obtenir la cessió o bé consonar una societat amb l'Antoni, que legalment posseïa els drets reals de l'invent, encara que aquesta era una limitació formal, a última hora, esquivable mitjançant un acord fraternal sota mà.

Tanmateix, donar per bo el subterfugi econòmic planteja algunes contradiccions. S'ha de tenir en compte que mantenir viva

una patent generava una despesa anual que s'incrementava progressivament amb el pas del temps⁴⁷¹ i, sobretot, que dur a la pràctica l'explotació de la patent Macià exigia inversió (tallers, materials, obrers,...) i dedicació. A més, Francesc Macià, com a soci de Joseph Monier primer a *Batlle, Macià y Cia* i després a *Lecanda, Macià y Cia*, era partícip de la possessió del privilegi del sistema Monier i rebia la part del benefici que li pertocava. Per tant, a Macià li convenia l'expansió i èxit del sistema Monier i, en principi, era contraproductiu que articulés una estratègia per plantejar una competència deslleial que, en part, el perjudicaria a ell mateix.

Independentment de la motivació que mogué els dos germans Macià, la seva patent no tingué efectes tangibles. Tal com havia apuntat Antonio Burgos; "*Francesc Macià no utilitzaria el sistema de su hermano en su andadura empresarial*"⁴⁷². Un fet aclaridor és que de la patent del sistema Macià tan sols es va pagar la primera anualitat, per la qual cosa la vigència de la patent va caducar el 26 de desembre de 1895, sense haver estat posada en pràctica ni haver estat cedida per a l'explotació⁴⁷³. És a dir, la patent del sistema Macià que s'havia deixat caducar per manca de pagament de les anualitats fou efímera i inhàbil i, ben mirat, no va perjudicar les societats a les quals Macià devia lleialtat.

No s'hauria de descartar que el sistema Macià, més que una maquinació orientada al guany particular, fos el fruit d'un legítim interès tècnic d'inventar una millora constructiva derivada de l'experiència prèvia de Macià. Una de les característiques del

sistema Macià que s'ha destacat és que “*usa el cemento armado como refuerzo de la bóveda tabicada, que es una técnica muy usual de la Cataluña de la época*”⁴⁷⁴. Potser Macià volgué adaptar i enriquir el sistema del formigó armat francès amb la introducció d'un element nostrat de la tradició constructiva catalana.

Fos com fos, allò inqüestionable és que *Lecanda, Macià y Cía* sí que va prosperar i al final de 1895 va tornar a demanar autoritzacions a l'Ajuntament de Gràcia per ampliar el taller i promocionar-lo amb la col·locació del rètol: “*«Construcciones Sistema Monier - Lecanda Macia y Comañia»*”⁴⁷⁵.

El 20 de març de 1896, Teodosio Lecanda, en nom de la societat, atorgà poders a Antoni Macià per representar i actuar en una ampla gamma d'afers econòmics i judicials⁴⁷⁶, la qual cosa denota que l'Antoni atresorava una certa expertesa mercantil i jurídica. La designació d'Antoni Macià com a apoderat dóna peu a interpretar que la inscripció de la patent del sistema Macià, feta al març de 1894, no havia estat una argücia hostil a la societat, sinó una acció innòcua, perquè és fa difícil pensar que els altres socis no estiguessin al corrent dels moviments dels germans Macià. Si no fos així, se'ls hi hauria d'atribuir un atreviment maquiavèlic destacable.

És en aquest moment de consolidació empresarial quan Francesc Macià signa —l'1 de desembre de 1896— el plànol núm. 5 de la secció 1 del projecte de clavegueram de Vilanova, en el qual proposa explícitament

l'ús de les canonades de formigó armat pel sistema Monier. Poc després, Macià degué redactar els plecs de condicions que n'especifiquen algunes característiques. Malgrat això, Macià va voler mantenir un cert equilibri entre la tipologia dels materials i dels sistemes de construcció a emprar en l'execució del projecte de Vilanova, capaç d'aconterar els interessos diversos dels eventuals subministradors i un ús més nombrós de mà d'obra vilanovina, que era un dels objectius explícits de l'Ajuntament federal⁴⁷⁷.

L'Antoni no va ser l'únic germà involucrat en els negocis del Francesc, perquè Joan Macià també hi intervingué, encara que d'una forma puntual. Al final de 1897, el germà gran participà en alguna intermediació de pagament entre *Jover y Cía*, Eduardo Pérez Vilallonga i *Lecanda Macià y Cía*⁴⁷⁸. Eduardo Pérez havia estat representant dels *Altos Hornos de Bilbao* i comerciava en ferro (rails, barres de ferro dolç, etc.) a Barcelona. Un punt a tenir en compte és que la procedència del ferro que s'havia d'usar en el projecte de clavegueram de Vilanova provindria dels *Altos Hornos de Bilbao*⁴⁷⁹.

La responsabilitat de manar la *Comandancia de Lérida* de ben segur que dificultava Francesc Macià una relació fluida en el dia a dia de la societat. Per superar aquest obstacle, l'11 de gener de 1897, Francesc Macià i Eugènia Lamarca van atorgar poders especials a Agapit Lamarca⁴⁸⁰, que a partir d'aquest moment actuarà com llur legítim representant. Agapit tenia per costum passar llargues temporades a Barcelona i podia

comparèixer i participar en les actuacions societàries amb més facilitat. Tres dies després de transmesos aquests poders, Agapit Lamarca, Fortunat Batlle i Enric Morelló es reuniren a Barcelona per escripturar una acta en què els tres socis sobrevivents, Batlle, Morelló i Macià es constitueixen en gerents de la societat. Aquesta solució tricèfala, que podria significar certa inoperància, se superà amb el nomenament d'Antoni Macià com a administrador de la sociedad *Lecanda, Macià y Cía*, assumint “*el uso de la firma social*” i “*las facultades y poderes necesarios para desempeñar dicho cargo, en conformidad a lo prevenido en el citado Código de Comercio*”⁴⁸¹. Això confirma que l'anterior feina d'apoderat de l'Antoni va complaure els poderdants. Aquest ascens de l'Antoni aferma que gaudia d'unes bones aptituds de gestió, així com la implicació respecte de l'èxit del sistema Monier, fent costat al seu germà Francesc.

Agapit Lamarca efectuà les tasques de representació dels interessos del seu gendre Francesc i de la seva filla Eugènia només durant uns pocs dies, perquè com s'ha dit va morir el 31 de gener de 1897.

Antoni Macià, que s'identificava com a professional del comerç, solter i —ara— veí de Gràcia, aviat obrà com a administrador de la societat. El 28 de gener de 1897 dóna poders als procuradors de Barcelona Victoriano Santoyo i Mariano Serra perquè, conjuntament o per separat, poguessin intervenir en una gran varietat d'actes judicials i extrajudicials en nom de la societat⁴⁸². El 22 de març de 1898, Antoni Macià va atorgar poders a Antonio Carrasco

per actuar en gestions relacionades amb els dos dipòsits fets per a la *Dirección General de la Guardia Civil* a Getafe⁴⁸³. És a dir, l'Antoni operava plenament integrat en el dia a dia i en l'avenir de la societat.

Passat el primer trimestre de 1898, es produeix un canvi transcendent en l'evolució empresarial provocat per la disgregació subsegüent a l'execució de l'herència de Teodosio Lecanda i, sobretot, per l'entrada a escena del jove arquitecte barceloní Claudi Duran Ventosa, que aportà nova liquiditat econòmica i monopolitzà l'actuació sobre el desenvolupament del sistema Monier.

El 24 de març de 1898 es va escripturar a Barcelona la constitució de la societat mercantil comanditària “*Claudio Durán, sociedad en comandita*”⁴⁸⁴. Els compareixents foren Claudi Duran Ventosa, Leopoldo Lecanda Ulloa, Pau Font de Rubinat, Enric Morelló Boldú i Antonio González Ulloa. Francesc Macià i Eugènia Lamarca figuren com a socis comanditaris i llur actuació en la constitució de la societat es féu a través de la representació del seu concunyat Pau Font de Rubinat, al qual ambdós havien transmès anteriorment els poders necessaris⁴⁸⁵.

En aquesta tercera societat, Monier ja no figura com a soci i l'arquitecte Claudi Duran és l'home fort, ja que va aportar la meitat de les 50.000 ptes. del capital social i va assumir la gerència i l'ús de la firma social. Macià i la seva esposa aporten només el 18,7 % de la nova societat.

Francesc Macià manifestà un interès explícit per mantenir una incidència tècnica en el

desenvolupament del sistema Monier. Tanmateix, Claudi Duran i el seu entorn familiar acapararen el protagonisme. D'Antoni Macià no consta cap pertinença a *Claudi Durán*.

Taula 7. Capital de <i>Claudio Durán</i> , sociedad en comandita, 1898	
Socis	Capital aportat
Claudi Duran Ventosa	25.000
Germans Lecanda Ulloa (5)	14.350
Eugènia Lamarca de Mier	7.100
Francesc Macià Llussà	2.250
Enric Morelló Boldú	1.300
Font: Protocol notarial de Joaquim Nicolau, 24 de març de 1898, AHPB.	

La situació econòmica del Francesc i de l'Eugènia no havia de ser massa folgada i requeriren disposar de liquiditat. En aquest sentit cal entendre que Antoni Macià, actuant com a apoderat d'Eugènia Lamarca⁴⁸⁶, va escripturar, el 13 de maig de 1899, un préstec de 10.000 ptes. rebut en efectiu de part del vilanoví Marcel·lí Font Urgellés i de la seva muller, Rosa Cuadras Freixas. Calia retornar el préstec al cap de dos anys amb un interès del 6 %, a pagar per anualitats anticipades. Per garantir l'operació, Antoni Macià constituí una hipoteca sobre les finques que eren propietat d'Eugènia Lamarca a Vilanova: la casa-magatzem i el magatzem de baix a mar i la casa del c. de Sant Pau⁴⁸⁷.

Poc temps després, Francesc Macià realitza un acte en què es substancia que,

Així les coses, Francesc Macià es desvinculava cada vegada més dels afers empresarials, que foren derivats cap al legítim apoderat Pau Font de Rubinat.

efectivament, la seva situació econòmica tenia llacunes. El 14 de juliol de 1899, Macià i Monier van establir un conveni de transacció per clarificar les relacions econòmiques mútues⁴⁸⁸. El fet era que fruit de les relacions anteriors per explotar el sistema Monier:

(...) *Don Francisco Macià debía abonar algunas cantidades á Don José Monier para pago de las cuales firmó y entregó á este varias letras aceptadas y se dió una participación al mismo Don José Monier en la Sociedad hoy extinguida "Lecanda Macià y Compañía"*

L'existència d'aquests deutes pendents dóna peu a interpretar que *Batlle, Macià y Cia* no va poder pagar tot el valor aportat per Monier a través de la seva patent.

Mitjançant aquest conveni, Macià —que també representava la seva muller— acabava de saldar definitivament els comptes i els compromisos amb Monier, que dóna per nul·les les lletres acceptades per Macià. A canvi, Macià va lliurar a Monier 1.000 ptes. en efectiu i 4.500 ptes. del capital que ell i la seva esposa tenien de la nova societat *Claudio Durán*, així com els beneficis que se'n poguessin derivar. En definitiva, Monier va esdevenir posseïdor d'una part del capital social de *Claudio Durán*, que inicialment havia estat en mans dels Macià Lamarca.

Just quan es produí el distanciament de Francesc Macià vers l'actuació de Claudi Duran, que fagocitava la societat, i quan afloraven els problemes econòmics amb Monier, Antoni Macià va reactivar l'anomenat sistema Macià. A mitjan 1899, l'Antoni registrà una nova patent d'invenió titulada *Un procedimiento de construcción de depósitos, silos, lavadoras y cosas semejantes*. La va sol·licitar davant del governador civil de la província de Madrid el 13 de maig de 1899, se li concedí 14 dies després i li fou expedida el 9 de juny de 1899, amb el núm. 24.225. En les dades del sol·licitant consta que Antoni Macià era comerciant i residia —una altra vegada— a Vilanova⁴⁸⁹.

L'objectiu d'aquesta patent és pràcticament idèntic al de l'anterior i l'inventor l'autoanomena, igualment, "*sistema Macià*". Entre les memòries de les dues patents només hi ha petits canvis per variar la redacció i per precisar algun concepte. Per exemple, en la segona patent s'introdueix el terme de "*varillas metálicas*" i s'afegeix

la possibilitat d'emprar altres metalls a més del ferro i de l'acer. Pel que fa als plànols adjunts a les patents, el de la claveguera i els dels dipòsits són pràcticament idèntics i només hi ha algunes diferències, com l'afegit d'una secció d'un pont a la segona patent. Per algun motiu no aclarit, als dos germans Macià els convingué ressuscitar els avantatges de disposar, una altra vegada, d'una patent original i operativa.

Potser la primera pensada fou internacionalitzar el sistema. Per això, el 7 de setembre de 1899, Antoni Macià va atorgar poders al vilanoví Joan Brunet Brunet perquè en el seu nom i representació pogués introduir la patent del sistema Macià a l'Argentina, amb la intenció que, una vegada allà i regularitzada segons les lleis argentines, la pogués traspasar en les millors condicions possibles⁴⁹⁰. Joan Brunet, nascut a Vilanova el 1865 i fill de l'indià Antoni Brunet Juncosa —que el 1868 havia venut un terreny a Joan Macià Artigas— actuà de cònsol honorari de Colòmbia a Vilanova d'ençà de 1895⁴⁹¹. Hi ha constància que el 2 d'octubre de 1899 Joan Brunet era a Buenos Aires⁴⁹², on presumiblement degué intentar dur a terme les gestions encomanades per Antoni Macià.

Sis mesos després d'haver-se expedit la nova patent, Antoni Macià, que continuava vivint a Vilanova, explicità la intenció de vendre-la i transferir-la al seu germà Francesc, i per a preparar-ho atorgà poders a l'advocat de Madrid José Gómez⁴⁹³, que ja l'havia representat en tràmits de l'anterior patent. El mateix dia, l'Antoni renuncià al poder que el seu germà li havia atorgat el

1894⁴⁹⁴. Una vegada decidit que la patent seria transmesa al Francesc, aquests poders ja no tindrien utilitat. En un moment de l'escriptura de renúncia, per estalviar uns tràmits de notificació entre l'Antoni i el Francesc, el notari fa constar "*las buenas relaciones reinantes entre los mismos*".

Passat mig any, Antoni Macià va transferir la patent núm. 24.225 a favor d'en Francesc. El 26 de juny de 1900, mitjançant una escriptura atorgada davant d'un notari de Madrid⁴⁹⁵, s'estipulava la cessió per venda de la propietat i ús de la patent⁴⁹⁶. Aquesta cessió es formalitzà a través de l'actuació per poders de sengles representats dels germans Macià. El preu que en Francesc satisféu a l'Antoni fou de 100 ptes.⁴⁹⁷, que en el món de les patents és una quantitat insignificant, simbòlica. Als efectes de l'oficina de patents, la cessió es registrà el 20 de juliol de 1900.

En un formulari omplert el 17 de maig de 1901 per l'advocat José Gómez —el representat d'Antoni Macià a Madrid— se sol·licità que una persona pèrita justificés que la patent s'havia posat en pràctica a Lleida i justament a la rambla de Catalunya, núm. 13, que era el nou domicili de l'inventor. La certificació positiva que la patent 24.225 d'Antoni Macià s'havia posat en pràctica du la data de 27 de maig de 1901, just passats dos anys, que era el termini màxim establert⁴⁹⁸.

Per tant, Francesc Macià posseï els drets d'explotació del sistema Macià conforme a la patent 24.225 d'una manera efectiva. Tanmateix, la vigència de la patent va ser breu perquè, després d'haver pagat tres

anualitats, va caducar el 23 de desembre de 1902, per manca de pagament de la quarta. Ara per ara, s'ignora si durant aquest lapse Francesc Macià féu ús en obres concretes del sistema Macià.

Francesc Macià estigué poc vinculat a l'activitat empresarial i tècnica de *Claudio Durán*, en la qual l'arquitecte dirigia molt personalment les regnes facultatives de les actuacions. Algun esdeveniment o malentès degué provocar un distanciament que deixà un pòsit de mal regust. Manuel Cruells ha escrit que la participació en el món dels negocis de Macià, segons referències familiars, va ser considerada una incursió desgraciada⁴⁹⁹.

La societat *Claudio Durán* va tenir problemes econòmics⁵⁰⁰. El 1908 va ser dissolta i liquidada⁵⁰¹ i Duran formà l'*Anònima Claudio Durán Construcciones Monier*, constituïda com a societat anònima el 23 de setembre de 1908 i en la qual Francesc Macià ja no figura com a soci ni accionista⁵⁰².

Tot el que s'ha dit sobre el formigó armat demostra que la relació entre els germans Antoni i Francesc fou estreta i plaent en els negocis i en el tracte personal. L'Antoni primer va anar a viure a Gràcia, retornà a Vilanova i després a Lleida. A la capital de ponent es casà amb Francesca Vall de Oriola, que travà una bona amistat amb Eugènia Lamarca. De l'Antoni ha transcendit que mostrava una bona formació i una gran elegància, a l'extrem que "el sastre el vestí sempre de franc"⁵⁰³. La Francesca va morir per les complicacions del part de la primera

filla del matrimoni. Aquest luctuós succés va pertorbar l'Antoni que marxà abruptament cap a Amèrica —potser a l'Argentina—, tot abandonant la nounada de poques setmanes de vida⁵⁰⁴. A Amèrica, Antoni Macià estigué en contacte amb altres vilanovins emigrats i va col·laborar en una subscripció pels pobres de Vilanova amb un donatiu de 30 ptes.⁵⁰⁵, quantitat respectable que indicaria una certa solvència.

Maria Macià Llussà

Maria Macià visqué en família fins que féu els primers vots religiosos que foren perpetus el 1900. Va seguir una carrera eclesiàstica ascendent dins de la congregació de les Filles de la Immaculada Concepció, que la dugué a peregrinar per destins diversos. Morí a Barcelona el 1932 vetllada per en Francesc⁵⁰⁶, que li tenia un afecte especial.

Maria Macià Llussà. Font: ALTADILL 2011, p. 81.

Les cases dels Macià a Vilanova i la Geltrú

Durant les estades estiuenques Francesc Macià s'allotjava en una casa del passeig del Carme. Segons relatà Maria Macià es tractava d'una "petita casa de mariners vora la platja (...) senzilla però còmode, apartada del brogit de la ciutat" proporcionada per l'amic d'adolescència Josep Ricart Marrugat⁵⁰⁷. Potser, temporalment, Macià sí usà una casa prestada o llogada per Ricart, però el fet és que els Macià Lamarca continuaven posseïnt al passeig marítim l'immoble construït el 1865, inicialment amb adreça al núm. 4 i que, uns anys després, passarà a tenir el núm. 7. També continuava en possessió dels Macià Lamarca la casa-magatzem de la *Calle de la Playa*, núm. 67 bis. La casa que Macià ocupava habitualment durant les seves estades era la del núm. 7, situada al davant mateix de la platja, la qual cosa li va permetre alimentar la passió juvenil pel mar.

Els dos immobles de baix a mar i la casa familiar del c. de Sant Pau, núm. 27, estigueren registrats en la contribució territorial urbana de manera *post mortem* a nom de Joan Macià Artigas fins al 1894⁵⁰⁸, any en què es regularitzà el nom cap a Maria Llussà, vídua de Joan Macià. Les tres finques constaren inscrites en la contribució territorial a nom de Maria Llussà, també *post mortem*, fins al 1916. Com s'ha dit, la regularització del nom del contribuent cap al d'Eugènia Lamarca es produí el 1917.

El 22 de novembre de 1920, Eugènia Lamarca ven l'immoble del passeig del Carme, núm. 7, a Nila Santacana Ricart —

muller de Jaume Castany Valls— per 80.000 ptes. Aquesta casa tenia 138 m² distribuïts en planta baixa i tres pisos⁵⁰⁹. El 1921 per encàrrec de la propietària es va sol·licitar una llicència d'obres per edificar una nova casa projectada per l'arquitecte Josep Francesc Ràfols Fontanals. Actualment, aquesta casa, amb el número 9, es coneguda com Casa Castany i es troba catalogada.

Sembla que el 1922 es ven l'immoble de la Platja, núm. 67 bis⁵¹¹, a Rosa Carreras Terradas que es féu càrrec de la contribució urbana de la finca a partir d'aquell any⁵¹². Allò segur és que Rosa Carreras va efectuar reformes a l'immoble per adequar-lo⁵¹³. Segons el full del registre d'edificis i solars de 1924, aquesta casa tenia 65,75 m² distribuïts en planta baixa i un pis i un valor de 10.000 ptes.⁵¹⁴. L'any 1950 aquesta casa era usada per Josepa Carreras durant la temporada estival⁵¹⁵.

Més moguda ha estat la història de la casa Macià del c. de Sant Pau. Just abans de marxar cap a l'exili, Eugènia Lamarca i la seva filla Maria van fer dur els mobles del pis del c. de Mallorca de Barcelona a la casa de Vilanova on llavors no vivia ningú. El Tribunal de Responsabilitats Polítiques, extralimitant el zel repressor, va obrir procés als hereus Macià Lamarca. En un dels informes, la Prefectura Superior de Policia de Barcelona, malgrat reconèixer que Maria Macià “no va tenir cap actuació política, donava per cert que «por ser hija de quien era, fuese de análoga ideología que la de su padre»”⁵¹⁸. Les conseqüències inicials per als germans Macià Lamarca van ser multes, inhabilitacions, confinaments

Casa de la família Macià Llussà al c. de Sant Pau, núm. 27, a la cantonada amb el c. de Sant Gervasi, núm. 31. Font: Aquesta fotografia es va publicar a *La Vanguardia*, el 29 de desembre de 1933, en un suplement confeccionat arran de la mort de Francesc Macià i s'atribueix al fotògraf vilanoví Joan Artigas. Posteriorment fou reproduïda a HURTADO 1968. Segons UCELAY 1984, p. 36, aquesta fotografia havia estat feta al setembre de 1931. Erròniament, aquesta fotografia fou emprada per referir-se a la “Casa pairal de la família Macià, a la rambla de Sant Josep, on va néixer Francesc”⁵¹⁶. Entre el 1932 i el 1939 el c. de Sant Pau es passà a denominar de Teodor Creus i Corominas.

fora de Catalunya i requisició de béns. Totes les propietats foren confiscades⁵¹⁹. Els posteriors recursos interposats van mitigar en part els càstigs. El 1941, a la casa hi habitaven diversos estadants aliens a la família Macià. Quan Maria Macià retornà de l'exili el 1948 es dedicà a la recuperació de les propietats espoliades. Sembla que la casa del c. de Sant Pau fou recuperada, inclosos els mobles que anys abans s'hi havien dut⁵²¹. En una relació sense data [1940-50] consta que la casa era propietat de Maria Macià —domiciliada a la plaça d'Espanya, núm. 40, de Lleida— i que la usava només a temporades. Posteriorment, consta registrada com a casa desocupada i sota la gestió de Josep M. Foradada, procurador dels tribunals de Vilanova⁵²². El fet és que, el 20 d'abril de 1954, la Josefina i la Maria Macià Lamarca —que llavors vivien a Barcelona— tenien la propietat de la casa, perquè la van vendre⁵²³ per un valor de 25.000 ptes. a Manuel Juncosa Juncosa i Matilde Lluch Borrell, ambdós domiciliats a Vilanova. En l'expedient incoat per l'Ajuntament a l'efecte de l'impost de plusvàlua, en el registre de transmissió anterior hi ha la data de 22 de desembre de 1953, però està ratllada i al dessota hi ha l'anotació “Año 1938”, la qual cosa podria indicar l'excepcionalitat de l'origen de la finca. Un any després, Juncosa va vendre la casa, pel mateix preu que l'havia comprada, a Pelegrí Escarrà Serrat i Carme Borràs Quintana⁵²⁴, matrimoni que regentava, des de 1934, l'Acadèmia Comercial Almi localitzada a la plaça de Gumà i Ferran, núm. 1. Al primer pis de la casa del c. de Sant Pau hi van instal·lar la secció de nenes i de pàrvuls (nens i nenes) que van

iniciar l'activitat escolar el curs 1955-56⁵²⁵. Escarrà va llogar un local de la planta baixa a la societat “*Agrupación Excursionista Atalaya*”—de la qual ell era membre de la Junta—. La seu de La Talaia es va inaugurar el 22 de gener de 1956⁵²⁶ i fou el domicili social de l'agrupació fins al 1961, quan s'hi instal·là la “*Sociedad Deportiva de Pesca Marítima La Gavina*”.

El 1965, els Escarrà Borràs van permutar la casa Macià i un xalet que posseïen a Segur de Calafell per la casa de la rambla de José Antonio (avui de la Pau), núm. 21 i 23, que era propietat de la parròquia de Sant Antoni Abat i d'ús de la associació catòlica Congregació Mariana⁵²⁷. Així, la casa Macià passà a mans de l'església i fou ocupada i administrada per la Congregació. A partir de maig de 1976, a més d'inquilins al segon pis, al primer pis s'hi allotjà la societat Obra Sardanista Dansaires Vilanovins⁵²⁸. Cal assenyalar que el 19 de febrer de 1977, amb motiu de la presentació oficial de la seva senyera, els Dansaires van convidar Maria Macià Lamarca als actes que van tenir lloc al local del c. de Sant Pau. En el llibre d'Or de la societat la Maria va escriure: “Venia amb un certa recança a aquesta casa que per mi guarda tants dolços records. Avui m'entorno amb la satisfacció de trobar-la com el meu para l'hagués volgut”⁵²⁹. Al cap d'uns anys els Dansaires i la Gavina foren convidats a marxar i, finalment, l'església va efectuar, abans de 1988, la venda per a la promoció immobiliària. Amb els diners obtinguts, la Congregació Mariana va aportar alguns fons per a la restauració de l'edifici de l'Orfeó Vilanoví⁵³⁰. Novament la casa Macià estigué desamparada. Alguna veu s'alçà i

proposà el gest de salvar-la “de l’abandó”⁵³¹. Un cenacle històric i cultural es va doldre de l’enderrocament de la casa produït el 1994, que “era una mort anunciada des de fa bastants anys”⁵³². La manca de memòria s’imposà i al solar, que restà erm durant una temporada, s’hi va construir un edifici plurifamiliar de dos pisos⁵³³, que és l’erigit avui dia. De la casa Macià en resta un vestigi material. Quan la casa estava en situació d’abandó, l’Ajuntament va recuperar una columna de marbre rosat que va aprofitar com a pedestal per sostenir el bust de bronze de Macià esculpit per l’artista Manuel Cusachs adquirit per l’Ajuntament i que es va col·locar el desembre de 1977 al vestíbul del saló de plens.

EPÍLEG

Les línies precedents han volgut aportar una semblança documentada de l’entorn familiar vilanoví en què cresqué i amb el qual es relacionà Francesc Macià al llarg de la vida.

Els Macià Artigas i els Llussà Segarra, procedents de les Borges, van arrelar a Vilanova no de forma puntual, sinó amb una xarxa parental relativament extensa. Joan Macià Artigas s’integrà al món econòmic, social i polític vilanoví. Econòmicament es vinculà amb l’estament comercial agroalimentari i portuari, travant negocis principalment amb Salvador Raldiris, important inversor i membre del Partit Progressista. Socialment, fou impulsor primer del *Círculo de la Amistad* i després, arriscadament, d’una societat com el *Centro Artesano*, de clar perfil ideològic.

Fou regidor en diversos períodes, primer obertament implicat amb la Revolució del 1868 i més endavant amb biaix monàrquic-liberal i dins de l’òrbita de Víctor Balaguer. Està clar que fou un pare decidit a donar educació als fills. El primogènit Joan es graduà en peritatge mercantil i el Ramon, el Josep i l’Antoni van obtenir, com a mínim, el títol de Batxiller. També la Maria, en el ram eclesiàstic, destacà i comandà la gestió de la congregació de la Immaculada Concepció. Tots ells, però, han restat eclipsats per en Francesc, que assolí formació superior a través de l’enginyeria militar i que excel·lí fins al màxim nivell de responsabilitat i de representativitat del país.

El tarannà patern, emprenedor i de compromís cívic, es va transmetre al primer fill Joan, de caràcter emancipat, absolutament implicat en el republicanisme federalista vilanoví i, durant força anys, en el govern de la ciutat; al mateix Francesc, indubtablement un home d’acció; i a l’Antoni, un individu culturalment inquiet, ocupat en el sector financer local i que col·laborà estretament en els negocis civils d’en Francesc relacionats amb el formigó armat. També en Josep, ben connectat amb el nucli monàrquic-liberal balaguerià, continuà la nissaga comercial agroalimentària i dugué a terme activitats comercials a través d’una societat mercantil pròpia.

Tot indica que cal una revisió de la percepció transmesa en algunes biografies clàssiques de Francesc Macià que han dibuixat d’una manera neutra un ambient familiar connotat d’apocament pagès i

de ressonàncies ruralistes. Aquesta línia d’interpretació biogràfica es reflecteix, per exemple, en les paraules escrites per Manuel Cruells:

Família (...) sense una ideologia manifestada que pogués induir els fills vers unes professions liberals determinades. Família de tradició, de fidelitat mantinguda a unes formes de vida senzilla i quites, sense complicacions, ni apassionaments d’ordre polític. La perspectiva immediata per aquella família era de continuar el comerç dels pares o retornar al cultiu de la terra.⁵³⁴

A la llum de les activitats documentades, no és escaient qualificar de senzilla ni de quieta l’actitud vital familiar, sinó emfatitzar una dimensió associativa, econòmica i política més lligada a la mentalitat menestral i petit burgesa d’una puixant ciutat mitjana de la Catalunya del segle XIX i de principi del XX, en què el liberalisme conservador i el republicanisme progressista maldaven pel protagonisme, ambdós amarats d’un creixent catalanisme. Una pugna en la qual diversos membres de la família Macià Llussà van intervenir-hi, amb més o menys intensitat i des de posicions a vegades antagòniques.

Com és natural, resten encara aspectes per discernir. Efectivament, la recerca sobre l’entorn familiar de Francesc Macià i les seves repercussions no està exhaurida, perquè a mesura que s’ha aplegat documentació han aflorat noves preguntes. Al llarg de la recerca s’ha reunit algunes informacions que diversifiquen i enforteixen els lligams

familiars, amicals, d’esbarjo, tècnics i polítics que Francesc Macià prodigà amb la vila nadiua, però que per ara s’han quedat pendents.

El grau de vilanovisme de Francesc Macià ha estat motiu de valoracions diverses. És natural que des de Vilanova, des de les Borges i des de Lleida es reclami una incidència preponderant sobre el personatge. Quan mor Macià, el DV féu notar que es tractava “de un genuino villanovés por su nacimiento y raigambre de sus ascendientes”⁵³⁵. Altres visions, també vilanovines però més ponderades, han indicat que “Macià fou un Vilanoví circumstancial, o, si voleu, accidental (...) fou un lleidatà d’adopció i de convicció”⁵³⁶. Una eventual disputa de campanar seria absurda i no duria enlloc. La biografia de Francesc Macià és curulla de vivències polièdriques fornides, en cada seqüència, des de realitats locals diverses. Amb aquest treball s’espera haver col·laborat a perfilar millor el paisatge humà de Francesc Macià i haver descobert o completat les històries vitals d’uns familiars que van viure a l’ombra, o millor dit al costat, d’una personalitat tan abassegadora com fou la de Francesc Macià.

ACRÒNIMS

ACVG - Acta de la sessió del ple de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú (ACGAF)

ACGAF - Arxiu Històric Comarcal del Garraf - Vilanova i la Geltrú

AE - Arxiu Escofet - Vilanova i la Geltrú

AHL - Arxiu Històric de Lleida - Lleida

AHOEPM - *Archivo Histórico de la Oficina Española de Patentes y Marcas* - Madrid

AHPB - Arxiu Històric de Protocols de Barcelona - Barcelona

AHUB - Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona - Barcelona

AMDG - Arxiu Municipal del Districte de Gràcia - Barcelona

BMVB - Biblioteca Museu Víctor Balaguer - Vilanova i la Geltrú

CDF - Centre Democràtic Federalista de Vilanova i la Geltrú

CRF - Comitè Republicà Federal de Vilanova

DV - *Diario de Villanueva y Geltrú* (aquesta publicació ha tingut noms diversos al llarg de la història)

FDEM - Fons Documental de l'Espai Macià - Les Borges Blanques

LPN - Llibre de protocols notariais

RO - Reial ordre

BIBLIOGRAFIA

ALAVEDRA, Joan (1993). *Francesc Macià, el camí cap a la Presidència a la Generalitat (1859-1926)*. Barcelona: Curial.

ALBAIGÈS, Josep Maria (2012). *El Macià desconegut. Militar, enginyer, polític i hisendat*. Lleida: Pagès Editors (Guimet; 175).

ALEMANY, Joan (2000). "Vilanovins il·lustres de la 2a República. Francesc Macià i Llussà (I - V)". *L'Hora del Garraf*. Cròniques d'antany, [Vilanova i la Geltrú], articles publicats els dies 11 i 25 de febrer, 10 i 24 de març i 7 d'abril de 2000.

ALTADILL, Miquel (2010). *Una societat centenària, l'Orfeó Vilanoví*. [Vilanova i la Geltrú]: Altadill (ed.).

ALTADILL, Miquel (2011). *Dones de Vilanova*. [Vilanova i la Geltrú]: Altadill (ed.).

ALTADILL, Miquel (2012). *Vilanova Capdavantera*. [Vilanova i la Geltrú]: Altadill (ed.).

ANGUERA, Pau (1997). *Pau Font de Rubinat: Reus, 1860-1948: vida i actuacions d'un bibliòfil catalanista*. Reus: Museu Comarcal Salvador Vilaseca.

A.O.G. (1984). "1 de març de 1931. La visita a Vilanova de Francesc Macià al seu retorn de l'exili". *Foment*, [Vilanova i la Geltrú], febrer, núm. 35, p. 37-39.

BARBACIL, Judith; VICENS, Joan Anton (2010). *Vols ballar?*. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova (La memòria del futur; 9).

BATLLE, MACIÀ Y COMAPAÑÍA (1893). *Catálogo y nota de precios de las construcciones Monier, de cemento y hierro inoxidable. Sistema Monier, con privilegio exclusivo para España y sus colonias*. Barcelona: Imprenta de El Universo.

BURGOS, Antonio (2009). *Los orígenes del hormigón armado en España*. Granada: Universidad de Granada, Departamento de Expresión Gráfica Arquitectónica y en la Ingeniería [dactilografía]; Tesi doctoral, director: Juan Calatrava.

CAMPS, Sergi (2009). *Los pioneros del hormigón estructural: de Europa a Cataluña*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, Escola Tècnica Superior d'Enginyers de Camins, Canals i Ports de Barcelona, [dactilografía]; Tesina d'especialitat.

[CANDIDATURA ADMINISTRATIVA] (1899). *Electores*. Villanueva y Geltrú: Impr. del Diario, 1899 (Signatura: CL 23/4.2, BMVB).

CASALS, Quintí (2007). "Macedònia històrica de lleidatans políticament incorrectes". *Arts* [Lleida], juny, núm. 27, p. 21-27.

CASAS, Jordi (1988). "Actualitat de Macià i Balaguer". *Foment* [Vilanova i la Geltrú], any XVI, núm. 51, desembre, p. 18.

CASES, Lluïsa (1983). *Catàleg dels protocols notariais de Lleida*. Barcelona: Fundació Noguera (Inventaris d'Arxius Notariais; 2).

CELADA, Rafael (1989). *Aproximació a l'atlas cooperatiu de Catalunya fins 1936*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

CENTRO DEMOCRÁTICO FEDERALISTA DE VILLANUEVA Y GELTRÚ (1886). *Reglamento del Centro Democrático Federalista de Villanueva y Geltrú*. Villanueva y Geltrú: Est. Tip. Miquel y Cía.

CENTRO DEMOCRÁTICO FEDERALISTA DE VILLANUEVA Y GELTRÚ (1909). *Reglamento del Centro Democrático Federalista de Villanueva y Geltrú*. Villanueva y Geltrú: Imprenta Diario.

COMISIÓN (1875). *Memoria de la comisión nombrada para el estudio del proyecto de puerto de Villanueva y la Geltrú*. Vilanova i la Geltrú: Establecimiento Tipográfico de José A. Milà.

COROLEU, Josep (1879; ed. 1979). *Historia de Villanueva y Geltrú*. Villanueva y Geltrú: J. A. Milà, 1878. Edició facsímil, Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa.

CRUELLES, Manuel (1971). *Francesc Macià*. Barcelona: Bruguera (Quaderns de Cultura, volum especial; 67).

CUERPO DE INGENIEROS DEL EJÉRCITO [1875-1907]. *Hoja de servicios de Francisco Macià y Llussà* [sic]. Archivo General Militar - Segovia; Fotocòpia de l'expedient certificada pel director de l'*Archivo General Militar de Segovia*, el 4 de setembre de 2009, secció 1, lligall M-31; manuscrit (consultable a: BMVB, signatura: CL 9/26.5.).

DIRECCIÓN GENERAL DE ADUANAS [i altres] (1857...). *Estadística general del comercio de cabotaje entre los puertos de la península é islas Baleares (...)*. Anys 1857-1890, Madrid: Imprenta Nacional (i altres).

DIVERSOS AUTORS (1891). *Á los electores de Villanueva y Geltrú y su distrito* [manifest de suport electoral a Josep Anton Ferrer Soler]. Vilanova i la Geltrú: s. n., imprès.

DIVERSOS AUTORS (2009). "Macià a prop de casa". Text de l'exposició de l'Any Macià - Cent cinquanta anys, que tingué lloc l'11 de desembre de 2009 al 8 de gener de 2010 a Vilanova i la Geltrú; <http://maciaapropdecasa.wordpress.com/5-macia-huma/>.

EL CENTRO ARTESANO (1867). *Reglamento de la sociedad titulada El Centro Artesano*. Villanueva: Imprenta de Magin Bertran.

ELS EDITORS (1994). "Editorial". *Reembres* [Vilanova i la Geltrú], núm. 5, agost.

ESTRADÉ, Miquel Àngel (2005). *Francesc Macià i Llussà*. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú (Retrat; 32).

FERRAN DE POL, Lluís (1977). "Francesc Macià. De la naixença a la vocació". *Serra d'Or* [Barcelona], núm. 509, p. 21-24.

FERRER, Jordi (2013). "El desiderat del sanejament. El projecte de Francesc Macià i la lluita de Joan Ventosa per higienitzar Vilanova i la Geltrú (1894-1917)". *Bulletí de la Biblioteca Museu Balaguer* [Vilanova i la Geltrú], 7a època, octubre, p. 69-91.

GARCIA, Xavier (1988). "Casal de l'«Orfeó Vilanoví», restauració històrica". *Foment* [Vilanova], any XVI, núm. 51, desembre, p. 14-15.

GARCÍA, Providència (2002). "Aproximació als primers anys de l'Ateneu de Vilanova i la Geltrú a través de les seves actes". *Del Penedès* [Vilafranca del Penedès], núm. 4, p. 31-62.

GIRIBET, Angel [1889-1905]. *Angel Giribet Colomer. Diario de familia 1889*. Barcelona, Maresa [i altres]: manuscrit. Col·lecció particular de Blanca Giribet de Sebastián.

GIRIBET, Angel [1874-1879]. *Dietario o Memorias de Angel Giribet y Colomer. Tomo Cuarto, del libro de Memorias del Lic^{do} Angel Giribet y Colomer*. Vilanova i la Geltrú, Barcelona, Tortosa i altres: manuscrit. Col·lecció particular de Blanca Giribet de Sebastián.

GRAUS, Ramon (2012). *Modernització tècnica i arquitectura a Catalunya, 1903-1929*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, Departament de Composició Arquitectònica; Tesi doctoral, directors: Pere Hereu i Jaume Rosell.

GUANSÉ, Miquel, et. al. (1870). *Reglamento para el régimen de la Sociedad Cooperativa titulada La Villanovesa, establecida en Villanueva y Geltrú*. Vilanova i la Geltrú: Imp. de Magin Bertran y Romagosa.

HURTADO, Amadeo (1968). "Francisco Macià y la primera etapa de la Generalidad". *Historia y Vida* [Barcelona-Madrid], año I, núm. 8, p. 36-50.

JARDÍ, Enric (1977). *Francesc Macià. El camí de la llibertat (1905-1031)*. Barcelona: Aymà - Proa.

JARDÍ, Enric (1981). *Francesc Macià. President de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (B. Abat Oliva; 22).

JARDÍ, Enric (1994). *Francesc Macià*. Barcelona: Cercle de Lectors - Circulo de Lectores (Sis Catalans Il·lustres; 6).

JOU, Lluís (1977). *Notes per a l'estudi de la Marina de Sitges, 1840-1880*. Vilafranca del Penedès: Museu de Vilafranca.

LECANDA, MACIÀ Y COMPAÑIA (1895). *Construcciones sistema Monier. Catálogo y Nota de Precios de las Construcciones <<Monier>> de cemento y hierro inoxidable*. Barcelona: Tipolitografia de L. Tasso.

LLADONOSA, Vicent (2009a). "Agapit Lamarca Quintana i el seu testament (1a part)". *Cercavila, Butlletí informatiu local* [Alguaire], núm. 38, (abril - maig - juny), p. 16-19.

LLADONOSA, Vicent (2009b). "Agapit Lamarca Quintana i el seu testament (2a part continuació de l'anterior)". *Cercavila, Butlletí informatiu local* [Alguaire], núm. 39, (abril - maig - juny), p. 16-18.

MACIÀ, Francisco [1896]. *Proyecto de saneamiento de Villanueva y Geltrú*. [Vilanova i la Geltrú]: manuscrit, 3 vol., col·lecció particular de Miquel Orriols Mas.

MARTÍN, Helena (2000a). *Claudi Durán i el formigó armat a Catalunya*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya, Escola Universitària Politècnica de Barcelona: Projecte final de carrera [dactilografia]; Tutor: Jaume Rosell, 3 vol.

MARTÍN, Helena (2000b). "La introducció del hormigón armado en España: las primeras patentes registradas en este país". Dins: *Actas del Tercer Congreso Nacional de Historia de la Construcción*, Sevilla, 26-28 octubre 2000, eds. A. Graciani, S. Huerta, E. Rabasa, M. Tabales, Madrid: I. Juan de Herrera, SEDHC, U. Sevilla, Junta Andalucía, COAT Granada, CEHOPU.

MASANÉS, Cristina (2009). "Els orígens del mite. Els anys d'infància i joventut i la seva carrera com a militar". *Sàpiens* [Barcelona], octubre, núm. 84, p. 24-27.

MINISTERIO DE FOMENTO [1884-1899]. Dirección general de Agricultura, Industria y Comercio. Patentes de invención. *Expediente núm. 4.433*. Instruido á instancia de Don José Monier Paris. Representante Sr. Ibañez. Presentado en el Gobierno civil de la provincia de Madrid en 23 de Agosto de 1884 á la 4 de la tarde. Recibido en el Negociado en 27 de Agosto de 1884. AHOEPM.

MINISTERIO DE FOMENTO [1899]. Dirección general de Agricultura, Industria y Comercio. Patentes de invención. *Expediente núm. 24.225*. Instruido á instancia de D. Antonio Maciá. Representante Sr. Acebo. Presentado en el Gobierno civil de la provincia de Madrid en 17 de Mayo de 1899 á la 4 de la tarde. Recibido en el Negociado en 27 de Mayo de 1899. AHOEPM.

MIR, Conxita; CORRETEGÉ, Fabià; FARRÉ, Judit; SAGUÉS Joan (1997). *Repressió econòmica i franquisme: L'actuació del Tribunal de Responsabilitats Polítiques a la província de Lleida*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

ORDOVÀS, Antoni (1965). "La Agrupación Excursionista Atalaya y sus 10 años de existencia". *Agrupación Excursionista Atalaya*, núm. 6.

ORDOVÀS, Antoni (1995). "40 anys de camí". *Talaia*, núm. 249, juliol-agost-setembre, p. 5-11.

PI DE CABANYES, Oriol (1977). "Maria Macià o la fidelitat al record". *Setmanari de Vilanova i la Geltrú*, 4 de febrer, p. 4-5.

PI DE CABANYES, Oriol (2011). "Francesc Macià: estades a Vilanova". *Diari de Vilanova* [Vilanova i la Geltrú], 4 d'agost.

PUIG, Francesc Xavier (1989). *El govern municipal de Vilanova (1900-1923)*. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú.

PUIG, Francesc Xavier (1993). "Amadeu Hurtado, Jurista. (Vilanova, 1875 - Barcelona, 1950)". *Miscel·lània Penedesenca* [Vilafranca del Penedès], vol. XIII, p. 451-482.

PUIG, Francesc Xavier (2003). *Diccionari biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú.

PUIG, Oriol (2002) *El carnaval vilanoví, dades per a la seva història*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa (Biblioteca Antina; 13).

[REDACCIÓ] (1916). "En Francesc Macià a Vilanova". *Themis* [Vilanova i la Geltrú], 20 de gener, núm. 14, p. 7 i 8.

RICART, Enric Cristòfol (1995). *Memòries*. Barcelona: Parsifal.

ROIG, Josep Maria (2006). *Francesc Macià. De militar espanyol a independentista català (1907-1923)*. Barcelona: L'esfera dels llibres.

ROIG, Josep Maria (2010a). "Introducció, selecció i cometaris". Dins: *Francesc Macià, polític, teòric, agitador: documents (1907-1931)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de la Vicepresidència.

ROIG, Josep Maria (2010b). "El perfil humà, tècnic i polític de Francesc Macià". Dins: *El catalanisme en el nostre passat nacional*, X Seminari d'Història (Solsona, 23 de maig de 2009), Lleida: Pagès Editors, p. 41-55.

SARDÀ, Zeneida [Maria Macià Lamarca] (2012). *Francesc Macià en la intimitat. El president vist per la seva filla Maria*. 2a edició. Lleida: Pagès Editors (Guimet; 164) [1a ed. 1989, *Francesc Macià vist per la seva filla Maria*. Barcelona: Destino].

SECO, Carlos (1990). "Los silvelistas catalanes: notas para su estudio". Dins: *Estudios históricos: homenaje a los profesores José Mª Jover Zamora y Vicente Palacio Atard*. Madrid: Universidad Complutense, vol. 1, p. 169-197.

SOLER, Raimon (1998). "Comerciants i fabricants: Una reflexió sobre l'origen comercial del capital industrial, el cas de Vilanova i la Geltrú". *Reverques* [Barcelona], núm. 36, p. 109-136.

- TUBAU, Albert (2008). "De Francesc Macià... i altres presidents". Diari de Vilanova i la Geltrú, p. 14.
- TUBAU, Albert (2009). "L'enginyer Francesc Macià i Llussà (1859-1933)". *Del Penedès* [Vilafranca del Penedès], núm. 21, p. 12-16.
- UCELAY, Enric (1984). *Francesc Macià. Una vida en imatges*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- VENTOSA, Joan (1953). "Records del president Macià". *Butlletí d'Esquerra Republicana de Catalunya a Mèxic*, núm. 3, desembre.
- VIRELLA, Albert (19--?). *La Vilanova que va viure Francesc Macia i Llusa*. [Vilanova i la Geltrú]. Mecanografiat. Fons personal d'Albert Virella Bloda, caixa 2, ACGAF.
- VIRELLA, Albert (1977). *Les classes socials, a Vilanova i la Geltrú, el segle XIX*. Barcelona.: Rafael Dalmau (Episodis de la Història; 216-217)VIRELLA, Albert (1977a). "1911.- La Platja de Banys". *Setmanari de Vilanova i la Geltrú*, Vilanova i la Geltrú, 7 d'octubre, any 1, núm. 35, p. 12-13.
- VIRELLA, Albert (1977b). *Francesc Macià (1859/1933), president de Catalunya*. Vilanova i la Geltrú: Secretariat Local del Congrés de Cultura Catalana.
- VIRELLA, Albert (1979). "Carnestoltes fredes". *Foment* [Vilanova i la Geltrú], febrer, p. 16-20.
- VIRELLA, Albert (1980). "L'última orla del col·legi lliure de segon ensenyament de Vilanova i la Geltrú". *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer* [Vilanova i la Geltrú], sisena època, p. 95-104.
- VIRELLA, Albert (1987). *Vilanova i la Geltrú. Imatges de la ciutat i de la comarca*. (1a ed. 1949) Sant Sadurní d'Anoia: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, Institut d'Estudis Penedesencs, edició facsimil.
- VIRELLA, Albert (1992). *Els anys tristos (1881-1900)*. Sant Sadurní d'Anoia: Institut d'Estudis Penedesencs.
- VIRELLA, Albert (2001). "El VI Congrés Esperantista". *L'Hora del Garraf*, Vilanova i la Geltrú, 4 de maig.

NOTES

- 1 Dates proporcionades per Josep Segura de l'Espai Macià de les Borges Blanques.
- 2 Segons el Registre Civil d'òbits a Vilanova, 5345, butlleta 83 de l'any 1882, ACGAF.
- 3 ESTRADÉ 2005, p. 5.
- 4 Segons ALAVEDRA 1993, p. 61.
- 5 L'acta de matrimoni està exposada a l'Espai Macià de les Borges Blanques, FDEM.
- 6 En el Cens de població de 1900 consta que Maria Llussà duia 45 anys resident a Vilanova; vegeu el Lligall 3813, Cens de 1900, ACGAF.
- 7 Registre Civil de naixements a Vilanova, 5299, butlleta 385 de l'any 1856, ACGAF.
- 8 Lligall 2594, Contribució industrial i comercial, 1855-59, ACGAF. En un dels registres consta que l'adreça de Joan Macià era al c. de *San José*, núm. 7.
- 9 Lligall 2109, Contribució de consums, 1847-57, *Registro de Establecimientos Públicos, Años 1857 y 1858*, ACGAF.
- 10 Segons ALAVEDRA 1993, p. 61.
- 11 ALAVEDRA 1993, p. 61.
- 12 *Democràcia* de 28 de novembre de 1931; HURTADO 1968, p. 37; i recollit per altres autors posteriors.
- 13 Lligall 2109, Contribució de consums, 1847-57, carpeta de 1857, *Espediente formado para el encabezamiento de los derechos de Consumo sobre aceite para el año 1857*, ACGAF.
- 14 Lligall 2110, Contribució de consums, 1858-63, carpeta de 1859, *Espediente formado para el encabezamiento de los derechos de Consumo del aceite de oliva correspondiente al año 1859*, ACGAF.
- 15 Registre Civil de naixements a Vilanova, 5301, butlleta 37 de l'any 1858, ACGAF.
- 16 LPN Genís Valeta Monravà, signatura 1.419, 24 de novembre de 1857, Escripura de venda, AHL.
- 17 LPN Genís Valeta Monravà, signatura 1.420, 7 de juliol de 1858, Escripura de compravenda, AHL.
- 18 Amb anterioritat, el 1854, existí la societat dita *Amistad* (DV de 3 d'abril de 1854). La llicència d'aprovació del reglament i de la constitució del *Casino de la Amistad* va ser comunicada pel Govern Civil a l'alcalde el 17 de juny de 1854; Lligall 4186, Correspondència [Cultura], 1800-1937, ACGAF.

- 19 Lligall 4194, Entitats locals, Correspondència, 1803-1919, carpeta de 1858, carta, de 13 de desembre de 1858, dirigida al governador civil, ACGAF.
- 20 VIRELLA 1979.
- 21 Lligall 4194, Entitats locals, Correspondència, 1803-1919, *Reglamento de la Sociedad titulada "Círculo de la Amistad"*, manuscrit, ACGAF.
- 22 L'adreça actual seria al c. de Sant Josep entre els números 13 i 15.
- 23 Segons [VIRELLA] 19--?, p. 2.
- 24 Segons VIRELLA 1992, p. 17.
- 25 Lligall 4005, Padró d'habitants, 1860, *Padrón y resumen del Censo general de población de Villanueva y Geltrú correspondiente al año de 1860*, ACGAF. La cèdula d'inscripció és el grup format per un veí i els domiciliats que conviuen i pernocten amb ell, generalment, familiars, però no exclusivament.
- 26 Registre Civil de matrimonis a Vilanova, 5323, butlleta 46 de l'any 1857, ACGAF.
- 27 Anotada com Maria Fàbregas Segarra en comptes de Llussà; la qual cosa respondria a un error material que no seria pas l'únic detectat.
- 28 Il·legible.
- 29 Tot segons diverses butlletes de matrimonis i defuncions del Registre Civil de Vilanova i diverses escriptures notariales, ACGAF.
- 30 Registre Civil d'òbits a Vilanova, 5342, butlleta 54 de l'any 1875, ACGAF, del seu fill Joan.
- 31 El 9 de maig de 1868, Teresa Llussà Segarra tenia 39 anys d'edat; segons LPN Joan Torrents Higuero, signatura 407, Escripura de conveni entre els germans Llussà, ACGAF.
- 32 En el Padró d'habitants de 1873 (Lligall 3807, ACGAF) consta que Joan Llussà feia 13 anys que residia a Vilanova.
- 33 Lligall 287, Registre de certificats, 1866-71, certificat emès el 9 de març de 1868 per Isidre Marquès a Joan Llussà, ACGAF.
- 34 Registre Civil d'òbits a Vilanova, 5342, butlleta 54 de l'any 1875, ACGAF.
- 35 DV de 21 de febrer de 1875.
- 36 Altres escriptures del mateix notari Torrents Higuero que informació dels Llussà Segarra són del 19 d'abril de 1866 (sig. 202), del 28 de juny de 1866 (sig. 402), del 6 de desembre de 1866 (sig. 403), del 10 de febrer de 1868 (sig. 407), del 9 de maig de 1868 (sig. 407), del 20 de desembre de 1869 (sig. 408) i del 27 de març de 1876 (sig. 489), entre d'altres, ACGAF.
- 37 Vegeu SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 31.
- 38 Per exemple, veure el LPN Joan Torrents Higuero, signatura 537, 20 de setembre de 1883, Inventari de béns de Maria Llussà Segarra, ACGAF.
- 39 DV de 4 de desembre de 1859.
- 40 Lligall 2595, Contribució industrial i comercial, 1860-66, ACGAF; en concret, al document *Matrícula de repartimiento general de la contribución del Subsidio Industrial y de Comercio para el año de 1861*. En el padró d'habitants de 1860 (Lligall 4005, Padró d'habitants, 1860, *Padrón y resumen del Censo general de población de Villanueva y Geltrú correspondiente al año de 1860*, ACGAF).
- 41 Lligall 2110, Contribució de consums, 1858-63, *Relación de los industriales que han sido baja en la matrícula de Comercio (...)*, ACGAF.
- 42 Segons ALAVEDRA 1993, p. 61.
- 43 Brell havia comprat aquest llagut als comerciants Jaume Taulina Vilallonga i Rafael Masó Pascual; LPN d'Escripura de Marina, Josep Maria Planas Compte, vol. 105, 7 de febrer de 1854, Escripura de venda, AHPB.
- 44 LPN d'Escripura de Marina, Josep Maria Planas Compte, vol. 103, 12 d'abril de 1853, Escripura de reconeixement, AHPB.
- 45 LPN Jaume Marià Ramona Mainer, signatura 384, 12 de juliol de 1862, Escripura de reconeixement atorgada per Joan Macià Artigas, ACGAF.
- 46 Vegeu el Lligall 3980, Registre de cabotatge, 1860, *Año de 1860 - Libro para el aciento de los registros de cabotaje de salida*, ACGAF.
- 47 Sobre Salvador Raldiris veure SOLER 1998, p. 123-126; i PUIG 2003, p. 272 i 273.
- 48 Segons VIRELLA 1979.
- 49 Per exemple, el Vinyet visitava alguna vegada la rada de Vilanova ja l'any 1857 (DV de 15 i de 18 de setembre de 1857). Posteriorment, el Vinyet varà a Vilanova diverses vegades: per exemple, veure el DV de 21 d'abril, de 17 de juny i de 29 d'octubre de 1859; i també el 6 de desembre de 1859; segons *El sol de Villanueva y Geltrú*:

- diario de literatura, comercio y avisos* de 7 de desembre de 1859. Generalment transportava vi, però de vegades canviava de mercaderia, com quan dugué cotó des de Barcelona per a la fàbrica de *José Ferrer y Cia* (DV de 29 d'octubre de 1859).
- 50 Vegeu el Lligall 3980, Registre de Cabotatge, 1860, ACGAF.
- 51 Lligall 3980, Registre de Cabotatge, 1860, ACGAF. Segons el registre núm. 222 de 21 d'abril de 1860, Raldiris va remetre cap a Barcelona el Vinyet, patronejat per Brell i amb 1.950 arroves de vi negre.
- 52 Segons DIVERSOS AUTORS 2009.
- 53 Vegeu JOU 1977, p. 63; i recollit a [VIRELLA] 19--? i PUIG 2003, p. 272.
- 54 JOU 1977, p. 63-64 i [VIRELLA] 19--?, p. 1 i 2. Alguns dels moviments del Vinyet als anys seixanta es poden resseguir a través d'*El Lloyd español, diario marítimo y de intereses mercantiles* i de la secció comercial del DV. A JOU 1977, p. 65-72, hi ha moviments del Vinyet del període 1853-72.
- 55 Segons ALEMANY 2000, article d'11 de febrer.
- 56 Segons ROIG 2010a, p. 19; a partir les Notes autobiogràfiques de Francesc Macià catalogades a l'Arxiu Nacional de Catalunya; ANCI-264-T-225.
- 57 Segons VIRELLA 1979.
- 58 Segons ALAVEDRA 1993, p. 62, el capità de l'embarcació de Joan Macià fou Gaietà Villàs; segons FERRAN DE POL 1977, p. 21, fou Tano Viles.
- 59 Segons JOU 1977, p. 63.
- 60 Consta que el Vinyet varà a Vilanova carregat de fusta provinent de Tarragona, com a mínim, dues vegades el 1866 —segons el DV de 21 de gener i de 20 de maig de 1866— i diversos dies del mes de gener de 1868 carregat de “*tablones*” —segons el DV d'1, 5, 8 i 16 de gener de 1868—. També dugué fusta des de Barcelona; segons el DV de 18 de maig de 1866 —en què s'especifica que era “*con madera de construccion*”— i de 17 d'octubre de 1866. Segons el DV de 24 de març de 1866 el Vinyet partí de Vilanova cap a Barcelona “*con vino y otros*”.
- 61 Per exemple, DV de 5 de gener de 1862. Més endavant, d'oli al major se'n trobava el d'Urgell i l'“*Aceite de Aragon*”; DV de 25 de gener de 1873.
- 62 Segons ALBAIGÈS 2012, p. 26, sense documentar-ho.
- 63 L'any 1870 no hi ha registrat oli d'oliva, encara que sí que hi ha una inusual sortida de 444 quintars mètrics d'olives per un valor d'11.100 pessetes.
- 64 L'any 1863 van entrar al port de Barcelona 34.111 quintars mètrics d'oli amb un valor de 18.420.075 rals; segons DIRECCIÓN G. DE ADUANAS [i altres].
- 65 Lligall 2038, Contribució de consums, 1864-79, carpetes de 1864 i 1865, ACGAF.
- 66 Segons ALAVEDRA 1993, p. 59.
- 67 LPN Francesc Valeta Tarragona, signatura 1424, 7 de novembre de 1862, AHL. Veure també les escriptures de 9 de novembre i de 10 de desembre de 1862 del mateix notari.
- 68 Registre Civil d'òbits a Vilanova, 5340, butlleta 82 de l'any 1896, ACGAF.
- 69 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 398, 12 de febrer de 1864, Escripura de compravenda entre Teodor Creus i Joan Macià, ACGAF.
- 70 Lligall 7/1864, Llicències d'obres, 1800-99, Llicència sol·licitada l'1 de març de 1864, ACGAF. Salvany signà el projecte el 17 de febrer de 1864.
- 71 Segons el Lligall 5136, Amillament, rectificació 1880, *Registro de las declaraciones de fincas urbanas del termino de Villanueva y Geltrú para la rectificacion* (...), ACGAF, segurament aquesta superfície incloïa una part de pati.
- 72 Lligall 1864, Amillament Altes, 1863-89, any econòmic 1864-65, ACGAF.
- 73 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 400, 25 de febrer de 1865, Escripura de compravenda entre Bonaventura Roig i Joan Macià, ACGAF.
- 74 Lligall 1864, Amillament Altes, 1863-89, any econòmic 1868-69, ACGAF. En aquest registre l'adreça d'aquest immoble constà que era al c. d'*Almacenes Nuevos*, número 68; actualment c. dels Magatzems Nous.
- 75 *La Publicidad* de 26 de desembre de 1933.
- 76 ACVG de 19 de gener de 1866.
- 77 DV de 15 de juliol de 1972; article “*Las sociedades recreativas en 1860*”.
- 78 Segons COROLEU (1879; edició de 1979), p. 360, el “*Circulo de la Amistad*” es va constituir el 1853. Segons el DV de 3 d'abril de 1854, l'any 1854 existí una societat anomenada “*Amistad*”, amb junta constituïda i un reglament; veure DV de 3 d'abril de 1954. Però aquestes dates, 1853 o 1854, no quadren ni amb la data de la sol·licitud de fundació ni amb la del reglament. Veure també CASIMIR 1997, p. 64, i BARBACIL, *et. al.*,

2010, p. 24 i 106.

- 79 PUIG 2002, p. 166.
- 80 Lligall 4186, Correspondència [Cultura], 1800-1937, carta, de 20 de març de 1860, del governador civil Ignasi Llasera, dirigida a l'alcalde, ACGAF.
- 81 PUIG 2002, p. 173.
- 82 Segons VIRELLA 1987, p. 105.
- 83 Retall de diari: “Records de Vilanova vuitcentista”, signat C., sense datar, volum Vilanovesques, Societats, núm. 8, AE.
- 84 Segons el Lligall 4186, Correspondència [Cultura], 1800-1937, carta, de 16 d'agost de 1898, de Ricard Font —president del *Centro Artesano*—, dirigida a l'alcalde, ACGAF.
- 85 Segons el DV de 27 de març de 1866.
- 86 Segons el DV de 10 d'abril de 1866.
- 87 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 402, 13 d'abril de 1866, Contracta d'arrendament amb Salvador Raldiris, ACGAF.
- 88 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 402, 13 d'abril de 1866, Compravenda entre Pau Soler i Salvador Raldiris, ACGAF.
- 89 DV de 22 d'abril de 1866.
- 90 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 402, 13 d'abril de 1866, Contracta d'arrendament amb Salvador Raldiris, ACGAF.
- 91 Vegeu EL CENTRO ARTESANO 1867.
- 92 Segons PUIG 2002, p. 178.
- 93 Lligall 4186, Correspondència [Cultura], 1800-1937, carta, de 9 de febrer de 1867, de Cayetano Bonafós, *Gobierno Civil, Orden publico*, núm. 1.074, dirigida a l'alcalde, ACGAF.
- 94 Nota al volum Vilanovesques, Societats, núm. 8, AE; i DV de 15 i 16 de febrer de 1867.
- 95 Lligall 4186, Correspondència [Cultura], 1800-1937, carta, de 9 de març de 1867, de Francesc Garriga dirigida a l'alcalde, ACGAF.
- 96 Lligall 4186, Correspondència [Cultura], 1800-1937, carta, d'11 de gener de 1868, de Francesc de Sales Vidal dirigida a l'alcalde, ACGAF.
- 97 Lligall 4186, Correspondència [Cultura], 1800-1937, carta, de 25 d'abril de 1868, de Josep Guibernau dirigida a l'alcalde, ACGAF.
- 98 Segons VIRELLA 1977b, p. 5.
- 99 Lligall 638, Registre d'oficis, 1868-69, ofici, de 4 de novembre de 1869, núm. 1.105, ACGAF. L'Ajuntament féu aquest mateix requeriment al *Casino Artesano* i al *Circulo Villanovés*.
- 100 Està constada la seva presència almenys durant els anys 1867 i 1869. *Patronato de pobres de Villanueva y Geltrú*, 1 de juliol de 1867. Villanueva: Imp. de L. Creus; full adjunt al DV de 25 de juliol del volum del 1867, BMVB. *Patronato de pobres de Villanueva y Geltrú*, 1 de juliol de 1869. Villanueva: Imp. de L. Creus; full adjunt al DV de 8 d'agost de 1869, BMVB.
- 101 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 409, 14 de novembre de 1868, Escripura de compravenda entre Antoni Brunet i Joan Macià, ACGAF.
- 102 SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 32.
- 103 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 409, 7 de desembre de 1868, Escripura núm. 363 de compravenda entre Pere Montserrat i Joan Macià, ACGAF. Sobre alguns detalls del pagament de la compra de la casa veure el LPN Joan Torrents Higuero, signatura 409, 7 de desembre 1868, Escripura núm. 364, ACGAF.
- 104 Segons el Lligall 5136, Amillament, rectificació 1880, *Registro de las declaraciones de fincas urbanas del termino de Villanueva y Geltrú para la rectificacion* (...), ACGAF.
- 105 Lligall 1864, Amillament Altes, 1863-89, any econòmic 1869-70, ACGAF. En el repartiment de la quota contributiva, entre els anys 1868-73 i 1875, Joan Macià estava radicada al c. de Sant Gervasi (Lligall 2012, Contribució territorial rústica i urbana, 1861-76, ACGAF). Podria ser que en alguns registres municipals en comptes de recollir l'adreça principal del c. de Sant Pau, núm. 27, es recollís la secundària del c. de Sant Gervasi, s/n o amb el núm. 31, segons el plànol “Vilanova i la Geltrú - Pla Numerat” (1898), ACGAF. Encara que menys probable, també podria ser que el registre de la contribució es referís a l'adreça del c. de Sant Gervasi, de número no identificat, on Macià continuaria tenint un establiment comercial.
- 106 Segons SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 32.
- 107 Vegeu el LPN Joan Torrents Higuero, signatura 403, 6 de desembre de 1866, Escripura de carta de pagament,

- ACGAF; el LPN Joan Torrents Higuero, signatura 407, 9 de maig de 1868, Escripura de conveni, ACGAF; i el LPN Joan Torrents Higuero, signatura 482, 16 de setembre de 1872, Escripura de deïbit de Josep Llussà Segarra, ACGAF.
- 108 DV del 3 al 7 de març de 1869. En pocs dies, la xifra final subscripta fou de 4.067 duros i 16 rals. També veure *El Criterio: revista de Villanueva y Geltrú* de 3 al 10 de març de 1869.
- 109 Aquesta compra es va realitzar en dues tandes en sengles escriptures atorgades el 17 d'abril i el 15 de maig de 1870 davant del notari de les Borges Blanques Josep Marsal Gaya.
- 110 Segons LNP Josep Marsal Gaya, signatura 1403, 5 de juliol de 1877, Escripura de compravenda, AHL.
- 111 LPN d'Escrivania de Marina, Pere Màrtir de Fortuny, vol. 83, 26 d'agost de 1870, Transcripció i protocol-lització d'escripura de venda, AHPB.
- 112 DV de 4 d'octubre de 1868; i *El Liberal Villanovés, periódico político* de 4 d'octubre de 1868.
- 113 ACVG de 4 d'octubre de 1868.
- 114 ACVG de 9 d'octubre de 1868.
- 115 Segons CELADA 1989, p. 95, aquesta cooperativa va funcionar fins al 1879.
- 116 GUANSÉ 1870.
- 117 Segons ESTRADÉ 2005, p. 5, Joan Macià Llussà intervingué en l'impuls de la cooperativa; encara que degué ser més endavant de la creació, perquè el 1871 en Joan tenia 13 anys. Potser fou Joan Macià Artigas qui, en principi, hi participà, encara que no s'ha trobat una referència que ho precisi.
- 118 ACVG de 5 de desembre de 1868. El 31 de desembre de 1868, Joan Macià aportà al comptat 155 escuts i 200 mil·lèsimes en la subscripció d'un bonus compromès; Lligall 5590, Correspondència diversa, 1800-1900, *Libro de intervencion al empréstito de doscientos millones de escudos en esta villa los cuales deben ingresar en la Tesoreria de Barcelona*, ACGAF.
- 119 Lligall 5590, Correspondència diversa, 1800-1900, carta, de 20 de novembre de 1868, dirigida a l'alcalde Sans, ACGAF.
- 120 Lligall 5590, Correspondència diversa, 1800-1900, circular, d'1 de desembre de 1868, de Manuel León dirigida a l'alcalde Sans, ACGAF.
- 121 DV de 18, de 19 i de 20 de desembre de 1868.
- 122 Lligall 4038, Documentació electoral, 1866-91, ACGAF.
- 123 DV de 23 de desembre de 1868.
- 124 ACVG de 30 de desembre de 1868.
- 125 ACVG de 21 d'abril de 1869.
- 126 DV de 2 de maig de 1868.
- 127 ACVG de 13 de maig de 1869.
- 128 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 408, 19 de novembre de 1869, Escripura de venda, ACGAF.
- 129 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 477, 21 de febrer de 1870, Escripura de venda, ACGAF.
- 130 Lligall 4038, Documentació electoral, 1866-91, ACGAF.
- 131 DV de 5, de 6 i de 8 de gener de 1870.
- 132 ACVG de 16 de gener de 1870.
- 133 ACVG de 15 de juliol de 1870; i LPN Joan Torrents Higuero, signatura 477, 25 de juliol de 1870, Escripura de conveni amb Pau Soler Morell, ACGAF.
- 134 ACVG d'1 de febrer de 1872; i DV de 4 de febrer de 1872.
- 135 En les eleccions de la legislatura de 1869-71, Vilanova estava integrada en el districte de Manresa; posteriorment, Vilanova tingué un districte propi.
- 136 DV de 10 i de 12 de juny de 1873.
- 137 Vegeu el Lligall 5573, Correspondència diversa, 1800-1900, *Relacion nominal de los contribuyentes que satisficieron cantidades en concepto de contribucion á los Carlistas durante sus entradas en esta villa en los meses de Marzo, Abril, Mayo y Junio, en las distintas veces que abrieron la recaudacion de uno ó dos trimestres* [sense data], ACGAF.
- 138 Lligall 3498, Allistament milícia nacional, 1843-1874, *Suscripcion iniciada para librar á la Milicia durante las noches de Carnaval del servicio de reten ya que desde la fecha en que se fortificó esta villa, se ha portado tan benemérita institucion con un celo y desprendimiento digno de toda consideracion*, 11 de febrer de 1875, ACGAF.
- 139 DV de 31 d'agost de 1875.
- 140 GIRIBET [1874-79], 30 de gener de 1875. Els manuscrits d'Àngel Giribet han estat consultats gràcies a Blanca Giribet de Sebastián.

- 141 No és possible assegurar si es tracta de Gabriel Lluch Borràs, advocat i promotor fiscal del jutjat de Vilanova i mort el 4 de gener de 1876 a Vilanova (Registre Civil d'òbits a Vilanova, 5342, butlleta 8 de l'any 1876, ACGAF), del seu fill Gabriel Lluch Anfruns, del seu altre fill Miquel, o de Francesc Lluch Rafecas, perquè Àngel Giribet, de qui prové la informació, els coneixia coetàniament als 4; encara que el més probable és que es tracti de Gabriel Lluch Anfruns, que fou amb qui Giribet conreà una amistat més forta.
- 142 GIRIBET [1889-1905], p. 121.
- 143 GIRIBET [1874-79], 14 de maig de 1875; GIRIBET [1889-1905], p. 121.
- 144 COMISIÓN 1875.
- 145 DV de 31 d'octubre de 1875. Aquestes 5 comissions agrupaven 31 membres i vam ser nomenades per la Comissió general del projecte de port en una reunió que va tenir lloc el 29 d'octubre de 1875.
- 146 FERRER 2013, p. 74.
- 147 Carta, de 17 de maig de 1875, de Josep Borràs dirigida a Víctor Balaguer, signatura: 7500317, Epistolari Víctor Balaguer, BMVB.
- 148 Segons MASANÉS 2009, p. 26.
- 149 ALBAIGÈS 2012, p. 32.
- 150 ACVG d'11 de febrer de 1877.
- 151 ACVG d'1 de març de 1877.
- 152 ACVG de 7 de març de 1877.
- 153 ACVG de 19 d'agost de 1878.
- 154 ACVG d'1 de juliol de 1879.
- 155 Lligall 2941, Junta Local de Sanitat, actes, correspondència i compatibilitat, 1864-83, Proposta de ternes de 22 d'octubre de 1879, ACGAF.
- 156 Per exemple, això es pot contrastar amb la relació de despeses d'un molí d'oli signada a les Borges per Joan Macià al desembre de 1877 com a arrendatari, FDEM.
- 157 LPN Josep Marsal Gaya, signatura 1.403, 5 de juliol de 1877, Escripura de compravenda, AHL.
- 158 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 533, 15 de novembre de 1880, Escripura d'atorgament de poders a Ramon Fàbregas, ACGAF.
- 159 Lligall 2038, Contribució de consums, 1864-79, carpeta de 1879, *Relacion de los aforos practicados el día 30 de Junio de 1879 de las harinas que resultaron existentes en esta villa*, ACGAF.
- 160 Lligall 2039, Contribució de consums, 1880-93, *Relacion de los aforos de las harinas practicados en el día 30 de Junio de 1882* [i certificats consegüents], ACGAF. Aquesta atribució és *post mortem*, perquè en Joan havia mort el 22 de febrer, i és poc probable que es referís al Joan fill.
- 161 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 495, 8 de febrer de 1879, Escripura de carta de pagament entre Salvador Raldiris i Joan Macià, ACGAF.
- 162 Segons COROLEU (1879; edició de 1979), p. 361.
- 163 Segons JARDÍ 1994, p. 7; i MASANÉS 2009, p. 24.
- 164 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 495, 17 de juny de 1879, Escripura entre el creditor Salvador Raldiris i Joan Macià, ACGAF.
- 165 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 533, 13 d'agost de 1880, Testament de Joan Macià Artigas, ACGAF.
- 166 Segons JARDÍ 1994, p. 7; i MASANÉS 2009, p. 24.
- 167 Lligall 2026, Padró de cèdules personals, 1874-85, *Padrón de cédulas personales. Año económico de 1882 á 1883*, ACGAF.
- 168 Segons el Registre Civil d'òbits a Vilanova, 5345, butlleta 83 de l'any 1882, ACGAF.
- 169 DV de 24 de febrer de 1882. Ressenya proporcionada per F. X. Puig Rovira.
- 170 Segons HURTADO 1968, p. 37; i JARDÍ 1977, p. 11.
- 171 Vegeu la remembrança que es féu al DV de 31 de gener de 1886.
- 172 DV de 24 de febrer de 1882. Ressenya proporcionada per F. X. Puig Rovira.
- 173 DV de 25 de febrer de 1882. Ressenya proporcionada per F. X. Puig Rovira.
- 174 DV de 22 de febrer de 1883.
- 175 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 533, 13 d'agost de 1880, Testament de Joan Macià Artigas, ACGAF. Poc abans d'aquest últim testament, Joan Macià n'havia escripturat un altre en què el primogènit Joan Macià Llussà gaudia del reconeixement d'hereu sense perjudici de l'usdefruit de per vida de Maria Llussà; LPN Joan Torrents Higuero, signatura 532, 20 d'abril de 1880, Testament de Joan Macià Artigas, ACGAF.

- 176 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 537, 20 de setembre de 1883, Inventari de béns de Maria Llussà Segarra, ACGAF.
- 177 DV del 22 al 26 de gener de 1868.
- 178 *El Sindicalista* de 14 de juny de 1869; i *El Criterio: revista de Villanueva y Geltrú* de 24 de juny de 1869.
- 179 Lligall 4104, Junta local de primer ensenyament [i altres documents], 1870-90, *Nota de las cantidades recibidas de los alumnos del Establecimiento libre de Villanueva y Geltrú*, signada el 28 de juny de 1871 per Frederic Cusí; també al compte *Debe D. Francisco Alegret Haber*, signada el 14 de juliol de 1871 per Francisco Antonio Yañez, ACGAF.
- 180 DV de 21 de juny de 1872.
- 181 *Juan Macià y Llusà, encargado del pendón pral. en la procesión [...]* [targeta d'invitació]. Villanueva: Lit. Hurtado, 1874. Signatura: CL 1/6.9.4., BMVB.
- 182 Segons el DV de 6 de març de 1881.
- 183 Lligall 4104, Junta local de primer ensenyament [i altres documents], 1870-90, rebut signat per Joan Macià l'1 de maig de 1882 i *Cuenta que presenta de los gastos é ingresos, la comisión organizadora del Certámen literario*, signada el 28 de juny de 1882 per Enric Puig, ACGAF.
- 184 ACVG de 22 de juliol de 1882.
- 185 DV d'1 de desembre de 1882.
- 186 Lligall 2039, Contribució de consums, 1880-93, *Salvado. Resultado de los afors practicados el día 1º Setiembre de 1885*, ACGAF.
- 187 Vegeu DV de 5, de 6 i de 7 de maig de 1885.
- 188 Lligall 4038, Documentació electoral, 1866-91, *Acta de Escrutinio General*, de 10 de maig de 1885, ACGAF.
- 189 ACVG de 14 d'agost de 1885.
- 190 ACVG de 18 d'agost de 1885.
- 191 Els tres compromissaris escollits foren Josep Borràs Magrinyà, Josep Lluç Torrents i Antoni Serra Miró.
- 192 Lligall 4038, Documentació electoral, 1866-92, *Acta de eleccion de mesa y nombramiento-credencial de compromisario*, de 17 d'octubre de 1885, ACGAF.
- 193 ACVG de 19 de novembre de 1885.
- 194 ACVG de 24 de novembre de 1885.
- 195 *El Nuevo Mensajero* de 26 de novembre de 1885.
- 196 ACVG de 29 de desembre de 1885.
- 197 ACVG de 29 de desembre de 1885.
- 198 Lligall 4104, Junta local de primer ensenyament [i altres documents], 1870-90, carta, de 18 de gener de 1886, signada per Joan Macià, i dos regidors més, dirigida a l'Ajuntament, ACGAF.
- 199 ACVG de 19 de gener de 1886.
- 200 *El Nuevo Mensajero* de 27 de desembre de 1885.
- 201 ACVG de 3 de febrer de 1886.
- 202 ACVG de 3, de 12 i de 19 de febrer de 1886.
- 203 ACVG de 9 de febrer de 1886.
- 204 *La República, Diario Federal* de 12 de gener de 1886.
- 205 Vegeu *El Mensajero* de 3 i de 4 d'abril de 1886.
- 206 A la premsa de l'època i, fins i tot, en papers oficials el CDF rebia denominacions diverses, com Centre Republicà Federal o Centre Democràtic Federal, o d'altres similars.
- 207 Lligall 4186, Correspondència [Cultura], 1800-1937, carta, de 17 d'abril de 1886, del *Gobierno Civil de la Provincia de Barcelona, Orden publico*, núm. 2.696, dirigida a l'alcalde, ACGAF.
- 208 Article 1 del reglament del CENTRO DEMOCRÁTICO FEDERALISTA DE VILLANUEVA Y GELTRÚ 1886.
- 209 *El Mensajero* de 18 d'abril de 1886.
- 210 Vegeu *El Mensajero* de 8 i de 12 de maig de 1886.
- 211 *El Mensajero* de 13 de juny de 1886.
- 212 ACVG de 10 d'agost de 1886. Aquesta dimissió va merèixer un breu al DV d'11 d'agost de 1886. El motiu del vot contrari de Guansé no s'explica ni en l'acta del plenari ni en els dos diaris localitzats on es parlà de la dimissió.
- 213 *El Mensajero* de 12 d'agost de 1886.
- 214 DV de 7 de desembre de 1887.

- 215 *El Mensajero* de 28 de juny de 1887.
- 216 Lligall 4038, Documentació electoral, 1866-91; vegeu la resolució, de 10 d'octubre de 1890, núm. 177, de la *Junta Provincial del Censo* dirigida a l'alcalde, ACGAF. La sol·licitud d'inclusió en el cens electoral d'aquestes 310 persones fou impulsada pels republicans federalistes Pau Soler Rovira i Josep M. Vallès Ribot. Cadascun dels proposats va aportar una declaració jurada, amb la signatura de 6 testimonis i de l'alcalde de barri, que efectivament era resident a Vilanova, com a mínim, des de feia dos anys. La *Junta Provincial* no va admetre aquesta sol·licitud.
- 217 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 546, 7 de juny de 1888, Escripura de poders, ACGAF.
- 218 Segons ROIG 2006, p. 22.
- 219 Alguns autors, com ROIG 2006, p. 22, també diuen que Agapit Lamarca era enginyer. Segons ALBAIGÈS 2012, p. 46, no figura en les promocions d'enginyers de camins. Sobre algunes de les relacions entre l'Agapit i Francesc Macià, vegeu CASALS 2007.
- 220 Vegeu ANGUERA, 1997, p. 20. Es dona el cas que l'Eugènia, quan conegué el Francesc, festejava amb Felip Font de Rubinat, germà d'en Pau.
- 221 El DV de 14 de novembre de 1888 es fa ressò del casament i transcriu la notícia publicada al diari *El País*, la qual cosa indica la certa popularitat que tenia a Vilanova la figura del prometedor militar.
- 222 Informació proporcionada per Francesca Roig Galceran, a partir dels formularis del Registre Civil de Vilanova, ACGAF.
- 223 Fons Albert Virella Bloda, Caixa 18, partida baptismal 17/231-? de l'Arxiu Parroquial de Sant Antoni Abat de Vilanova, Fitxes, ACGAF.
- 224 Lligall 3809, Padró d'habitants, 1891, ACGAF.
- 225 Segons Lligall 4014, Cens de Població, 1910, ACGAF.
- 226 Segons Lligall 3812, Padró d'habitants, 1924, ACGAF.
- 227 DV de 18 d'agost i de 8 de setembre de 1951.
- 228 Segons Lligall 3812, Padró d'habitants, 1924, ACGAF.
- 229 DV de 13 de gener de 1968. El matrimoni Planells Macià visqué, des de 1930 i durant anys, al c. de Cuba, núm. 9, amb la Maria que restà soltera.
- 230 ALAVEDRA 1993, p. 59.
- 231 *El Pueblo* de 29 de gener de 1893. Joan Macià aportà 2 pessetes.
- 232 Lligalls 3809, 3810 i 3811, ja citats, ACGAF.
- 233 ACVG d'1 i de 2 de gener de 1894.
- 234 Segons ALAVEDRA 1993, p. 64.
- 235 FERRER 2013, p. 75.
- 236 DV de 12 i de 13 de gener de 1895.
- 237 DV d'11 de setembre de 1895.
- 238 Lligall 5576, Correspondència diversa, 1800-1900, carpeta "Cultura", esberrany de carta, de 27 de juliol de 1896, de Pau Soler dirigida a F. Macià.
- 239 Vegeu FERRER 2013.
- 240 Vegeu [CANDIDATURA ADMINISTRATIVA] 1899.
- 241 El 1898, el CDF tenia 93 socis, segons Lligall 4186, Correspondència [Cultura], 1800-37, comunicació, de 15 d'agost de 1898, de Angel Capitán —secretari del CDF— dirigida a l'alcalde, ACGAF.
- 242 DV de 16 de maig de 1899; i PUIG 1989, p. 199.
- 243 Lligall 4035, Correspondència [electoral], 1813-1930, esberrany de comunicació, de 8 de maig de 1899, *Junta Municipal del Censo Electoral, Villanueva y Geltrú, Gobernación*, núm. 2405, dirigida a Joan Macià Llussà, ACGAF.
- 244 Els candidats de Pau Soler van sumar 1.182 vots, els de la candidatura administrativa 963 i els republicans federalistes 544; segons el DV de 19 de maig de 1899.
- 245 Lligall 4186, Correspondència [Cultura], 1800-37, comunicació, de 21 de gener de 1900, de Jaume Blanch —president del CDF— dirigida a l'alcalde, ACGAF.
- 246 Lligall 4194, Entitats locals, Correspondència, 1803-1919, *Sociedad Centro Democrático Federalista*, 10 de juny de 1900, ACGAF.
- 247 PUIG 1989, p. 200.
- 248 *El Mensajero* de 31 de gener de 1903.
- 249 *El Mensajero* de 20 de setembre de 1903.

- 250 PUIG 1989, p. 201.
- 251 ACVG d'1 i de 5 de gener de 1904. Posteriorment, passà a pertànyer a la Comissió Central; ACVG de 18 d'octubre de 1904.
- 252 DV de 20 de març de 1904.
- 253 Vegeu PUIG 1989, p. 53.
- 254 Milà era industrial i president del Círcol Catòlic. La posició de Joan Macià i de la resta de republicans —que eren majoria al consistori— enfront de Milà no era cosmètica; no endebades, Milà es caracteritzà pel seu “tarannà ultra conservador” i violent, fins a l'extrem d'arribar a propinar agressions físiques; PUIG 2003, p. 205 i 206.
- 255 Lligall 5584, Correspondència diversa, 1800-1900, carpeta “Gobierno”, comunicació, de 30 d'abril de 1904, de la *Secretaría del Gobierno Civil*, núm. 236, dirigida a l'alcalde de Vilanova, ACGAF.
- 256 DV de 19 d'agost de 1904.
- 257 Per exemple, alguns dies dels mesos d'octubre, setembre i novembre de 1905, en diverses ocasions; Lligall 5293, Correspondència, 1800-1900, comunicacions de 18 de setembre (núm. 917), de 27 d'octubre (núm. 1.066) i 21 de novembre (núm. 1.146), ACGAF.
- 258 Vegeu ACVG d'11 d'agost de 1904 i també el DV de 17 d'agost de 1904.
- 259 DV de 14 d'agost de 1904.
- 260 ACVG d'1 de desembre de 1904.
- 261 Intentà recuperar el nom en diverses ocasions; veure, per exemple, ACVG de 6 de gener de 1904 i ACVG de 9 de gener de 1906.
- 262 ACVG de 3 de març de 1906.
- 263 Lligall 2673, Escorxadador, 1881-1910, *Ayuntamiento Constitucional de Villanueva, Año 1908, Sección de Gobernación, Expediente para comprobar denuncia del Sor. Concejal D. Juan Macià referente á infracción del Reglamento de Matadero, incoado por acuerdo del Aynº de 30 Mayo*, ACGAF.
- 264 DV de 14 de juny de 1906.
- 265 ACVG de 6 de gener de 1906; a més de la Comissió de Governació, Macià fou nomenat delegat de l'Ajuntament a la Junta del Cementiri.
- 266 Veure, per exemple, el Lligall 3293, Títols nínxols, 1850-1950, títol núm. 2.094 de 14 de maig de 1906, ACGAF.
- 267 ACVG de 25 de gener de 1908.
- 268 ACVG d'11 de maig de 1907.
- 269 ACVG de 25 de maig de 1907.
- 270 ACVG de 15 de juny de 1907.
- 271 DV de 28 de maig de 1907.
- 272 ACVG de 6 de juliol de 1907.
- 273 Lligall 5579, Correspondència diversa, 1800-1900, carpeta “Gobernación”, per exemple, esborranys d'oficis de 3, 14, 23 i 28 de gener de 1908, de 12, 18 i 27 de febrer de 1908, de 19 i 31 de març de 1908, de 24 de gener de 1909, etc.; Lligall 5590, Correspondència diversa, 1800-1900, carpeta “Gobierno”, per exemple, esborranys d'oficis de 23 de maig de 1908, de 25 i 28 de juny de 1908, de 3, 22 i 24 d'agost de 1908, d'11 d'octubre de 1908 i de 29 de desembre de 1908, etc.; i Lligall 5584, Correspondència diversa, 1800-1900, carpeta “Gobierno”, per exemple, esborranys d'oficis de 14 i 17 de febrer de 1909, de 4, 19 i 25 d'abril de 1909 i de 2, 6, 11 i 31 de juny de 1909, entre d'altres, ACGAF.
- 274 Lligall 2046, Contribució de consums, actes de 26 de març i de 3 d'abril de 1909, 1907-14, ACGAF.
- 275 *Costa de Ponent* de 30 de març de 1907.
- 276 DV de 2 d'abril de 1907.
- 277 DV de 9 i d'11 d'abril de 1907.
- 278 DV de 20 de gener de 1907.
- 279 És l'inici d'una constant relació que durà Macià a vèncer en les 8 eleccions celebrades entre el 1907 i el 1923 al districte de les Borges. Enquadrats en la llista de Solidaritat Catalana, el 1907, també van ser escollits tres vilanovins més: Lluís Ferrer-Vidal Soler per Castellterçol, Amadeu Hurtado Miró per Terrassa i Pere Milà Camps per Solsona.
- 280 DV de 4 de maig de 1907; i vegeu *El País* d'1 de maig de 1907.
- 281 DV de 15 de maig de 1907.
- 282 DV de 21 i de 23 de maig de 1907.

- 283 *Costa de Ponent* d'1 de juny de 1907.
- 284 *Fomento del Trabajo* d'agost de 1907, núm. 16, p. 102.
- 285 ACVG de 15 d'agost de 1907.
- 286 Veure *Costa de Ponent* de 24 d'agost de 1907; *Fomento del Trabajo* d'agost de 1907, núm. 16; i DV de 24 d'agost de 1907.
- 287 ACVG de 14 de desembre de 1907.
- 288 DV de 6 d'agost de 1907.
- 289 ACVG de 15 d'agost i de 5 i de 21 de setembre de 1907.
- 290 Veure ACVG de 16 i de 23 de maig de 1908.
- 291 DV de 2 d'agost de 1910.
- 292 DV de 10 i de 12 de novembre de 1910; i VIRELLA 1977a, p. 13.
- 293 Lligall 4184, Correspondència, 1880-1936, esborrany de carta, de 13 d'octubre de 1910, de Joan Macià dirigida al Ministre de la Governació, ACGAF.
- 294 *Costa de Ponent* de 10 d'agost de 1907; *Fomento del Trabajo* d'agost de 1907, núm. 16; i PUIG 1993, p. 460.
- 295 *Costa de Ponent* de 10 i de 17 d'agost de 1907.
- 296 *Fomento del Trabajo* d'agost de 1907, núm. 16.
- 297 VIRELLA 1980, p. 104.
- 298 Segons VENTOSA 1953.
- 299 RICART 1995, p. 152-155.
- 300 Segons PI DE CABANYES 2011, p. 35.
- 301 DV de 19 de setembre de 1907.
- 302 El 1909 la seu del CDF era al c. de Sant Gervasi, núm. 41.
- 303 ACVG de 5 de gener de 1910.
- 304 DV de 27 d'abril de 1910.
- 305 Lligall 4562, Actes de la Comissió de Governació, 1910-1934, acta de 24 de gener de 1910, ACGAF.
- 306 Vegeu FERRER 2013.
- 307 CENTRO DEMOCRÁTICO FEDERALISTA DE VILLANUEVA Y GELTRÚ (1909); vegeu l'article 3, punt 6.
- 308 *Democracia* de 30 de gener de 1910.
- 309 La intervenció completa de Macià fou publicada a la *La Publicidad* —edició de matí— de 4 de maig de 1910.
- 310 DV de 5 de maig de 1910.
- 311 DV de 21 de maig de 1910.
- 312 DV de 2 de juny de 1910.
- 313 DV de 13 d'agost de 1910.
- 314 *Democracia* de 21 d'agost de 1910.
- 315 DV de 21 d'agost de 1910.
- 316 DV de 25 d'agost de 1910.
- 317 DV de 26 d'agost de 1910.
- 318 *La Defensa* de 27 d'agost de 1910. Aquest diari era l'òrgan dels sectors catòlics integristes i antiliberals de Vilanova i la Geltrú.
- 319 ACVG de 24 d'agost de 1910.
- 320 Tot segons el Lligall 4014, Cens de Població, 1910, ACGAF.
- 321 ACVG de 31 d'agost de 1910.
- 322 FERRER 2013, p. 85.
- 323 Lligall 467, Registres de sortida de documents i comunicacions, 1909-10, registre de 3 de setembre de 1910, ACGAF.
- 324 ACVG de 8 de novembre de 1910.
- 325 Vegeu FERRER 2013.
- 326 DV de 10 de febrer de 1911.
- 327 DV de 20 de març i de 22 de setembre de 1911.
- 328 Vegeu, per exemple, el *Remitido* signat per Joan Macià, Félix C. Puig i Joan Pujol al DV de 23 d'agost de 1911 i les respostes generades.
- 329 DV de 10 de març de 1911.
- 330 DV de 11 d'abril de 1911.

- 331 Lligal 5590, Correspondència diversa, 1800-1900, *Relación de los Concejales que componen el Ayuntamiento en el bieno de 1906 y 1907, especificando los cargos que desempeñan, su filiación, política, edad, contribución que satisfacen (...)*, ACGAF.
- 332 DV de 2 d'agost de 1911.
- 333 Lligal 5595, Correspondència diversa, 1800-1900, rebut, 22 de desembre de 1911, signat per l'habilitat Conrad Folch de Barcelona, ACGAF.
- 334 Lligal 5595, Correspondència diversa, 1800-1900, rebut, 22 de desembre de 1911, signat per Joan Macià, ACGAF.
- 335 DV de 6 de març de 1910; i Lligal 2954, Nínxols i títols de propietat, 1896-1940, títol núm. 2.064 de 27 d'octubre de 1911, ACGAF.
- 336 ACVG de 15 de gener de 1912; i Lligal 5293, Correspondència, 1800-1900, esberrany de comunicació, de 20 de gener de 1912, de *Gobernación*, núm. 198, dirigida als 6 afectats, ACGAF.
- 337 L'agost de 1912 era el tresorer; Lligal 3293, Títols nínxols, 1850-1950, títol de 30 d'agost de 1912, ACGAF.
- 338 *Democràcia* de 18 d'agost de 1912.
- 339 Segons el Llibre de socis de l'Ateneu de Vilanova (1917-22); signatura: 6 Ateneu, BMVB.
- 340 ALAVEDRA 1993, p. 78.
- 341 *La Vanguardia* de 6 de juliol de 1915.
- 342 DV de 29 d'abril de 1922.
- 343 *Democràcia* era una publicació que actuava d'òrgan difusor dels republicans federalistes i del CDF.
- 344 *Democràcia* de 30 d'abril de 1922.
- 345 *La Publicidad* de 29 d'abril de 1922.
- 346 Segons adjectius usats per PUIG 1989, p. 70.
- 347 PUIG 1989, p. 179.
- 348 DV del 20 al 25 de juliol de 1869.
- 349 Segons ALAVEDRA 1993, p. 79.
- 350 *El Nuevo Mensajero* de 5 d'agost de 1885.
- 351 Lligal 4038, Documentació electoral, 1866-91, *Elecciones municipales 1887, Acta de la sesión extraordinaria celebrada en primero de Junio por el Ayuntamiento y Comisionados de la Junta general de escrutinio*, ACGAF.
- 352 Lligal 3814, Padró d'habitants, 1889, ACGAF.
- 353 Lligal 2168, Padró impost de cèdules personals, 1890-91; i absència confirmada al Lligal 3809, Padró d'habitants, 1891, ACGAF.
- 354 DV de 18 de desembre de 1892. Maria Llussà i Joan Macià també van col·laborar en la restauració; DV de 17 i de 25 de novembre de 1892.
- 355 SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 33.
- 356 Graus de Batxillerat, Facultats varies, 1860-79, signatura topogràfica 5518/1, AHUB.
- 357 ALAVEDRA 1993, p. 79.
- 358 DV de 20 d'octubre de 1883.
- 359 Vegeu, per exemple, la comunicació, d'1 de juliol de 1884, de Josep Macià dirigida a l'alcalde Josep Pollés Oliver i el procés subsegüent al Lligal 2673, Escorxador, 1881-1910, *Expediente de multa gubernativa de 10 pesetas impuesta a cada uno de los Sres. D. Ramon Marigot, D. Pablo Campamà y Puig, D. Joaquín Jané, D. Pedro Esquirol, D. Juan Torrents (a) Unclet y D, V. Roviroso, por infringir el Reglamento para el régimen interior del Matadero, 5 Diciembre del año 1883*, ACGAF.
- 360 ACVG de 24 de novembre de 1885.
- 361 DV de 26 de novembre de 1885.
- 362 Vegeu, Lligal 1638, Comptabilitat, 1885-86, ACGAF. Excepcionalment, en el lliurament núm. 230 del mes de març hi apareix —segurament per error— el nom de Joan Macià, en comptes del de Josep Macià.
- 363 Lligal 2673, Escorxador, 1881-1910, Acta, de 29 de juny de 1886, de la reunió del gremi de tractants de carn, ACGAF.
- 364 DV de 3 i de 4 de maig de 1887.
- 365 ACVG d'1 de juliol de 1887.
- 366 DV de 3 de maig de 1887.
- 367 Lligal 4038, Documentació electoral, 1866-91, *Acta de Escrutinio General*, de 8 de maig de 1887, i *Elecciones municipales 1887, Acta de la sesión extraordinaria celebrada en primero de Junio por el Ayuntamiento y Comisionados de la Junta general de escrutinio*, ACGAF.

- 368 Lligal 4035, Correspondència [electoral], 1813-1930, comunicació, de 27 de juny de 1887, del *Gobierno Civil de Barcelona, Política*, núm. 320, dirigida a l'alcalde.
- 369 *El Mensajero* de 8 de juliol de 1887.
- 370 Torrents pren possessió el 4 d'agost; ACVG de 4 d'agost de 1887. Formalment, Borràs dimití al·legant motius de salut.
- 371 Lligal 4576, Correspondència, 1800-1900, carpeta "*Matadero*", esberrany de comunicació, de 5 d'agost de 1887, de la *Sección Mataderos*, núm. 644, dirigida a Josep Macià, ACGAF.
- 372 Segons DV de 7 d'agost de 1887.
- 373 DV de 7 d'agost de 1887.
- 374 DV de 15 d'agost de 1887.
- 375 ACVG de 16 d'agost de 1887; i DV de 17 d'agost de 1887.
- 376 DC de 28 de setembre de 1887.
- 377 Lligal 2039, Contribució de consums, 1880-93, *Intervención de consumos* [1887], ACGAF.
- 378 Lligal 2039, Contribució de consums, 1880-93, *Intervención de consumos* [1887], *Borrador, 1886 a 1887*, ACGAF.
- 379 Hi ha registres de la Maria Llussà entre 1883-93 en els lligals 2026, 2027, 2096, 2168 i 4885 relatius a cèdules personals de l'ACGAF.
- 380 LPN Francisco Especier Parache, signatura 584, 8 d'agost de 1891, Escripura de constitució de *José Macià y Compañía*, ACGAF.
- 381 DV de 18 d'octubre de 1891.
- 382 Segons ALAVEDRA 1993, p. 79.
- 383 J. A. Ferrer seguí les petges del seu pare l'influent industrial, empresari i polític vilanoví Josep Ferrer Vidal (1817-1893) i compartí l'arena política amb els seus germans Joan i Lluís, encara que cadascun d'ells en una orientació específica dins del conservadorisme. A partir de 1893 i fins al final de segle, J. A. Ferrer fou partidari de Francisco Silvela, la qual cosa li suposà rebre l'oposició del llavors senador vitalici Víctor Balaguer, contrari tant als federalistes com a la branca silvelista dels conservadors; veure SECO 1990. A partir de 1895, se li autoritzà l'ús del cognom compost Ferrer-Vidal.
- 384 DIVERSOS AUTORS 1891, p. 1.
- 385 Segons les dades del DV de 4 de febrer de 1891.
- 386 LPN Francesc de Sales Maspons Labrós, 31 de gener de 1897, Testament d'Agapit Lamarca, AHPB. Veure LLADONOSA 2009a, p. 17.
- 387 Segons confirma el LPN Joaquim Basora Nin, signatura 602, 13 de maig de 1899, Escripura de préstec a Antoni Macià, ACGAF.
- 388 Succéi "mediante escritura de entrega de legado autorizada por el Notario de Lérida Don Pedro Abizanda y Planas a nueva Febrero de mil ocho cientos noventa y ocho", segons consta al LPN Joaquim Basora Nin, signatura 602, 13 de maig de 1899, Escripura de préstec a Antoni Macià, ACGAF. Malauradament, els protocols anteriors a 1911 del notari de Lleida Pere Abizanda —que probablement aclaririen aquest episodi— no s'han conservat; segons CASES 1983, p. 156 i confirmació actual de l'Arxiu Històric de Lleida.
- 389 Lligal 2026, Padró de cèdules personals, 1883-84, *Padrón de cédulas personales. Año 1883 a 84*, ACGAF.
- 390 Lligal 4837, Padrons d'impostos diversos, 1911-12, *Cédulas personales, Año 1911, Padrón (...)*, ACGAF.
- 391 Segons diversos lligals que contenen informació sobre padrons i contribucions de cèdules personals, ACGAF.
- 392 Segons consta al LPN Joaquim Basora Nin, signatura 643, 3 d'agost de 1900, Escripura d'inventari de Francesca Vidal Pascual, ACGAF.
- 393 LPN Joaquim Basora Nin, signatura 646, 20 de juny de 1901, Escripura de préstec, ACGAF.
- 394 Vegeu DV d'1 de gener, de 21 de febrer i de 19 de març de 1904.
- 395 Lligal 4014, Cens de Població, 1910, ACGAF.
- 396 SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 56. Quan després de la Guerra la repressió franquista actuà sobre la família Macià a través del *Tribunal de Responsabilidades Políticas*, tot i que reconegué que en Joan no havia tingut rellevància política, se l'acusà i condemnà amb arguments vexatoris i inquisitorials: "El consideren un «crápula» lliurat a una vida «licenciosa», o «depravada» segons els casos, que només s'atansà al seu pare per treure-li diners." MIR, *et. al.*, 1997, p. 288.
- 397 Fons de l'Escola Politècnica Superior d'Enginyeria de Vilanova, Codi ACGAF60-81-T1-202, Caixa 199, Relacions de matrícula, 1902-25; i Expedients d'alumnes, ACGAF.
- 398 Segons ALTADILL 2010, p. 119.
- 399 SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 56.

- 400 Macià es donà definitivament de baixa de la Lliga Regionalista al març de 1912.
- 401 Vegeu VIRELLA 1977b, p. 27; i VIRELLA 2001.
- 402 Vegeu SECCIÓ D'ESPERANTO 1983.
- 403 DV de 18 d'octubre de 1915.
- 404 ACVG de 4 de setembre de 1915.
- 405 *La Defensa* d'11 de setembre de 1915; i *Democracia* de 12 de setembre de 1915. Curiosament, en ambdues publicacions es continua qualificant a Macià encara com a “*el ingeniero militar Sr. Macià*”, quan ja feia força anys que no ho era.
- 406 Segons refereix *La Defensa* d'11 de setembre de 1915; i *Democracia* de 12 de setembre de 1915.
- 407 [REDACCIÓ] 1916, p. 8.
- 408 Dades compendrades a partir del Lligall 5172, Padró de contribució de consums, 1917, ACGAF.
- 409 Lligall 5591, Correspondència diversa, 1800-1900, *Registro de trasposos* [1918], ACGAF.
- 410 Lligall 3257, Registre de llicències d'obres, 1918-25, [llibre de comptes], ACGAF.
- 411 Dades compendrades a partir dels lligalls 5173, 5174 i 5175, Padró de contribució de consums, 1919-20, 1920-21 i 1922-24, ACGAF.
- 412 Lligall 5092, Contribució territorial urbana, Padró, 1911-17, *Contribución sobre edificios y solares, Año de 1917*, ACGAF.
- 413 Lligall 5571, Correspondència diversa, 1900-1800, carpeta “*Fomento*”, esberrany de comunicació, de 15 de març de 1917, de l'*Alcaldía*, núm. 320, dirigida a Josep M. Miró; i esberrany de comunicació, de 24 de març de 1917, de l'*Alcaldía*, núm. 348, dirigida a Francesc Macià.
- 414 Vegeu PUIG 1989, p. 142-145.
- 415 Lligall 4015, Cens de Població, 1920, ACGAF.
- 416 Fons de l'Escola Politècnica Superior d'Enginyeria de Vilanova i la Geltrú, Codi de referència ACGAF60-81-T1-202, Caixa 199, Relacions de matrícula, 1902-25, ACGAF.
- 417 *La Vanguardia* de 19 d'abril de 1930 i de 4 de març i de 29 de juliol de 1933.
- 418 Lligall 3257, Registre de llicències d'obres, 1918-25, ACGAF.
- 419 DV de 3 de març de 1931.
- 420 Lligall 4240, Autoritzacions actes culturals i relacions amb entitats, 1850-1936, *Ayuntamiento Constitucional de Villanueva, Año 1931, Sección Central*, Expedient [núm. 13] instruït per a protestar de la campanya de difamació feta contra Sr. President de la Generalitat de Catalunya, Don Francesc Macià, adherint-se, ensems, als actes de desagreuament que a honor seu realitzi el poble de Catalunya, ACGAF; i ACVG de 10 de setembre de 1931.
- 421 DV d'1 de desembre de 1931.
- 422 *Democracia* de 12 de desembre de 1931.
- 423 *La Defensa* de 3 de desembre de 1931.
- 424 DV de 7 de desembre de 1934.
- 425 *La Defensa* de 7 de desembre de 1934.
- 426 Lligall 4844, Padró d'impostos diversos, 1939-40, *Arbitrios sobre inquilinato y trimestres 1939 para inquilinos, año 1939, para propietarios*; i *Ayuntamiento de Villanueva y Geltrú, Inquilinato, Año 1940*, ACGAF.
- 427 Graus de Batxillerat, Facultats varies, 1860-79, signatura topogràfica 5518/1, AHUB.
- 428 Lligall 2026, Padró de cèdules personals, 1874-85, *Padrón de cédulas personales. Año económico de 1882 á 1883*, ACGAF.
- 429 DV de 6 de gener de 1885.
- 430 DV de 10, 15 i 22 de febrer de 1887.
- 431 Llibre d'actes de l'Ateneu, 1877-1910, de 10 de gener de 1886, de 29 de gener 1887 i de 18 de març de 1888, BMVB. Veure GARCÍA 2002.
- 432 Llibre d'actes de l'Ateneu Obrer de Vilanova i la Geltrú, 1877-1910, dia 22 de gener de 1886, BMVB.
- 433 ACVG de 19 de gener de 1886.
- 434 Lligall 4249, Relacions amb entitats culturals, carta, de 29 de gener de 1887, de l'Ateneu, dirigida a l'alcalde, ACGAF.
- 435 Lligall 5562, Correspondència diversa, 1800-1900, *Alcaldía Constitucional de Villanueva y Geltrú, Sección de Gobernación, Registro de Asociaciones, Año de 1887*, ACGAF.
- 436 *Boletín del Ateneo de Villanueva y Geltrú* d'1 de novembre de 1888; i DV de 20 de novembre de 1888.
- 437 Altres membres d'aquest jurat foren Joan Galceran, Joan Braquer, Miquel Ferrer i Jaume Escofet; segons PUIG 2002, p. 179.

- 438 DV de 12 i de 27 de gener de 1892.
- 439 El *Centro Artesano* continuava actiu però amb menys intensitat que anteriorment. El 1898, el nombre de socis d'aquesta societat havia baixat fins als 200, segons el Lligall 4186, Correspondència [Cultura], 1800-1937, carta, de 16 d'agost de 1898, de Ricard Font —president del *Centro Artesano*—, dirigida a l'alcalde, ACGAF.
- 440 LPN Francisco Especier Parache, signatura 581, 29 d'abril de 1890, ACGAF.
- 441 Segons ALAVEDRA 1993, p. 79.
- 442 DIVERSOS AUTORS 1891, p. 1.
- 443 ALAVEDRA 1993, p. 79.
- 444 Segons consta en una acta del LPN Joaquim Basora Nin, signatura 586, 31 de març de 1893, Acta, ACGAF.
- 445 Segons el Lligall 3810, Padró d'habitants, 1894, ACGAF.
- 446 ROIG 2010b, p. 25 i 45.
- 447 MINISTERIO DE FOMENTO [1884-99]. Certificat de l'enginyer Vicente Martínez Villa, de 20 de març de 1887.
- 448 [AYUNTAMIENTO CONSTITUCIONAL DE BARCELONA] 1892.
- 449 LPN Francesc de Sales Maspons Labrós, 17 de març de 1893, Escripura de constitució de *Batlle, Macià y Cía*, AHPB. *Batlle, Macià y Cía*, com a tal, no consta a l'arxiu del Registre Mercantil de Barcelona, segons les contistes formalitzades com a nota informativa de 22 de març de 2012 (entrada 00004947).
- 450 Uns mesos després, Batlle va renunciar al càrrec i Macià assumí les competències financeres i administratives; LPN Francesc de Sales Maspons Labrós, 30 de novembre de 1893, Escripura de conveni, AHPB.
- 451 Segons precisió de l'Ajuntament de Barcelona en base a un plànol de 1903.
- 452 En Francesc i l'Eugènia tingueren, al tombant del segle, una filla de nom Eugènia que morí de petita (1900-1903).
- 453 Segons SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 12.
- 454 BATLLE, MACIÀ Y COMAÑÍA 1893.
- 455 Expedient 377/1893, Llicències d'Obres, Indústria, AMDG.
- 456 LPN Francesc de Sales Maspons Labrós, 9 de desembre de 1893, Escripura d'una Acta de *Batlle, Macià y Cía*, AHPB.
- 457 *Memoria Descriptiva* de la patent d'invenció núm. 15.562, AHOEPM.
- 458 El títol d'aquets patent fou: *La construcción de uno o varios armazones, formados por un tejido de mallas más o menos espesas, de alambres de hierro o acero de todas formas, dimensiones y secciones combinadas con una o varias capas de ladrillos o rasillas, ordinarios, especiales o de cemento, situados bien interiormente a los armazones o exteriormente o entre ellos, bien combinando dos o todas estas disposiciones, enluciendo o no la obra por dentro y por fuera con mortero hidráulico o de cemento o una capa de hormigón.*
- 459 Segons BURGOS 2009, p. 326.
- 460 Vegeu FERRER 2013.
- 461 LPN Joan Puig Carsi, 15 de març de 1894, Escripura de poders, AHPB.
- 462 LPN Joan Torrents Higuero, signatura 576, 21 de març de 1894, Escripura de venda, ACGAF.
- 463 Escripura davant del notari Josep Marsal Gaya el 18 de març de 1894.
- 464 Lligall 2938, Junta local de sanitat. Actes i correspondència, 1884-1900, ACGAF.
- 465 LPN Antonio Gallardo Martínez, 14 d'agost de 1895, Escripura de dissolució de *Batlle, Macià y Cía*, AHPB.
- 466 LPN Antonio Gallardo Martínez, 14 d'agost de 1895, Escripura de constitució de *Lecanda, Macià y Cía*, AHPB.
- 467 LPN Francesc de Sales Maspons Labrós, 31 de gener de 1897, Testament d'Agapit Lamarca, AHPB. Veure LLADONOSA 2009a i 2009b.
- 468 TUBAU 2009, p. 14; com a patent original es refereix a la del sistema Monier.
- 469 ALBAIGÈS 2012, p. 75.
- 470 GRAUS 2012, p. 416.
- 471 L'article 13 de la Llei, de 30 de juliol de 1878, *fijando las reglas y condiciones bajo las que todo español o extranjero que pretenda establecer o haya establecido en los dominios españoles una nueva industria, tiene derecho a su explotación exclusiva por cierto número de años* estableix que: “*Para hacer uso de una patente es preciso abonar en papel de pagos al Estado una cuota anual y progresiva en la forma siguiente: 10 pesetas el primer año; 20 pesetas el segundo; 30 pesetas el tercero, y así sucesivamente hasta el quinto, décimo ó vigésimo año, en que la cuota será respectivamente de 50, 100 y 200 pesetas.*”
- 472 BURGOS 2009, p. 326.
- 473 Fitxa de la patent d'invenció núm. 15.562, AHOEPM.

- 474 MARTÍN 2000b, p. 675.
- 475 Vegeu expedients 677/1895 i 651/1895, Llicències d'obres, Indústria, AMDG.
- 476 LPN Francesc de Sales Maspons Labrós, 20 de març de 1896, Escriptura de poder de Teodosio Lecanda a Antoni Macià, AHPB.
- 477 Vegeu FERRER 2013.
- 478 LPN Francisco Sánchez García, signatura 618, 8 de gener de 1898, Escriptura de protesta per manca de pagament, ACGAF.
- 479 MACIÀ 1896. Consulta realitzada gràcies a Miquel Orriols Mas.
- 480 Mitjançant una escriptura de poders atorgada a Lleida pel notari Pere Abizanda Planas.
- 481 LPN Francesc de Sales Maspons Labrós, 14 de gener de 1897, Acta de constitució de gerents i de nomenament d'Antoni Macià, AHPB.
- 482 LPN Francesc de Sales Maspons Labrós, 28 de gener de 1897, Escriptura de poder atorgat per Antoni Macià a dos procuradors de Barcelona, AHPB.
- 483 LPN Francesc de Sales Maspons Labrós, 22 de març de 1898, Escriptura de poder atorgat per Antoni Macià a Antonio Carrasco, AHPB.
- 484 LPN Joaquim Nicolau Bujons, 24 de març de 1898, Escriptura de constitució de *Claudio Durán sociedad en comandita*, AHPB. En el *Diario Oficial de Avisos de Madrid* de 16 de maig de 1989, es va publicar una ressenya que conté algun error.
- 485 Segons l'escriptura de poders atorgada a Lleida pel notari Pere Abizanda Planas el 16 de març de 1898, que ratificava i aclaria una escriptura anterior de poders de 31 de juliol de 1897 també atorgada pel mateix notari.
- 486 Poders atorgats el 8 d'abril de 1899 davant del notari Pere Abizanda de Lleida.
- 487 LPN Joaquim Basora Nin, signatura 602, 7 de setembre de 1899, Escriptura de préstec, ACGAF.
- 488 LPN Francesc de Sales Maspons Labrós, 14 de juliol de 1899, Conveni entre Macià i Monier, AHPB.
- 489 Dades de l'AHOEPM.
- 490 LPN Joaquim Basora Nin, signatura 603, 7 de setembre de 1899, Escriptura d'atorgament de poders a Joan Brunet Brunet, ACGAF.
- 491 Carta de nomenament, Bogotà a 6 de maig de 1895; a http://www.myheritage.es/photo-1000659_145656951_145656951/consul-ad-honorem-juan-brunet-brunet.
- 492 Certificat del Cònsol d'Espanya a Buenos Aires, núm. 256, 2 d'octubre de 1899; a http://www.myheritage.es/photo-1000658_145656951_145656951/certificado-juan-brunet-brunet.
- 493 LPN Antoni Costa Fabrega, 2 de desembre de 1899, Escriptura de poders d'Antoni Macià a José Gómez, AHPB.
- 494 LPN Antoni Costa Fabrega, 2 de desembre de 1899, Escriptura de renúncia de poders d'Antoni Macià, AHPB.
- 495 Anomenat Ricardo de Rueda.
- 496 *Boletín Oficial de la Propiedad Intelectual é Industrial* de 16 de gener de 1901, año XVI, núm. 346, p. 50.
- 497 MINISTERIO DE FOMENTO [1899]. Certificat d'Antonio Villarino Gayoso, secretari del Govern Civil de Madrid, de 20 de juliol de 1900.
- 498 Article 38 de la Llei, de 30 de juliol de 1878, de la nova indústria.
- 499 CRUELLES 1971, p. 22.
- 500 Vegeu GRAUS 2012, p. 420.
- 501 LPN Joaquim Nicolau Bujons, 21 de desembre de 1907, Escriptura de poders a procuradors de Vic, Barcelona i Madrid, AHPB; i LPN Joaquim Nicolau Bujons, 27 d'agost de 1908, acta de dissolució de *Claudio Durán sociedad en comandita*, AHPB.
- 502 LPN Joaquim Nicolau Bujons, 23 de setembre de 1908, escriptura de constitució i estatuts de la societat anònima *Anónima Claudio Durán Construcciones Monier*, AHPB. Veure MARTÍN 2000a, vol. 1, p. 47; i GRAU 2012, p. 420 i 421.
- 503 ALAVEDRA 1993, p. 79.
- 504 Segons explica Maria Macià a SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 33.
- 505 DV de 19 de desembre de 1906.
- 506 Sobre Maria Macià Llussà, veure DV de 7 de maig de 1932; PUIG 2003, p. 188; SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 34 i 35; i ALTADILL 2011, p. 81.
- 507 Segons relata Maria Macià a PI DE CABANYES 1977, p. 5; i a SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 35.
- 508 Lligall 2650, Contribució territorial urbana, 1885-1900, ACGAF.
- 509 Lligall 5596, Correspondència diversa, 1800-1900, full del registre *Edificios y Solares, Calle Nuestra Señora del*

Carmen, nº 7, de 2 d'agost de 1922, ACGAF. En aquest full del registre figura que la compravenda s'escripturà a la notari de Joaquim Basora Nin. Atès que no han transcorregut els 100 anys de rigor, no s'ha pogut consultar aquesta escriptura.

- 510 Lligall 3282, Padró de cases buides i impost, 1932-1950, *Relación de viviendas desocupadas o en ruina; y edificios destinados o Aptos para el comercio o la industria, Ayuntamiento de Villanueva y Geltrú, Negociado: Estadística* [1950], ACGAF.
- 511 La crema del Registre de la Propietat de Vilanova durant la Guerra Civil dificulta la documentació fefaent sobre propietats i transmissions.
- 512 Lligall 2028, Padró de contribució territorial i urbana, 1919-25, ACGAF.
- 513 Lligall 5596, Correspondència diversa, 1800-1900, *Ayuntamiento Constitucional de Villanueva y Geltrú, Año de 1924-25, Contribución Territorial, EXPEDIENTE de alta de riqueza en una finca urbana amillarada, propia de Dña. Rosa Carreras Terradas por mejora reciente en la misma*, ACGAF.
- 514 Lligall 5596, Correspondència diversa, 1800-1900, full del registre *Edificios y Solares, Calle Playa nº 67 bis*, de 2 d'octubre de 1924, ACGAF.
- 515 Lligall 3282, Padró de cases buides i impost, 1932-1950, *Relación de viviendas desocupadas o en ruina; y edificios destinados o Aptos para el comercio o la industria, Ayuntamiento de Villanueva y Geltrú, Negociado: Estadística* [1950], ACGAF.
- 516 A.O.G. 1984, p. 38.
- 517 Segons SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 132.
- 518 MIR, et al p. 287.
- 519 Segons SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 132.
- 520 Lligall 4859, Contribució de cèdules personals, 1890-1925, *Impuesto de cédulas personales, Año 1941* [i altres dades], ACGAF.
- 521 Segons SARDÀ [MARIA MACIÀ] 2012, p. 132.
- 522 Lligall 3282, Padró de cases buides i impost, 1932-1950, *Relación de viviendas desocupadas o en ruina; y edificios destinados o Aptos para el comercio o la industria, Ayuntamiento de Villanueva y Geltrú, Negociado: Estadística* [1950], ACGAF.
- 523 Lligall 2434, Impost de l'increment del valor dels terrenys, 1951-54, *Arbitrio sobre incremento de valor de los solares, Ejercicio 1955*, núm. d'expedient: 3399, ACGAF. La transmissió és féu davant del notari Luis Riera Aisa.
- 524 Lligall 2429, Impost de l'increment del valor dels terrenys, 1952-55, *Arbitrio sobre incremento de valor de los solares, Ejercicio 1955*, núm. d'expedient: 3489, ACGAF. La transmissió és féu el 15 de març de 1955 davant del notari Lluís Genís Bayés de Vilanova.
- 525 DV de 22 d'octubre de 1955.
- 526 Vegeu ORDOVÀS 1965; i ORDOVÀS 1995, p. 8.
- 527 Arxiu Parroquial de Sant Antoni Abat – Fons de la Congregació Mariana de Vilanova i la Geltrú; informació proporcionada per Paquita Roig Galceran.
- 528 DV de 29 de maig de 1976.
- 529 DV de 19 de febrer de 1977.
- 530 Segons GARCIA 1988.
- 531 CASAS 1988, p. 18.
- 532 ELS EDITORS 1994.
- 533 Llicència d'obres municipal, 879/1994, ACGAF.
- 534 CRUELLES 1971, p. 17 i 18.
- 535 DV de 28 de desembre de 1933.
- 536 TUBAU 2008, p. 14.